

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Selin ŞEN YILDIZ

BATI AKDENİZ BÖLGESİ GİRİŞİMCİLİK EKOSİSTEMİ ANALİZİ

İşletme Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Selin ŞEN YILDIZ

BATI AKDENİZ BÖLGESİ GİRİŞİMCİLİK EKOSİSTEMİ ANALİZİ

Danışman

Doç. Dr. Nuray ATSAN

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Selin ŞEN YILDIZ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Doç. Dr. Nurat ATSAN

(İmza)

Üye (Danışman) :Prof. Dr. Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT (İmza)

Üye : Doç. Dr. JANSET AYTEMUR (İmza)

Üye : (İmza)

Üye : (İmza)

Tez Başlığı: Batı Akdeniz Bölgesi Girişimcilik Ekosistemi Analizi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :/....../202...

Mezuniyet Tarihi : 14/08/2025

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Batı Akdeniz Bölgesi Girişimcilik Ekosistemi Analizi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Selin ŞEN YILDIZ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.... / / 20...

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Selin ŞEN YILDIZ
Öğrenci Numarası	202252012001
Anabilim Dalı	İşletme
Programı	Tezli İşletme Yüksek Lisansı
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Fatma Nuray ATSAN
Doktora Tez/Yüksek Lisans Tez/Dönem Projesi Başlığı	Batı Akdeniz Bölgesi Girişimcilik Ekosistemi Analizi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %3 Alıntılar dahil: %3
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 107 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı İmza	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
TEŞEKKÜR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK EKOSİSTEMİ

1.1. Girişimcilik Kavramı ve Önemi	3
1.1.1. Teknoloji Girişimciliği	7
1.2. Girişimcilik Ekosistemi Kavramı ve Ekosistem Terimi.....	9
1.2.1. Ekosistem Terimi ve Yönetim Alanında Kullanımı	9
1.2.2. Girişimcilik Ekosistemi	12
1.3. Girişimcilik Ekosistemi Modelleri	17
1.3.1. Koltai'nin Girişimcilik Ekosistemi Modeli	17
1.3.2. Stam'ın Girişimcilik Ekosistemi Modeli	23
1.3.3. Isenberg'in Girişimcilik Ekosistemi Modeli	27
1.3.4. Girişimcilik Ekosistemi Modelleri Karşılaştırması	30
1.4. TR61 Batı Akdeniz Bölgesi Girişimcilik Ekosistem - Araştırma Bağlamı.....	32
1.4.1. TR61 Bölgesi'nin Coğrafi ve Demografik Profili	33
1.4.2. TR61 Bölgesi'nin Ekonomik Göstergeleri	35
1.4.3. TR61 Bölgesinin Teknoloji Girişimciliği Verileri.....	40

1.4.4. TR61 Bölgesi Girişimcilik Paydaşları ve Kurumsal Destek Mekanizmaları	46
1.4.5. Yerel Kültürün Girişimcilik Üzerindeki Etkisi.....	59

İKİNCİ BÖLÜM

TR61 BATI AKDENİZ BÖLGESİ GİRİŞİMCİLİK EKOSİSTEMİNİN ANALİZİ

2.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Araştırma Soruları.....	61
2.2. Araştırma Yöntemi	62
2.3. Örneklem ve Örneklem Yöntemi.....	62
2.4. Verilerin Toplanması.....	63
2.5. Verilerin Analizi	64
2.6. Araştırmanın Bulguları.....	64
2.6.1. Girişimcilik Ekosisteminde Öne Çıkan İller, Paydaşlar ve Etkinlikler	67
2.6.2. GZFT Analizi.....	70
2.6.3. Ekosistemdeki Finansal ve Kurumsal Destek Mekanizmaları	79
2.6.4. Ekosistemin Başarıları ve Geleceği	83
2.7. Bulguların Isenberg Teorisine Göre Değerlendirilmesi	86
2.7.1. Politikalar.....	86
2.7.2. Finansman.....	88
2.7.3. Kültür	90
2.7.4. Destekler	92
2.7.5. İnsan Sermeyesi	93
2.7.6. Piyasalar.....	95
SONUÇ	97
KAYNAKÇA.....	103
EK 1	111
EK 2	113
ÖZGEÇMİŞ.....	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1 Koltai'nin 6+6 Girişimcilik Ekosistem Modeli	18
Şekil 1. 2 Girişimcilik Ekosisteminin Temel Bileşenleri, Çıktıları ve Sonuçları.....	24
Şekil 1. 3 Isenberg'in Girişimcilik Ekosistem Modeli.....	28
Şekil 1. 4 TR61 Bölgesi'nin Coğrafi Konumu	33
Şekil 1. 5 Antalya Girişimcilik Dikeyleri Kelime Bulutu.....	41
Şekil 1. 6 Isparta Girişimcilik Dikeyleri Kelime Bulutu.....	43
Şekil 1. 7 Burdur Girişimcilik Dikeyleri Kelime Bulutu	44
Şekil 2. 1 TR61 Girişimcilik Ekosistemi Nitel Analiz Kod Bulutu	66
Şekil 2.2 GZFT Kodlarının Analizi.....	71

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1 Girişim Ekosisteminin Unsurlarının Bileşenleri.....	14
Tablo 1.2 Girişimcilik Ekosistem Modelleri Karşılaştırması	31
Tablo 1.3 İllere göre ve yıllık nüfus artış hızı, 2023, 2024.....	34
Tablo 1.4 İllere ve cinsiyete göre yabancı nüfus, 2023, 2024	35
Tablo 1.5 Antalya GSYİH Değerleri (2021-2023), milyar TL.....	36
Tablo 1.6 Isparta GSYİH Değerleri (2021-2023), milyar TL.....	37
Tablo 1.7 Burdur GSYİH Değerleri (2021-2023), milyar TL	38
Tablo 1.8 TR61 İller Bazında İhracat Performansı (1000 \$).....	39
Tablo 1.9 Global Girişimcilik Sıralamasında Türkiye - Antalya.....	46
Tablo 2.1 Katılımcıların Demografik Profili ve Ekosistemdeki Görevleri.....	65

KISALTMALAR LİSTESİ

- AgriFoodTech / Agritech: Agriculture and Food Technologies (Tarım ve Gıda Teknolojileri / Tarım Teknolojileri)
- AI: Artificial Intelligence (Yapay Zekâ)
- ALKÜ: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
- ANDE: Aspen Network of Development Entrepreneurs
- ANSİAD: Antalya Sanayici ve İş İnsanları Derneği
- ANTGİAD: Antalya Genç İş İnsanları Derneği
- ANTİKAD: Antalya İş Kadınları Derneği
- AR-GE: Araştırma ve Geliştirme
- AR/VR: Augmented Reality / Virtual Reality (Artırılmış Gerçeklik / Sanal Gerçeklik)
- ASSİM: Abdullah Sevimçok Sivil Toplum ve İnovasyon Merkezi
- ATSO: Antalya Ticaret ve Sanayi Odası
- BAKA: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
- BAGEP: Batı Akdeniz Girişimcilik Ekosistemi Platformu
- BİGG: Bireysel Genç Girişim Programı
- BKY: Bireysel Katılım Yatırımcısı
- BUTSO: Burdur Ticaret ve Sanayi Odası
- Climatetech: Climate Technologies (İklim Teknolojileri)
- DEE: Dijital Girişimci Ekosistemler
- EdTech: Educational Technologies (Eğitim Teknolojileri)
- FinTech: Financial Technologies (Finans Teknolojileri)
- GEI: Global Entrepreneurship Index (Küresel Girişimcilik Endeksi)
- GEM: Global Entrepreneurship Monitor (Küresel Girişimcilik İzleme Projesi)
- GreenTech: Green Technologies (Yeşil Teknolojiler / Çevre Teknolojileri)
- GSYH: Kişi başına düşen Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
- GSYİH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
- GZFT: Güçlü, Zayıf, Fırsat ve Tehdit Analizi
- HAYTEKFEST: Hayvancılık Teknolojileri Festivali
- HealthTech: Health Technologies (Sağlık Teknolojileri)
- ISUBÜ: Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
- İBBS: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
- İŞKUR: Türkiye İş Kurumu

ITSO: Isparta Ticaret ve Sanayi Odası

JCI: Junior Chamber International (Genç Girişimciler Derneği)

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KOSGEB: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

MAKÜ: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

MVP: Minimum Viable Product (Asgari Uygulanabilir Ürün)

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

OSB: Organize Sanayi Bölgesi

SDÜ: Süleyman Demirel Üniversitesi

SOP: Sonuç Odaklı Program

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TGB: Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

TEKMER: Teknoloji Merkezi

TİM: Türkiye İhracatçılar Meclisi

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TR61 Bölgesi: Batı Akdeniz Bölgesi (Antalya, Isparta, Burdur)

TTO: Teknoloji Transfer Ofisi

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

vd.: Ve diğerleri

WBAF: World Business Angels Investment Forum

ÖZET

Girişimcilik ekosistemi, belirli bir bölgedeki girişimcilik faaliyetlerini mümkün kılan ve destekleyen aktörler ile bu aktörler arasındaki ilişkilerden oluşan dinamik bir sistemdir. Girişimcilik ekosistemleri; girişimcilik, yenilikçilik ve ekonomik kalkınma arasında köprü kuran, çok aktörlü ve çok katmanlı yapılardır. Bu sistemlerin etkili bir şekilde işlemesi, girişimcilerin başarılarını artırdığı gibi toplumsal refahın artmasını, istihdamın yükselmesini ve rekabetçi bir ekonomik yapının oluşmasını da doğrudan etkilemektedir

Bu tez çalışmasının amacı, TR61 olarak adlandırılan Batı Akdeniz Bölgesi'nin (Antalya, Isparta ve Burdur) girişimcilik ekosistemini bütüncül bir yaklaşımla analiz etmek; bölgede girişimcilik faaliyetlerini şekillendiren yapıların, aktörlerin ve etkileşim mekanizmalarının mevcut durumunu ortaya koymaktır. Çalışmada nitel bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, girişimcilik ekosisteminin farklı bileşenlerini temsil eden 20 ekosistem paydaşıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, betimsel içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sürecinde MAXQDA yazılımından yararlanılmıştır.

Araştırma bulguları, TR61 Bölgesi'nde girişimcilik ekosisteminin henüz gelişmekte olan bir yapıya sahip olduğunu, ancak potansiyel olarak stratejik sektörler, yükseköğretim kurumları, kamu destekleri ve yerel girişimcilik motivasyonları gibi unsurlar sayesinde önemli bir ivme kazanabileceğini ortaya koymaktadır. Katılımcı görüşleri doğrultusunda, bölgede paydaşlar arası iş birliğinin güçlendirilmesi, yatırımcı çekiciliğinin artırılması ve kültürel algıların dönüştürülmesi gibi alanlara odaklanılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Girişimcilik Ekosistemi, Batı Akdeniz Bölgesi

ABSTRACT

ENTREPRENEURSHIP ECOSYSTEM ANALYSIS OF THE WEST MEDITERRANEAN REGION OF TÜRKİYE

The entrepreneurial ecosystem is a dynamic system consisting of the actors that enable and support entrepreneurial activities in a specific region and the relationships between these actors. Entrepreneurial ecosystems are multi-actor and multi-layered structures that bridge entrepreneurship, innovation and economic development. The effective functioning of these systems increases the success of entrepreneurs and directly affects the increase in social welfare, employment and the formation of a competitive economic structure.

The aim of this dissertation is to analyze the entrepreneurial ecosystem of the Western Mediterranean Region (Antalya, Isparta and Burdur), called TR61, with a holistic approach; to reveal the current status of the structures, actors and interaction mechanisms that shape entrepreneurial activities in the region. A qualitative research method was used in the study. Within the scope of the research, semi-structured interviews were conducted with 20 ecosystem stakeholders representing different components of the entrepreneurial ecosystem. The data obtained as a result of these interviews were analyzed using the descriptive content analysis method. MAXQDA software was used in the analysis.

The research findings reveal that the entrepreneurship ecosystem in the TR61 Region is still developing, but it can potentially gain significant momentum with elements such as strategic sectors, higher education institutions, public support and local entrepreneurial motivations. In line with the participant opinions, it was concluded that the region should focus on areas such as strengthening cooperation between stakeholders, increasing investor attractiveness and transforming cultural perceptions.

Key Words: Entrepreneurship; Entrepreneurship Ecosystems; West Mediterranean Region of Türkiye

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın şekillenmesinde kıymetli akademik rehberliğiyle yol gösteren tez danışmanım ve Batı Akdeniz Bölgesi girişimcilik ekosisteminin değerli paydaşı Doç. Dr. Nuray ATSAN’a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Her ne kadar başta “tez fikri”ne büyük bir heyecanla yaklaşmasalar da, varlıkları ve sevgileriyle daima yanımda olan annem Süheyla ŞEN’e, babam Osman ŞEN’e ve eşim Ömer YILDIZ’a teşekkür ederim.

Son olarak, Batı Akdeniz Bölgesi girişimcilik ekosistemine katkı sunan değerli paydaşlara teşekkür ederim.

GİRİŞ

Yenilik ve değişimin asıl itici gücünü girişimciler oluşturmakla birlikte, bir ekonominin büyüme sürecinde yalnızca onlar sorumluluk üstlenmez. Asıl etki, girişimcinin kendi çabası ile onu çevreleyen sosyal ve yapısal bağlam unsurları arasındaki etkileşimden doğar. Girişimcilik ekosistemini şekillendiren bu bağlamsal faktörler; kültür, insan sermayesi, eğitim, pazar yapıları, yasal düzenlemeler ve politikalar, finansman araçları ve destekleyici kurumlar olarak sıralanabilir (Isenberg, 2010). Bu unsurları temsil eden kamu kurumları, üniversiteler, girişimciler, büyük firmalar, yatırımcılar, bankalar, sivil toplum kuruluşları, sosyal liderler ve yerel medya gibi aktörler ise ekosistemin paydaşlarını oluşturur. Her bir paydaşın sahip olduğu etki gücü ile paydaşlar arasındaki iş birliği, girişimsel faaliyetlerin hızla yeşermesi için gerekli zemini hazırlar. Dolayısıyla bölgesel girişimcilik ekosistemi, birbirini tamamlayan, destekleyen ve karşılıklı etkileşim içinde olan bu aktörlerin ağıdır ve hem tek tek unsurların katkıları hem de bunlar arasındaki dinamik etkileşim, girişimcilik ekosisteminin güçlenmesi ve sürdürülebilir büyüme için kritik öneme sahiptir (Atsan, 2023).

Girişimcilik ekosistemleri üzerine yapılan araştırmalar, alan dinamiklerinin anlaşılmasını geliştirmekte, politika önerileri geliştirilmesini ve yerel kalkınma stratejilerinin oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak ülkemizde ulusal veya bölgesel düzeyde girişimcilik ekosistemlerinin literatürde yeterince incelenmediği görülmektedir. Bu tespitten hareketle, bu tez çalışmasının amacı, TR61 olarak adlandırılan Batı Akdeniz Bölgesi'nin (Antalya, Isparta ve Burdur) girişimcilik ekosistemini bütüncül bir yaklaşımla analiz etmek; bölgede girişimcilik faaliyetlerini şekillendiren yapıların, aktörlerin ve etkileşim mekanizmalarının mevcut durumunu ortaya koymaktır. Bunun için GZTF analizi ve Isenberg'in Girişimcilik Ekosistem modeli temel alınmıştır.

Bu tez çalışması iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, girişimcilik kavramı, ekosistem yaklaşımı ve girişimcilik ekosistemi modelleri literatür taraması yöntemiyle ele alınmıştır. Bu kapsamda Koltai (2016), Stam (2015) ve Isenberg (2011) tarafından geliştirilen teorik modeller karşılaştırmalı olarak incelenmiş; girişimcilik ekosistemini oluşturan bileşenler, bu bileşenler arasındaki ilişkiler ve sistemin bütüncül yapısı değerlendirilmiştir. Bu bölümde ayrıca çalışmanın hedef aldığı araştırma bağlamı olan Batı Akdeniz Bölgesinin coğrafi, demografik, ekonomik göstergeleri ve bu bölgedeki girişimcilik ekosisteminin paydaşları ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise Batı Akdeniz Bölgesi (Antalya, Isparta, Burdur) girişimcilik ekosisteminin mevcut durumu nitel araştırma yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma

kapsamında, girişimcilik ekosisteminin farklı bileşenlerini temsil eden 20 ekosistem paydaşıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, betimsel içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Analizde MAXQDA yazılımından yararlanılmıştır.

Sonuç bölümünde araştırma bulguları önceki araştırmalardan yararlanmak suretiyle değerlendirilmiş ve daha sonra yapılabilecek araştırmalar için yeni araştırma sorularına zemin hazırlayacak öneriler sunulmuştur. Araştırma bulguları, TR61 Bölgesi'nde girişimcilik ekosisteminin henüz gelişmekte olan bir yapıya sahip olduğunu; ancak stratejik sektörler, yükseköğretim kurumları, kamu destekleri ve yerel girişimcilik motivasyonları gibi unsurlarla önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, bölgede paydaşlar arası iş birliğinin artırılması, yatırımların artırılması ve kültürel dönüşümün desteklenmesi gerekliliği, katılımcı görüşleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

Bu tez çalışması, Batı Akdeniz Bölgesi özelinde girişimcilik ekosisteminin yapısal ve dinamik yönlerini analiz ederek literatüre katkı sunmayı; aynı zamanda politika yapıcılara, yerel yöneticilere ve uygulayıcılara yönelik somut öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK EKOSİSTEMİ

1.1. Girişimcilik Kavramı ve Önemi

Girişimcilik kavramı tarihsel olarak ekonomik teorinin gelişiminden etkilenmiş ve farklı dönemlerde farklı anlamlar kazanmıştır. Girişimcilik kavramının izlerine ilk olarak Orta Çağ'da rastlanmış olup, özellikle 18. yüzyılda bilimsel bir ekonomik kavram olarak akademik zemine taşınmıştır. Bu kavramın ilk savunucularından Richard Cantillon, girişimciyi “belirsizlik altında faaliyet gösteren bir kişi” olarak nitelendirmiş ve onu “garantili bir gelir beklentisi olmaksızın risk üstlenen bir ekonomik ajan” olarak tanımlamıştır (Cantillon, 1931: 55). Cantillon'un bakış açısı, girişimciliği salt bir üreticiden, ekonomik sistem içinde dengeleyici bir güç olarak hizmet eden bir karar vericiye dönüştürmesi bakımından önemlidir.

18. yüzyılın sonlarından bu yana girişimcilik kavramı ekonomik söylemde önem kazanmış, girişimci üretim bileşenlerini düzenleyen, kaynakları etkin bir şekilde kullanan ve belirsizlik ortamında kararlar alan bir ajan olarak nitelendirilmiştir. Koolman (1971: 273), bu tanımlı literatürde popüler hale getiren Jean-Baptiste Say'ın, girişimciliği hem yapısal bir görev hem de bilişsel bir yetenek alanı olarak gördüğünü ileri sürmektedir. Say, başarılı bir girişimcinin piyasa ihtiyaçlarını doğru bir şekilde tespit etme, üretim süreçlerini yönetme ve fırsatları öngörme becerisine sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bu girişimci tanımı, girişimciliğin ekonomik ilerlemenin kilit bir itici gücü olarak anlaşılmasının önünü açmıştır.

Joseph Schumpeter, girişimciliğe radikal bir yorum getirerek 19. yüzyılın ortalarında “yaratıcı yıkım” kavramını ortaya atmıştır. Schumpeter'e (1942: 83) göre girişimciler, yenilikçi ürün, hizmet ya da üretim süreçleri geliştirerek var olan ekonomik düzeni yıkıma uğratar ve yerine yeni, daha verimli yapılar kurar. Makro düzeyde yapısal dönüşüm ve mikro düzeyde bireysel başarı bu süreç tarafından tetiklenmektedir. Böylece girişimcilik, ekonomik refahın yanı sıra endüstriyel evrim ve sosyal dönüşüm için de vazgeçilmez bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Schumpeter'in girişimcilik anlayışını değerlendiren Kaya (2015: 32), *“Schumpeter'in girişimcilik ve inovasyon konularına bakış açısının oluşmasında Evrimsel iktisada yakın görüşlerinin olmasının payı oldukça fazladır. Bu açıdan bakıldığında bir toplumda inovasyon yapabilmek, o toplumdaki iktisadi ya da iktisadi olmayan tüm aktörlerin etkileşiminin bir sonucudur”* ifadeleriyle bu ilişkiyi vurgulamaktadır.

Girişimcilik literatürüne önemli katkılarda bulunan bir diğer düşünür ise ekonomist Frank H. Knight olmuştur. Knight, girişimciliği belirsizlik altında karar verme yeteneği ile ilişkilendirmiştir. Knight'a göre risk ölçülebilir olsa da belirsizlik ölçümün ötesindedir ve

doğası gereği öngörülemezdir. Girişimci ise bu belirsizlik durumunda sorumluluk alan ve karar verme cesaretini gösteren bireydir (Knight, 1921: 268). Bu yaklaşım, girişimciliği belirsizliğin üstesinden gelmede çok önemli bir bileşen olarak konumlandırmaktadır.

1970’li yıllarda ise ekonomist Israel Kirzner, girişimcilik teorisine önemli bir katkı sunarak ve girişimciyi “piyasadaki dengesizlikleri tespit eden ve piyasadaki dengeyi yeniden sağlamak için bunlardan yararlanan kişi” olarak tanımlamıştır. Kirzner’in yaklaşımında girişimci, rekabetçi piyasalarda sürekli fırsat arayan ve bu fırsatları keşfederek hamle yapan “uyanık” bir aktör olarak konumlandırılır (Kirzner, 1973: 39). Bu bakış açısı, girişimcilik faaliyetini yalnızca yenilikçilikle değil, aynı zamanda bilgiye dayalı farkındalıkla ilişkilendirerek ekonomik düzenin dinamik bir şekilde yeniden yapılanmasını açıklamaktadır.

1980’li yılların başında Peter Drucker girişimciliği “değişimi bir fırsata dönüştürme disiplini” olarak tanımlamıştır (Drucker, 1985: 21). Drucker’a göre girişimci, değişimi pasif bir biçimde gözlemlemeyen, aksine bu değişimlere bilinçli şekilde müdahale ederek fırsata dönüştüren öncü bir aktördür. Bu yaklaşım, girişimciliği planlama, karar alma ve uygulama gibi yönetim süreçlerinin bir parçası olarak değerlendirmiş ve kurumsal düzeyde girişimcilik anlayışına zemin hazırlamıştır.

Bu düşünsel gelişim çizgisi, girişimciliğin yalnızca bir iş kurma eyleminin ötesine geçtiğini göstermektedir. Girişimcilik, ekonomik sistemlerin yenilenmesini, fırsatların yakalanmasını ve kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını kolaylaştıran tarihsel ve teorik bir çerçeve olarak işlev görmektedir. Bununla birlikte, girişimcilik, ekonomik bir çerçeve içinde kaynakların salt tahsisinin ötesine uzanır. Literatürde girişimcilik, çeşitli bilimsel disiplinlerden çeşitli bakış açılarıyla ele alınmış ve bu sayede çok yönlü bir tanım çerçevesi oluşturulmuştur.

Girişimciliğin tanımsal çeşitliliği, onu yalnızca iktisadi bir faaliyet olmaktan çıkarmış psikolojik eğilimler, sosyal bağlamlar ve stratejik karar alma süreçleriyle şekillenen bir davranış biçimi haline getirmiştir. Gartner (1988:21), girişimciliğin “girişimci kimdir?” sorusundan ziyade, “girişimcilik nasıl yapılır?” sorusuna cevap aranması gerektiğini ileri sürer ve kişisel niteliklerden çok sürecin doğasına dikkat çeker. Bu yaklaşım, girişimciliği dinamik, bağlamsal ve etkileşimli bir süreç olarak görmeye imkân tanır.

Ekonomik çerçevede girişimcilik, fırsatların belirlenmesi ve ardından bu fırsatların yenilikçi ürünlere, hizmetlere veya süreçlere dönüştürülmesi ile karakterize edilir. Shane ve Venkataraman (2000: 218) girişimciliği ekonomik fırsatların tanınması, değerlendirilmesi ve gerçekleştirilmesini içeren dinamik bir süreç olarak ifade etmektedir. Bu sürecin yalnızca bireysel yetkinliklerden değil, aynı zamanda çeşitli çevresel faktörlerden de etkilendiğini vurgulamaktadırlar.

Psikoloji perspektifinden bakıldığında ise girişimcilik, bireyin içsel motivasyonları ile doğrudan ilişkilidir. McClelland (1961: 123–130), girişimcilik eğilimi olan bireylerin yüksek başarı ihtiyacına sahip olduklarını, risk almaya istekli olduklarını ve bu riskleri hesaplayarak yönettiklerini belirtmiştir. Bu çerçevede, girişimciliğin psikodinamik temelleri, kişisel motivasyon ve davranışsal eğilimlerle ilişkilendirilerek açıklanmaktadır (Atkinson, 1957: 360).

Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde girişimcilik, bireyin toplumsal bağlam içinde nasıl konumlandığı ve hangi sosyal ağlara erişimi olduğu ile yakından ilişkilidir. Granovetter (1985: 490), ekonomik eylemlerin toplumsal yapılara gömülü olduğunu ifade ederek, girişimcilik kararlarının sosyal ilişkilerden ve kültürel bağlamdan bağımsız düşünülemeyeceğini vurgulamıştır. Sosyal sermaye, güven ilişkileri ve topluluk normları, bu noktada girişimciliği destekleyen veya sınırlandıran önemli unsurlar arasında yer alır.

Stratejik yönetim perspektifinden bakıldığında ise girişimcilik, dinamik yetkinliklerin etkin kullanımı ve rekabet avantajı yaratımıyla doğrudan ilişkilendirilir. Ireland vd. (2003: 964), stratejik girişimciliği, fırsatların hem keşfedilmesini hem de bu fırsatların sürdürülebilir rekabet avantajına dönüştürülmesini içeren bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, girişimciliği sadece başlangıç aşamasına değil, aynı zamanda büyüme, ölçeklenme ve uzun vadeli stratejik yönetime bağlamaktadır.

Dolayısıyla, girişimciliğin tanımı ve kapsamı yalnızca ekonomik bir bakış açısıyla değil, aynı zamanda psikolojik motivasyonlar, sosyal bağlamlar ve kurumsal stratejiler merceğinden de anlaşılmalıdır. Bu çok katmanlı yaklaşım, girişimciliğin yalnızca bireysel bir davranış biçimi değil; aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve stratejik koşullarla şekillenen karmaşık bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, girişimcilik yalnızca bir tanıma indirgenemeyecek kadar çeşitlenmiş ve farklı türlerde somutlaşmıştır. Son yıllarda, toplumsal ihtiyaçların, teknolojik dönüşümlerin ve sürdürülebilirlik kaygılarının etkisiyle girişimcilik olgusu klasik tanımın ötesine geçerek yeni biçimlere evrilmiştir. Bu dönüşüm, girişimciliği daha geniş bir yelpazede ele almayı zorunlu kılmaktadır.

Girişimciliğin gelişmekte olan yelpazesinde öne çıkan alanlardan biri teknoloji tabanlı girişimciliktir. Dijitalleşme, yapay zekâ, nesnelerin interneti ve platform ekonomileri gibi alanlardaki hızlı dönüşüm, teknoloji girişimciliğini hem küresel hem de yerel ölçekte ekonomik büyümenin ve rekabet avantajının temel unsurlarından biri haline getirmiştir. Nambisan (2017: 1032), teknoloji girişimciliği alanını incelerken, dijital teknolojilerin bir araç olarak değil, aynı zamanda bir ortam olarak konumlandığı bir yapı içinde ele almakta ve dijital girişimciliğin kendine özgü dinamiklerine dikkat çekmektedir. Bu girişimcilik biçiminde fırsatlar, çoğu zaman dijital altyapının sunduğu doğrudan olanaklar üzerinden şekillenmektedir. Bu tezin ana

araştırma konusu teknoloji girişimciliğine dayalı ekosistem analizi olduğundan bir sonraki bölümde teknoloji girişimciliği daha ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

Bunun yanı sıra sosyal girişimcilik, kâr amacı gütmeyen veya sosyal etki öncelikli yaklaşımları benimseyerek, toplumda karşılanmamış ihtiyaçlara yenilikçi çözümler sunma amacı taşır. Dees (1998), sosyal girişimciliği “misyon odaklı, fırsatları tanıyan ve toplumsal değeri önceleyen bir eylem biçimi” olarak tanımlamıştır. Bu girişimcilik biçimi özellikle çevresel sürdürülebilirlik, kadın istihdamı, yoksulluğun azaltılması ve kalkınma gibi alanlarda yaygındır.

Bir diğer önemli alan ise kurumsal girişimciliktir. Büyük şirketlerin bünyesinde geliştirilen bu girişimcilik türü, mevcut organizasyon yapısı içinde yeniliği teşvik etmeyi, yeni iş alanları oluşturmayı ve iç girişimciliği teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Zahra (1991), kurumsal girişimciliği “firma içi fırsat keşfi ve bu fırsatların stratejik hedeflerle uyumlu biçimde değer üretmeye dönüştürülmesi” süreci olarak tanımlar. Bu girişimcilik biçimi, yeni fikirlerin ortaya çıkmasını teşvik ederken aynı zamanda kurumsal yapıların daha esnek, yenilikçi ve çevik varlıklara dönüşmesini sağlar.

Ayrıca son yıllarda kadın girişimciliği, genç girişimcilik ve sürdürülebilir girişimcilik gibi farklı girişimcilik türleri, literatürde giderek daha fazla yer bulmaktadır. Bu girişimcilik biçimleri, girişimciliğin yalnızca ekonomik performansla değil, aynı zamanda sosyal kapsayıcılıkla, cinsiyet eşitliğiyle ve çevresel sorumluluklarla da ilişkilendirilmesi gerekliliğini göstermektedir. Girişimcilik, kalkınma için dinamik bir güç olarak kabul edilmekte ve istihdam yaratma, gelir dağılımında istikrar sağlama, bölgesel kalkınmayı destekleme ve inovasyonu teşvik etme gibi makro düzeyde etkiler yaratmaktadır (Acs ve Audretsch, 2003).

Girişimciliğin ekonomik rolü, özellikle istihdam kapasitesi ve inovasyon üretme yeteneği üzerinden açıklanmaktadır. Yeni kurulan işletmeler, işgücü piyasasına dinamizm kazandırırken, aynı zamanda teknolojik yeniliklerin ticarileştirilmesi sürecinde kritik bir rol üstlenmektedir. OECD (2021) verilerine göre, KOBİ’lerin büyük çoğunluğunu oluşturan yeni girişimler, hem iş gücü hem de üretkenlik artışı açısından ekonomik büyümenin temel motorlarından biri olarak görülmektedir. Bununla birlikte, girişimcilik salt ekonomik çıktının ötesine geçmekte; rekabetin teşvik edilmesi yoluyla piyasa verimliliğini ve tüketici refahını da artırmaktadır.

Toplumsal düzeyde ise girişimcilik, özellikle dezavantajlı grupların (kadınlar, gençler, göçmenler vb.) ekonomik hayata katılımını artırarak sosyal kapsayıcılığı teşvik eder. Sosyal girişimcilik modelleri, geleneksel piyasa mekanizmalarının yetersiz kaldığı alanlarda kamu yararına yönelik hizmetler sunma kapasitesine sahiptir. Özellikle yerel kalkınma bağlamında

değerlendirildiğinde, girişimcilik yerel kaynakların mobilizasyonunu sağlayarak bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sunar (Audretsch, 2007: 15). Bu yönüyle girişimcilik, yalnızca ekonomik bir kaldıraç değil; aynı zamanda sosyal adalet ve toplumsal uyum açısından da stratejik bir işlev görmektedir.

Girişimcilik faaliyetleri kültürel dönüşüm süreçlerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Yenilikçi iş modelleri, alternatif tüketim kalıpları ve sosyal etki odaklı yaklaşımlar, toplumdaki değer sistemlerini temelden yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir. Özellikle sürdürülebilirlik odaklı girişimler, çevre bilinci ve etik üretim uygulamaları gibi temaların teşvik edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede girişimcilik, yalnızca mevcut ekonomik sistemin bir ürünü değil; aynı zamanda onu aktif bir şekilde dönüştüren ve yeniden tanımlayan dinamik bir sosyal güç olarak görülmektedir.

1.1.1. Teknoloji Girişimciliği

Teknoloji girişimciliği, yenilikçi teknolojilere dayalı ürün, hizmet veya iş modelleri geliştirerek ekonomik ve toplumsal değer yaratmayı amaçlayan bir girişimcilik biçimidir. Bailetti (2012: 5), teknoloji girişimciliğini "bilimsel ve teknolojik bilgi birikimine dayanan uzman bireyler ile heterojen kaynakları bir araya getirip, firmalar adına değer yaratan ve bunu sürdüren projelere yatırım yapmak" olarak tanımlar. Bu girişimcilik biçimi, temelde dijital çerçevelere, bilgi merkezli yaklaşımlara veya araştırma ve geliştirme yoğun bileşenlere dayandığı için geleneksel girişimcilikten ayrılmaktadır. Shane ve Venkataraman (2000: 218), girişimciliği fırsatların keşfi, değerlendirilmesi ve kullanılması süreci olarak tanımlarken; teknoloji girişimciliği bu süreci dijital teknolojilerin sunduğu olanaklarla yeniden şekillendirmektedir. Nambisan (2017: 1032), dijital teknolojilerin sadece araç değil, aynı zamanda girişimcilik faaliyetlerinin gerçekleştiği bir ortam olduğunu vurgulayarak, bu alandaki dinamiklerin klasik girişimcilikten belirgin biçimde ayrıştığını ortaya koymaktadır. Özellikle internetin yaygınlaşması, bulut bilişim, büyük veri, yapay zekâ ve nesnelerin interneti gibi teknolojiler, girişimcilik süreçlerini hızlandırmış ve ölçeklenebilirliği mümkün kılmıştır. Bu bağlamda teknoloji girişimciliği, çok aktörlü ve dijitalleşmenin yön verdiği dinamik bir yapı olarak çağdaş ekonomik sistemlerde kritik bir rol üstlenmektedir.

Bu çerçevede teknoloji girişimciliği kavramı, sıklıkla “startup” terimiyle birlikte ele alınmaktadır. Startup’lar, belirsizlik ortamında faaliyet gösteren, hızlı büyüme potansiyeline sahip, tekrarlanabilir ve ölçeklenebilir iş modelleri geliştirmeye odaklanan genç girişimler olarak tanımlanır (Blank, 2010: 1). Bu girişimler çoğunlukla dijital teknolojiler aracılığıyla faaliyet gösterdiklerinden, teknoloji girişimciliğinin somut örnekleri olarak

değerlendirilmektedir. Eric Ries (2011: 15), Yalın Girişim (Lean Startup) yaklaşımının kurucularından biri olarak startup'ların yalın ve hızlı deneyimleme döngüleriyle ürün-pazar uyumunu test ettiğini ve belirsizlikle başa çıkma becerilerini bu şekilde geliştirdiğini belirtir. Ries'in yöntemiyle startup'lar “en yalın yaşayabilir ürün (minimum viable product – MVP)” ve “doğrulanmış öğrenme (validated learning)” gibi araçlarla piyasada iş modellerinin ve ürün ve/veya hizmetlerinin hızlı denemelerini yapmaktadır. Bu yaklaşım, belirsizlikle karakterize edilen bir ortamda kolay adapte olabilen bir strateji formüle etmelerini sağlamaktadır.

Teknoloji girişimciliğini mümkün kılan temel yapıtaşları; dijital altyapı, insan sermayesi, finansal kaynaklara erişim, iş modeli inovasyonu, bilgi ve iş birliği ağları ile destekleyici kurumsal çevredir (Autio vd., 2018: 12). Dijital teknolojiler sadece araç olarak değil, aynı zamanda değişimin temel unsurları olarak görülmektedir (Giones ve Brem, 2017: 44). Bulut bilişim, büyük veri analitiği ve yapay zekâ gibi teknolojiler, ürün geliştirme süreçlerini hızlandırmakta ve küresel pazarlara erişimi kolaylaştırmaktadır. İnsan sermayesi ise teknoloji girişimciliğinin yaratıcı potansiyelini hayata geçiren temel kaynaktır. Spigel (2017: 49), bireysel becerilerin ötesinde, bu bireyleri çevreleyen sosyal ağların ve kültürel bağlamların girişimciliğin başarısında önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Erken aşama girişimlerin sürdürülebilirliğini garanti etmek için finansman büyük önem taşır. Risk sermayesi, melek yatırımcılar ve kamu destekleri, sadece maddi kaynak sağlamakla kalmayıp; aynı zamanda mentörlük, iş ağına erişim ve stratejik yönlendirme gibi katkılar da sunmaktadır (Giones ve Brem, 2017: 46). İş modeli inovasyonu da teknoloji girişimciliğinin önemli bir bileşenidir. Wirtz vd. (2016: 78), dijital çağda iş modellerinin yalnızca gelir elde etme biçimini değil, aynı zamanda organizasyonların dijital ortamda nasıl değer sunduğunu yeniden tanımladığını vurgulamaktadır. Platform ekonomisinin yükselişiyle birlikte, kullanıcı temelli ve veri odaklı iş modelleri daha fazla ön plana çıkmaktadır (Kenney ve Zysman, 2016: 63). Bu bütüncül yapı, üniversiteler, teknoparklar, kuluçkalar, hızlandırıcılar ve kamu politikaları ile desteklendiğinde girişimcilik ekosisteminin kurumsallaşması sağlanmaktadır.

Teknoloji girişimciliği, zamanla hem teknolojik gelişmelere hem de sosyo-ekonomik değişimlere bağlı olarak evrim geçirmiştir. 1990'lı yıllarda internetin yaygınlaşmasıyla başlayan bu süreç, Web 2.0, sosyal medya, mobil uygulamalar ve bulut tabanlı yazılımların gelişimiyle derinleşmiş; girişimcilik anlayışını kökten dönüştürmüştür. Kenney ve Zysman (2016: 61-62), bu dönüşümü platform ekonomisinin yükselişi olarak değerlendirirken, üretim temelli girişimcilikten kullanıcı arayüzü ve veri analitiği temelli iş modellerine geçişe dikkat çekmektedir. Özellikle Uber, Airbnb, Spotify ve Amazon gibi küresel şirketler bu yeni paradigmanın başarılı örnekleri olarak öne çıkmıştır. Türkiye’de ise Yemeksepeti, Peak Games,

Getir, Dreams Games, Trendyol, Hepsiburada, Insider gibi firmalar başarılı ve öncü teknoloji firmaları olarak dikkat çekmektedir.

2020 sonrası dönemde, başta COVID-19 pandemisinin etkisiyle birlikte uzaktan çalışma, dijital sağlık çözümleri, yapay zekâ destekli sistemler ve iklim teknolojileri gibi yeni alanlar teknoloji girişimciliğinin merkezine yerleşmiştir (Smith ve Jones, 2021: 5). Autio vd. (2018: 83), bu evrede dijital teknolojilerin girişimcilik süreçlerini sadece hızlandırmadığını, aynı zamanda mekân, zaman ve ölçek kavramlarını dönüştürdüğünü belirtmektedir. Ayrıca etik yapay zekâ, siber güvenlik, dijital kapsayıcılık ve sürdürülebilirlik gibi konular da yeni girişimlerin değer önermelerinde önemli yer tutmaya başlamıştır. Böylece teknoloji girişimciliği, sadece ekonomik değer yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal sorunlara çözüm üretme potansiyeli taşıyan stratejik bir girişimcilik biçimine dönüşmektedir.

1.2. Girişimcilik Ekosistemi Kavramı ve Ekosistem Terimi

1.2.1. Ekosistem Terimi ve Yönetim Alanında Kullanımı

Ekosistem terimi, başlangıçta biyolojide canlı organizmalar ile onları çevreleyen fiziksel çevre arasındaki etkileşimleri tanımlamak üzere kullanılmıştır. Bu kavram, 1935 yılında İngiliz botanikçi Arthur G. Tansley tarafından literatüre kazandırılmış olup, Tansley ekosistem kavramını “*birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşen bir organizmalar topluluğunu tanımlamak için*” kullanmıştır (Kurumsal Raporlama Ekosistemi, 2020). Bu yapıların temel özelliği, çok sayıda farklı bileşenin sürekli ve karşılıklı etkileşim içinde olması, değişen çevresel koşullara uyum sağlayabilmesi ve kendi kendini düzenleyebilmesidir (Odum, 1971). İşte bu karmaşık, uyarlanabilir ve bütüncül yapısı, ekosistem kavramının sosyal bilimler, ekonomi, işletme ve teknoloji gibi farklı disiplinlere de uyarlanmasını sağlamıştır (Costanza vd., 1997).

Ekosistem kavramının yönetim alanına taşınmasında öncü isim araştırmacı James F. Moore olmuştur. Moore (1993), “Predators and Prey: A New Ecology of Competition” başlıklı makalesinde, şirketlerin yalnızca rekabet içinde değil; doğadaki organizmalar gibi birbirine bağımlı şekilde etkileşim içinde var olduğunu savunarak “iş ekosistemi” (business ecosystem) terimini literatüre kazandırmıştır. Moore’a (1993) göre firmalar, çevreleriyle işbirliği yaparak birlikte evrilmeli ve sistem içerisindeki rollerini çevresel değişimlere göre yeniden tanımlamalıdır. Daha sonraki çalışmasında Moore (1996), iş ekosistemlerini; şirketler, tedarikçiler, müşteriler, düzenleyiciler ve diğer paydaşlardan oluşan, dinamik, sürekli değişen ve kendi kendini düzenleyen sistemler olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede, iş dünyasındaki

karmaşık etkileşimleri anlamak ve sürdürülebilir değer yaratmak için güçlü bir metafor sunmuştur.

Moore'un öncülüğünü yaptığı iş ekosistemi yaklaşımı, 2000'li yıllarla birlikte stratejik yönetim literatüründe daha da geliştirilmiş ve pekiştirilmiştir. Iansiti ve Levien (2004), bu kavramı sürdürülebilir rekabet avantajı bağlamında ele alarak, iş ekosistemlerinde “ana aktör” (keystone) firmaların sistemin genel sağlığı üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ileri sürmüşlerdir. Bu firmalar, genellikle doğrudan ekonomik güçleriyle değil; diğer aktörleri bir araya getirme, platform sağlama, bilgi ve kaynak akışını kolaylaştırma gibi işlevleriyle ekosistemin istikrarını ve sürdürülebilirliğini destekleyen merkezî aktörlerdir. Adner (2017) ise, “ekosistem mimarisi” kavramı ile yalnızca bireysel inovasyona değil, aktörler arası koordinasyonun ve tamamlayıcıların başarısının da sistemin toplam değer yaratımında kritik rol oynadığını ortaya koymuştur. Bu katkılar, ekosistem yaklaşımını yönetim literatüründe yalnızca betimleyici bir kavram olmaktan çıkararak, stratejik analizlerde kullanılabilir yapısal bir çerçeveye dönüştürmüştür.

Ayrıca Gawer ve Cusumano (2002; 2014), özellikle teknoloji sektöründe dijital platformlar etrafında şekillenen iş modellerini inceleyerek, platform liderliği, ağ etkileri ve çok taraflı pazar yapılarının ekosistem teorisiyle nasıl kesiştiğini ortaya koymuşlardır. Onlara göre platform şirketleri, kendi etrafında geliştirici, kullanıcı, servis sağlayıcı gibi birçok aktörün etkileşimini koordine ederek dijital ekosistemler yaratmakta ve bu yapılar, yenilik ve değer yaratımında merkezi bir rol üstlenmektedir. Böylece ekosistem yaklaşımı, dijitalleşen dünyada teknoloji tabanlı stratejilerin anlaşılması açısından da temel bir analitik çerçeve sunmuştur.

Bu kuramsal yaklaşımlar doğrultusunda, stratejik yönetim ve iş ekosistemleri literatüründe sıklıkla “ana aktör” firma örneği olarak ele alınan Apple Şirketi, modern iş ekosistemlerinin işleyişini açıklamak açısından güçlü ve açıklayıcı bir vaka sunmaktadır (Iansiti ve Levien, 2004). Apple'ın stratejisi, yalnızca kendi ürün ve hizmetlerini pazara sunmakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda uygulama geliştiriciler, aksesuar üreticileri, içerik sağlayıcılar ve tüketiciler arasında karmaşık fakat koordineli bir etkileşim ağı kurmaya dayanır. iOS işletim sistemi, App Store, iCloud gibi dijital platformlar ile iPhone, iPad ve Mac gibi donanım ürünleri, teknik uyum ve kullanıcı deneyimi açısından entegre bir bütünlük sağlar. Bu yapı, Adner'in (2017) tanımladığı “ekosistem mimarisi” kavramına birebir uymakta; değer yaratımı ve yakalamasının, yalnızca Apple'ın değil, tüm tamamlayıcı aktörlerin başarı düzeyine bağlı olduğunu göstermektedir.

Apple ekosisteminde, Gawer ve Cusumano'nun (2002) dijital platform liderliği kavramı da açık biçimde gözlemlenir. Şirket, App Store aracılığıyla geliştiricilere kendi uygulamalarını

oluşturma, yayınlama ve gelir elde etme imkânı sunarak, kullanıcılarını yalnızca pasif tüketiciler değil, aynı zamanda içerik üreticileri ve sistemin aktif aktörleri haline getirir. Bu, platform merkezli dijital ekosistemlerin nasıl çok aktörlü, dinamik ve ağ etkisine dayalı sistemler oluşturduğuna dair somut bir örnektir. Aynı zamanda Apple, Iansiti ve Levien'in (2004) tanımladığı şekilde bir “ana aktör” firma olarak, ekosistemin sürdürülebilirliğini sağlayan merkezi bir rol üstlenmektedir: Geliştiricilere araçlar sunar, kullanıcı deneyimini standartlaştırır ve tüm aktörlerin faaliyetlerini yönlendirerek ekosistemin genel sağlığını korur.

Bu bağlamda Apple örneği, literatürde tanımlanan çok aktörlü, işbirliğine dayalı, dijitalleşmiş ve sürdürülebilir iş ekosistemi modelinin pratikteki en başarılı uygulamalarından biri olarak değerlendirilebilir. Gerek kuramsal gerekse yapısal açıdan, iş dünyasındaki yeni rekabet paradigmasını anlamak için güçlü bir referans noktasıdır. Apple, sadece kendi ürün ve hizmetleriyle değil; aynı zamanda uygulama geliştiriciler, tedarikçiler, distribütörler ve son kullanıcılarla kurduğu etkileşimli yapı sayesinde, ekosistem mantığını stratejik bir avantaja dönüştürmüştür.

Ancak ekosistem kavramı yalnızca yönetim ve strateji alanıyla sınırlı kalmamıştır. Türkiye’de yürütülen “İnovasyon Ekosistemi” çalışmaları, kavramın çok aktörlü yapı, disiplinlerarası ortak eylem toplulukları ve kurumsal–toplumsal iş birliklerinin eşzamanlı süreçler olarak geliştiğini göstermiştir (Kesken vd., 2017). Bu bulgu, ekosistem yaklaşımının sadece kuramsal bir metafor olmadığını; aynı zamanda hem teori hem de uygulama açısından farklı disiplinlerin katılımıyla nasıl kurumsallaştığını işaret etmektedir.

Bu disiplinler arasında özellikle sosyoloji, ekosistem kavramını sosyal yapıların anlaşılmasında dönüştürücü bir araç olarak benimseyen öncü alanlardan biridir. Özellikle Pierre Bourdieu’nün geliştirdiği “alan (field)” ve “habitus” kavramları, bireylerin sosyal konumlarına göre belirli sosyal alanlarda nasıl davrandığını, bu davranışların ise o alanın yapısını nasıl yeniden ürettiğini açıklamaktadır (Bourdieu, 1984). Alan, bireylerin rekabet ettiği, belirli kuralların ve güç ilişkilerinin geçerli olduğu sosyal sahalara ifade ederken; habitus, bireyin geçmiş deneyimlerinden süzölmüş ve gelecekteki davranışlarını yönlendiren eğilimler bütünüdür. Bu kavramsal çerçeve, birey ile yapı arasındaki sürekli etkileşimi açıklarken, ekosistem mantığına benzer biçimde sosyal sistemlerin dinamik, çevreye uyumlu ve evrimsel karakterini vurgular (Swartz, 1997).

Benzer şekilde, yapılaşma (structuration) kuramı, bireylerin eylemleriyle sosyal yapıları hem yeniden ürettiğini hem de dönüştürdüğünü savunarak, ekosistemlerin çift yönlü dinamiklerine teorik bir temel sunar. Bu yaklaşıma göre, yapı ve özne arasında keskin bir ayrım yoktur; bu ayrımın geçersiz olduğu kabul edilir. Zaten, “Giddens’in temel iddiası yapı-aktör ya

da özne-nesne gibi ayrımların katı sınırlarla birbirinden ayrılmasının mümkün olmadığıdır” (Yıldırım, 1999: 29). Bu yaklaşım, girişimcilik ekosistemleri gibi yapılarda aktörlerin yalnızca çevresel koşullara uyum sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda o koşulları da biçimlendirdiklerini kavramamıza yardımcı olur. Böylece girişimciler, yatırımcılar ve politika yapıcılar gibi aktörlerin birbirleriyle olan etkileşimi yalnızca sistemin bir parçası değil, sistemin kendisinin evrimini sağlayan temel dinamikler olarak görülür.

Ayrıca sosyoloji, ekosistem kavramını sosyal ağlar, toplumsal sermaye ve dayanıklılık (resilience) gibi temalarla da ilişkilendirerek, kentsel gelişim, eğitim politikaları, sivil toplum yapıları ve göç gibi alanlarda uygulamalı analizler sunmaktadır (Putnam, 2000; Scott, 2000). Toplulukların birlikte evrimleşmesi ve kolektif hareketlerin doğası, karmaşık adaptif sistemler çerçevesinde değerlendirilerek ekosistem düşüncesine katkı sağlamıştır (Miller ve Page, 2007). Böylece sosyolojik ekosistem analizleri yalnızca birey düzeyinde değil, ağ yapılarını ve sosyal çevreyi de kapsayan sistematik bir anlayış sunmakta; bu sayede girişimcilik, inovasyon ve sosyal kalkınma gibi konulara da derinlikli bir perspektif kazandırmaktadır.

Sonuç olarak, ekosistem kavramı, biyolojiden başlayarak yönetim, ekonomi ve teknoloji gibi farklı disiplinlere uyarlanmış; çok aktörlü, karşılıklı etkileşime dayalı yapıları anlamada güçlü bir teorik araç haline gelmiştir. Yönetim alanında ise bu kavram, belirli bir sektörde faaliyet gösteren aktörler ve kaynaklar arasındaki karmaşık ilişkileri analiz etmeyi mümkün kılarak, stratejik düşünceyi yeniden şekillendirmiştir. İş dünyasında Apple gibi öncü firmalar, ekosistem yaklaşımını benimseyerek yalnızca kendi inovasyon kapasitelerini değil, aynı zamanda tüm sistemin değer üretme potansiyelini artırmış; bu sayede sürdürülebilir büyüme ve rekabet avantajı elde etmişlerdir. Bu çerçevede, yöneticilerin ve politika yapıcılarının ekosistem dinamiklerini doğru analiz ederek, yenilikçi girişimleri teşvik edecek ve uzun vadeli ekonomik büyümeyi destekleyecek stratejik müdahaleler geliştirmesi kritik öneme sahiptir (Adner, 2017).

1.2.2. Girişimcilik Ekosistemi

Girişimcilik ekosistemi, belirli bir bölgedeki girişimcilik faaliyetlerini mümkün kılan ve destekleyen aktörler ile bu aktörler arasındaki ilişkilerden oluşan dinamik bir sistemdir. Bu kavram, sadece bireysel girişimcilerin faaliyetlerini değil; aynı zamanda onları çevreleyen finansal, kurumsal, sosyal, kültürel ve politik ortamları da kapsamaktadır. Girişimcilik ekosistemleri, girişimcilerin fikir üretiminden ticarileşmeye kadar uzanan süreçte ihtiyaç duyduğu kaynaklara erişimini kolaylaştıran çok aktörlü yapılardır (Ianioglo, 2022; Cohen, 2006).

Cohen (2006), girişimcilik ekosistemini, girişimcilik sürecinin tüm aşamalarında girişimcileri destekleyen paydaşlar ve kaynaklardan oluşan, bölgesel olarak sınırlı bir yapı olarak tanımlar. Benzer şekilde Isenberg (2010), girişimcilik ekosistemini altı temel alanda gruplayarak; finansmana erişim, kültürel destek, insan sermayesi, destek altyapısı, pazar erişimi ve politika yapıcılar gibi unsurların bir arada ve etkileşim içinde çalıştığı bir sistem olarak açıklar. Bu sistemlerin temel amacı, inovatif ve yüksek büyüme potansiyeli taşıyan girişimlerin doğuşunu ve ölçeklenmesini teşvik etmektir.

Stam (2015) ise girişimcilik ekosistemini, girişimcilik faaliyetlerini destekleyen kurumsal ve bireysel aktörlerin etkileşimi yoluyla ekonomik değer yaratımını mümkün kılan yapılar olarak tanımlar. Ona göre, bu sistemler sadece girişimciliğin doğuşunu değil, aynı zamanda sürdürülebilirliğini ve yaygın etkisini de belirleyen temel mekanizmalardır.

Girişimcilik ekosistemi kavramının temelinde, girişimcilerin yalnızca bireysel çaba ile değil; onları destekleyen bir yapı içerisinde daha etkin ve başarılı olabilecekleri varsayımı yer almaktadır. Bu bağlamda, girişimcilik ekosistemleri; girişimciler, yatırımcılar, mentörler, üniversiteler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve destekleyici hizmet sağlayıcıları gibi birçok aktörün etkileşiminden oluşur. Sosyal, politik, ekonomik ve kültürel faktörler bu etkileşimi şekillendirir ve girişimcilik faaliyetlerinin ortaya çıkışını, gelişimini ve sürdürülebilirliğini doğrudan etkiler (Pugh vd., 2019).

Geleneksel iş ortamlarının ötesine geçerek dijital dünyayı da kapsayan girişimcilik ekosistemleri, özellikle son yıllarda Dijital Girişimci Ekosistemler (DEE) kavramıyla daha da çeşitlenmiştir. Bu yapılar, dijital teknolojilerin ve platformların sunduğu fırsatlar aracılığıyla girişimciliğin coğrafi sınırları aşarak küresel bir boyuta taşınmasına olanak sağlamaktadır (Kenney ve Zysman, 2016; Gorelova vd., 2021).

Sonuç olarak, girişimcilik ekosistemleri; girişimcilik, yenilikçilik ve ekonomik kalkınma arasında köprü kuran, çok aktörlü ve çok katmanlı yapılardır. Bu sistemlerin etkili bir şekilde işlemesi, yalnızca bireysel girişimcilerin başarılarını değil; aynı zamanda toplumsal refahın artmasını, istihdamın yükselmesini ve rekabetçi bir ekonomik yapının oluşmasını da doğrudan etkilemektedir (Autio vd., 2014; Stam ve Van de Ven, 2019).

Girişimcilik ekosistemleri, girişimcilik faaliyetlerinin ortaya çıkmasını, büyümesini ve sürdürülebilirliğini kolaylaştıran, çok aktörlü ve karmaşık yapılardır. Bu ekosistemlerde yer alan bileşenleri ve bu bileşenler arasındaki etkileşimleri kavramsallaştırmak amacıyla literatürde çeşitli kuramsal çerçeveler geliştirilmiştir. Bu alandaki en etkili katkılar arasında Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum - WEF) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD)

tarafından geliştirilen modeller öne çıkmaktadır. Her iki model de girişimciliği destekleyen kritik unsurların anlaşılmasına farklı fakat birbirini tamamlayıcı perspektiflerle yaklaşmakta ve ekosistem analizine bütüncül bir bakış açısı kazandırmaktadır.

2009-2013 yıllarında arasında özellikle Isenberg'in (2010) çalışmalarından beslenerek geliştirilen Sekiz Bileşen Yaklaşımı Dünya Ekonomik Forumu (WEF) 2013 zirvesinde sunulmuştur. Tablo 1.1'de bu unsurlar sunulmuştur.

Tablo 1.1 Girişim Ekosisteminin Unsurlarının Bileşenleri

Erişilebilir Pazarlar
İnsan Kapital / İşgücü
Yatırımlar ve Finansman
Destek Sistemleri
Düzenleyici Çerçeve ve Altyapı
Eğitim ve Öğretim
Katalizör Görevi Gören Büyük Üniversiteler
Kültürel Destek

Kaynak: WEF, 2013

WEF (2013) modeline göre başarılı bir girişimcilik ekosistemi aşağıdaki başlıklar etrafında şekillenmektedir:

1. **Erişilebilir Pazarlar:** Girişimcilerin iç ve dış pazarlara erişimi, müşterisi olan büyük ve orta ölçekli firmalarla iş yapabilme olanakları.
2. **İnsan Sermayesi ve İşgücü:** Teknik ve yönetsel beceriler, geçmiş deneyim ve geçici işgücü temini gibi insan kaynağı faktörleri.
3. **Yatırımlar ve Finansman:** Melek yatırımcılar, girişim sermayesi, özel sermaye gibi çeşitli finansal kaynaklara erişim.
4. **Destek Sistemleri:** Mentörlük, danışmanlık, profesyonel hizmet sağlayıcılar, kuluçka ve hızlandırıcılar.
5. **Düzenleyici Çerçeve ve Altyapı:** İş kurma kolaylığı, altyapıya erişim, vergi teşvikleri gibi regülasyonlar ve fiziki altyapı.

6. **Eğitim ve Öğretim:** Üniversite öncesinden başlayarak yükseköğretimde girişimciliği destekleyen eğitim sistemleri.
7. **Üniversiteler (Katalizör Rol):** Girişimcilik kültürünü teşvik eden, fikir ve yetenek üreten, yeni girişimlere mezun sağlayan kurumlar.
8. **Kültürel Destek:** Başarısızlığa tolerans, rol modellerin varlığı, girişimcilik hikâyelerinin görünürlüğü gibi toplumsal faktörler.

Bu model, girişimcilik ekosistemlerini bütüncül bir yaklaşımla analiz etmeye olanak sunmakta ve girişimciliğin gelişimi için hangi alanlarda iyileştirme gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır (WEF, 2013).

OECD tarafından 2023 yılında yayımlanan girişimcilik politikaları raporu, girişimcilik ekosistemlerine daha kurumsal ve politika merkezli bir yaklaşım getirmiştir. Bu yeni model, sadece girişimcilik faaliyetlerini destekleyen çevresel faktörleri değil, aynı zamanda kamu politikalarının bu faktörlerle olan etkileşimini de analiz etmektedir.

OECD (2023), girişimcilik ekosistemlerinin başarısı için şu başlıkları ön plana çıkarır:

- **Politika Araçları ve Kamu Müdahalesi:** Vergi teşvikleri, düzenleyici reformlar, doğrudan girişim desteği mekanizmaları.
- **Kurumsal Kapasite:** Girişimcilik politikalarının uygulanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlayan kamu-özel sektör iş birlikleri.
- **Finansmana Erişim:** Başlangıç aşamasından ölçekleme sürecine kadar her aşamada girişimcilerin finansal kaynaklara erişim düzeyi.
- **Yetkinlik ve Yetenek Havuzu:** Hem bireysel girişimcilerin hem de girişim ekiplerinin bilgi ve beceri düzeyi.
- **Mentorluk, Ağlar ve Yerel İşbirlikleri:** Sosyal sermaye birikimi, girişimcilik topluluklarının güçlendirilmesi.
- **Bölgesel Farklılıklar:** Kırsal bölgeler, düşük girişimcilik oranına sahip alanlar gibi dezavantajlı bölgelerde hedefe yönelik politikalar.

Bu yaklaşım, WEF modeline kıyasla daha politika-odaklıdır ve yalnızca girişimcinin değil, ekosistemi şekillendiren aktörlerin yönetim kapasitesine de vurgu yapar. Ayrıca, bölgesel farkların gözetilmesi gerektiğini açıkça ifade eder; bu yönüyle Türkiye gibi kalkınmada öncelikli bölgelerde yapılacak uygulamalı girişimcilik politikaları için yol göstericidir (OECD, 2023).

Girişimcilik ekosistemlerinin etkinliğini değerlendirmek, yalnızca nitel özelliklerin tanımlanmasıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bu sistemlerin ölçülmesi ve karşılaştırılabilir verilere dayalı olarak analiz edilmesi gerekmektedir. Bu ihtiyaca yanıt olarak

geliştirilen Küresel Girişimcilik Monitörü (Global Entrepreneurship Monitor - GEM) ve Küresel Girişimcilik Endeksi (Global Entrepreneurship Index - GEI), dünya genelinde girişimcilik faaliyetlerini ve ekosistem yapılarını analiz etmek amacıyla yaygın olarak kullanılan iki önemli uluslararası ölçüm aracıdır (Acs vd., 2014; Bosma vd., 2020).

1999 yılında oluşturulan GEM, birey temelli mikro düzey bir yaklaşımı esas alır ve girişimcilik eğilimlerini toplumsal bağlamda ölçümlemeyi hedefler. GEM araştırmaları, bireylerin girişimcilik niyetlerini, girişimciliğe yönelik algılarını, korku bariyerlerini, fırsat farkındalıklarını ve erken aşama girişimcilik faaliyetlerini (TEA – Total Early-stage Entrepreneurial Activity) analiz eder. GEM endeksi aynı zamanda kadın girişimciliği, genç girişimciler, motivasyon temelli girişimcilik ayrımı gibi detaylı alt kırımlar da sunar. Türkiye, GEM çalışmalarına uzun yıllardır dahil olmakta ve bu çerçevede girişimcilik kültürü, fırsatlara erişim ve destek mekanizmaları gibi alanlarda yıldan yıla performans göstermektedir (GEM Türkiye Raporu, 2021).

Bununla birlikte GEI, ekosistem düzeyinde daha yapısal bir analiz sunar. Zoltan Acs ve diğerleri tarafından geliştirilen bu indeks, girişimciliğin makro düzeyde kurumsal, bireysel ve altyapısal boyutlarını bir arada değerlendirir (Acs vd., 2014). GEI, 14 temel bileşenden oluşur ve bu bileşenler üç ana kategori altında toplanır: Tutumlar (Attitudes), Yetenekler (Abilities) ve Aspirasyonlar (Aspirations). Bu yapı, girişimcilik kapasitesini yalnızca bireylerin eğilimiyle değil; aynı zamanda ülkenin inovasyon altyapısı, bilgi teknolojileri, sermaye piyasası gelişimi, rekabet gücü ve eğitim sistemiyle birlikte ele alır.

GEI'nin en önemli katkılarından biri, ülkeler arası karşılaştırmalar yaparak girişimcilik ekosistemlerinin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymasıdır. Örneğin Türkiye, GEI sıralamalarında özellikle bireysel motivasyonlar ve girişimcilik niyeti alanlarında görece yüksek puanlar alırken; risk sermayesine erişim, yenilikçilik ve teknoloji temelli girişimcilik gibi alanlarda daha düşük performans sergilemektedir (The Global Entrepreneurship and Development Institute, 2023).

GEM ve GEI endeksleri, hem birbirini tamamlayıcı nitelikte hem de girişimcilik ekosistemlerinin çok katmanlı doğasını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. GEM, toplumsal kültür, bireysel girişimcilik motivasyonları ve erken aşama faaliyetlere odaklanırken; GEI, daha sistemik ve politika yönelimli bir analiz sunarak özellikle kurumsal ve yapısal engellerin tespiti açısından etkili bir araç konumundadır (Acs vd., 2018; Bosma, 2020).

Bu iki yaklaşımın birlikte kullanılması, ulusal girişimcilik stratejilerinin tasarlanmasında daha bütüncül ve kanıta dayalı politikaların geliştirilmesine katkı

sağlamaktadır. Ayrıca bölgesel girişimcilik ekosistemlerinin analizinde de yol gösterici niteliktedir.

1.3. Girişimcilik Ekosistemi Modelleri

Girişimcilik ekosistemlerinin; girişimcilik, yenilikçilik ve ekonomik kalkınma süreçlerinde oynadığı merkezi rol, bu sistemlerin daha iyi anlaşılmasını zorunlu kılmıştır. Giderek karmaşılaşan paydaş yapıları, dijitalleşmeyle çeşitlenen etkileşim biçimleri ve bölgesel farklılıklar, girişimcilik ekosistemlerinin sadece betimleyici değil, analitik ve yapısal olarak çözümlenebilir bir çerçevede ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, girişimcilik ekosistemlerinin bileşenlerini, işleyiş dinamiklerini ve yarattığı çıktıları açıklamaya yönelik teorik modeller geliştirilmiştir.

Bu tez çalışmasında, literatürde yaygın olarak kabul görmüş ve farklı yönleriyle girişimcilik ekosistemini anlamaya katkı sunan üç model ele alınacaktır: Koltai (2016) tarafından geliştirilen uygulama odaklı model, Erik Stam (2015) tarafından önerilen yapısal ve çıktı merkezli model ve Daniel Isenberg (2010) tarafından geliştirilen sistemsel bütünlük yaklaşımı. Bu modellerin seçilme nedeni, girişimcilik ekosistemlerini farklı perspektiflerden kavramsallaştırmaları ve birbirini tamamlayıcı bir analitik temel sunmalarıdır. Ayrıca, bu modellerin çeşitli ülkelerde uygulandığı gibi, son yıllarda Türkiye bağlamında da farklı akademik çalışmalarda referans olarak kullanıldığı görülmektedir (Yıldız ve Gök, 2021; Erkut, 2020).

Tezin bu bölümünde, bu üç modelin teorik altyapıları açıklanacak; ardından bileşenleri ve temel aldıkları boyutlar değerlendirilecektir. Bu karşılaştırmalı yaklaşım sayesinde, girişimcilik ekosisteminin yapısal ve işlevsel özelliklerinin bütüncül biçimde analiz edilmesi hedeflenmektedir.

1.3.1. Koltai'nin Girişimcilik Ekosistemi Modeli

Girişimcilik ekosistemlerinin karmaşık yapıları, bu sistemleri anlamaya ve yönetmeye yönelik yapılandırılmış modellerin geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Bu kapsamda geliştirilen modellerden biri olan Koltai'nin 6+6 Girişimcilik Ekosistemi Modeli, sadece ekonomik analizler için değil, aynı zamanda kalkınma politikaları ve toplumsal istikrar stratejileri açısından da dikkat çeken çok yönlü bir çerçeve sunmaktadır. Literatürde bu model, girişimciliği ekonomik kalkınmanın bir alt bileşeni olarak değil, doğrudan kalkınmayı tetikleyen sistemik bir mekanizma olarak konumlandırmasıyla dikkat çekmektedir (Naudé, 2014; Bruton vd., 2013).

Modelin temelinde, girişimciliğin yalnızca bireysel ekonomik başarıların değil; barış, güvenlik ve sürdürülebilir kalkınmanın da anahtarı olduğu savı yer almaktadır. Steven Koltai'nin saha deneyimleri ve Brookings Enstitüsü'ndeki çalışmaları sonucunda geliştirilen bu model, özellikle kırılgan ve çatışma sonrası toplumlarda ekonomik iyileşmeyi destekleyecek alternatif bir kalkınma aracı olarak ortaya konmuştur (Koltai, 2016).

Koltai modeli, girişimciliği desteklemek için gerekli altı temel faaliyet alanı ile bu faaliyetleri hayata geçirecek altı temel aktör grubunu sistematik biçimde eşleştirerek, girişimcileri merkeze alan kapsayıcı bir girişimcilik ekosistemi tanımlar. Bu yapı, yalnızca ekonomik değil; sosyal, kültürel ve politik faktörlerin birlikte çalıştığı bir sistem oluşturmayı amaçlar. Modelin çok katmanlı yapısı, girişimciliğin hem yerel düzeyde ekonomik kalkınmayı hızlandırmasını hem de toplumsal güvenlik ve dayanıklılık mekanizmalarını güçlendirmesini hedefler (Koltai ve Muspratt, 2016).

Şekil 1.1 Koltai'nin 6+6 Girişimcilik Ekosistem Modeli

Kaynak: Steven Koltai, 2016

1.3.1.1. Altı Temel İşlev

Koltai'nin modelinde belirtilen altı temel işlev, girişimcilik ekosisteminin etkin bir şekilde işlemesi için gerekli olan faaliyet alanlarını temsil eder. Bu işlevler, girişimcilerin farklı aşamalarda karşılaştıkları ihtiyaçlara karşılık verirken, ekosistemin bütüncül bir yapıda sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlar.

Tespit: Girişimcilik ekosisteminde yenilikçi fikirleri ve girişimcileri tespit etme sürecidir. Bu işlev, iş planı yarışmaları, üniversite temelli kuluçka merkezleri, girişimcilik kulüpleri ve hızlandırma programları gibi mekanizmalar aracılığıyla yürütülür. Amaç,

potansiyel girişimcileri erken aşamada tanımlayarak sistemin radarına almak ve destek zincirine dahil etmektir. Isenberg (2010), bu erken tespit sürecinin girişimcilik ortamının dinamik kalması açısından kritik olduğunu vurgulamaktadır.

Eğitim: Girişimcilere gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak için düzenlenen programlardır. Girişimcilik eğitimi, yalnızca teknik bilgiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda liderlik, problem çözme, takım yönetimi ve finansal okuryazarlık gibi yetkinlikleri de içerir. Eğitim faaliyetleri genellikle üniversiteler, STK'lar, özel danışmanlık firmaları ve kalkınma ajansları tarafından organize edilir. Neck vd. (2014), uygulamaya dayalı, deneyim temelli eğitimin girişimcilik öğreniminde etkili olduğunu savunur.

Bağlantıları Kuvvetlendirme: Bu işlev, girişimcilerin iş dünyasıyla, yatırımcılarla, mentorlarla ve diğer girişimcilerle bağlantı kurmalarını ve bu ilişkilerin sürdürülebilirliğini sağlamayı ifade eder. Ağ oluşturma (networking) etkinlikleri, mentörlük sistemleri, girişimcilik platformları ve kümelenme yapıları bu sürecin temel araçlarıdır. Malecki (2018), güçlü bağlantıların sosyal sermayeyi artırarak girişimcilerin başarı şansını yükselttiğini belirtmektedir.

Finansman: Girişimcilerin iş fikirlerini hayata geçirebilmeleri için ihtiyaç duydukları finansal kaynaklara erişimini sağlamayı amaçlar. Tohum sermayesi, melek yatırım, risk sermayesi, kamu hibeleri ve kitlesel fonlama yöntemleri bu kapsamdadır. Finansmana erişim, sadece ekonomik değil; aynı zamanda stratejik ortaklıkların kurulmasına da olanak tanır. Wright vd. (2017), finansmanın girişimin ölçeklenmesindeki belirleyici rolüne dikkat çekmektedir.

Politika Uyum: Bu işlev, hükümetlerin girişimciliği kolaylaştıran ve destekleyen düzenleyici çerçeveleri geliştirmesini ifade eder. Vergi teşvikleri, yasal sadeleştirmeler, yatırım destek ofisleri, kuluçka altyapıları ve Ar-Ge destekleri gibi mekanizmalar bu kapsama girer. Audretsch vd. (2015), etkin kamu politikalarının girişimcilik faaliyetlerini doğrudan etkileyen bir faktör olduğunu belirtmektedir.

Girişimciliğin Kutlanması: Başarılı girişimlerin tanınması ve toplumda görünür hale gelmesi sürecidir. Ödül törenleri, başarı hikâyelerinin medyada yer alması, rol modellerin öne çıkarılması gibi faaliyetler, girişimcilik kültürünün toplumda yerleşmesine katkı sağlar. Bu kutlama kültürü, yeni girişimcilerin cesaretlendirilmesi ve toplumda girişimciliğin bir kariyer alternatifi olarak benimsenmesi açısından önemlidir. Bosma vd. (2012), rol modellerin girişimcilik eğilimini tetikleyici etkisine dikkat çekmiştir.

1.3.1.2. Altı Aktör Grubu

Koltai'nin modelinde, girişimcilerin çevresinde onları destekleyen ve girişimcilik faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlayan altı temel aktör grubu tanımlanmıştır. Bu aktörler, sadece kaynak sağlayıcı değil; aynı zamanda bilgi, yönlendirme, görünürlük ve politika etkisi açısından da ekosistemin yapı taşlarını oluşturur.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar): STK'lar, girişimcilik ekosisteminde hem kapasite geliştirme hem de farkındalık yaratma alanlarında aktif rol oynar. Genç girişimcilere yönelik eğitim programları, mentörlük ağları, topluluk etkinlikleri ve sosyal girişimcilik projeleri bu kuruluşlar tarafından organize edilir. STK'lar, aynı zamanda toplumda girişimciliğin meşrulaşmasına ve yaygınlaşmasına katkı sağlar. Gnyawali ve Fogel (1994), STK'ların girişimcilik ortamında destekleyici rol oynayan katalizör aktörler olduğunu vurgular.

Üniversiteler: Akademik kurumlar, girişimcilik ekosistemine hem bilgi üretimi hem de insan kaynağı açısından önemli katkılar sunar. Girişimcilik dersleri, araştırma projeleri, öğrenci kulüpleri, teknoparklar ve kuluçka merkezleri aracılığıyla girişimciliği teşvik ederler. Üniversiteler aynı zamanda girişimcilerin fikirlerini test edebilecekleri, ağ kurabilecekleri ve akademik destek alabilecekleri güvenli alanlar sunar. Bu bağlamda Etzkowitz ve Leydesdorff (2000), üniversitelerin Üçlü Sarmal Model (Triple Helix Model) çerçevesinde inovasyon süreçlerinin merkezinde yer aldığını ileri sürmektedir. Bu model, üniversite, sanayi ve devlet arasındaki etkileşim ve iş birliğini, bilgi temelli ekonomilerin gelişmesinde temel bir yapı olarak tanımlar. Dolayısıyla üniversiteler sadece eğitim ve araştırma kurumları değil, aynı zamanda ekonomik kalkınma ve girişimcilik ekosisteminin şekillenmesinde aktif bir aktör olarak konumlanmaktadır.

Yatırımcılar: Melek yatırımcılar, risk sermayedarları, kurumsal yatırımcılar ve kamu destekli fon sağlayıcılar, girişimcilerin farklı aşamalarda ihtiyaç duyduğu finansmana erişimini mümkün kılar. Yatırımcılar sadece sermaye sağlamaz; aynı zamanda stratejik yönlendirme, ölçekleme ve uluslararasılaştırma gibi konularda da girişimcilere katkı sunar. Kuratko (2016), yatırımcıların girişimcilik ortamında risk almayı mümkün kılan kritik yapılar olduğunu vurgulamaktadır.

Kamu Kurumları: Hükümetler ve bağlı kamu kurumları, düzenleyici çerçeve ve teşvik mekanizmaları yoluyla girişimcilik ekosisteminin kurumsal altyapısını oluşturur. Vergi muafiyetleri, girişimcilik hibeleri, Ar-Ge destekleri, girişimcilik vizyon belgeleri ve bölgesel kalkınma programları bu kapsamda yer alır. Kamu kurumları ayrıca girişimcilik kültürünün yaygınlaşması için iletişim ve politika koordinasyonu da sağlar. Acs vd. (2014), kamu müdahalesinin ekosistemde dengeleyici ve kolaylaştırıcı bir rol oynadığını belirtir.

Büyük Şirketler: Küresel ya da yerel ölçekte faaliyet gösteren büyük şirketler, girişimcilere tedarik zinciri entegrasyonu, ortak ürün geliştirme, mentorluk, açık inovasyon platformları ve teknik destek gibi birçok alanda katkı sunar. Bu firmalar, yenilikçi girişimlerle iş birliği yaparak hem kendi inovasyon süreçlerini hızlandırır hem de girişimcilik ekosisteminin canlı kalmasını sağlar. Özellikle kurumsal girişim sermayesi (corporate venture capital) ve startup iş birlikleri aracılığıyla büyük şirketler, girişimcilik ortamının gelişimine yön vermektedir (Weiblen ve Chesbrough, 2015; Kohler, 2016). Nambisan (2017), dijital çağda büyük firmaların startup'larla olan etkileşimlerinin sadece finansal değil, aynı zamanda bilgiye dayalı stratejik ortaklıklar yoluyla sürdürülebilir rekabet avantajı sağladığını belirtmektedir. Bu etkileşimler, girişimcilerin ölçeklenmesine katkı sağlarken, şirketlerin inovasyon kapasitelerini artırmalarına da olanak tanımaktadır.

Medya: Medya kuruluşları, girişimcilik hikâyelerinin toplumda görünür hale gelmesini ve girişimciliğin kültürel olarak teşvik edilmesini sağlar. Başarılı girişimcilerin röportajlarla tanıtılması, televizyon ve dijital platformlarda girişimcilğe dair içeriklerin yaygınlaştırılması, ilham verici başarı hikâyelerinin kamuoyuyla paylaşılması medya aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu sayede toplumda girişimcilğe yönelik tutumlar olumlu yönde değişir ve rol modellerin etkisiyle girişimcilik niyeti artar. Kolvereid (2016), medyanın girişimcilik niyeti üzerindeki etkisini sosyal öğrenme bağlamında ele alır.

1.3.1.3. Koltai Modelinin Stratejik Perspektifi: Kalkınma, Güvenlik ve İşbirliği Boyutları

Koltai'nin 6+6 girişimcilik ekosistemi modeli yalnızca işlevsel bir yapı önermekle kalmaz; aynı zamanda girişimciliği kalkınmanın, güvenliğin ve toplumsal dayanıklılığın stratejik bir aracı olarak konumlandırır. Model, özellikle kırılgan ve çatışma sonrası toplumlarda girişimciliğin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve politik iyileşmenin de temel bileşeni olduğunu vurgular (Koltai, 2016).

Modelin ekonomik kalkınma boyutu, girişimciliği yerel ekonomilerin yeniden canlandırılmasında katalizör bir araç olarak ele alır. Özellikle çatışmalardan veya krizlerden etkilenen bölgelerde, girişimciliğin yaygınlaştırılması yoluyla ekonomik aktivitenin artırılacağı savunulmaktadır. Koltai ve Muspratt (2016), girişimciliğin üretkenlik, istihdam ve yerel inovasyon döngüsünü tetikleyerek bölgesel kalkınmaya doğrudan katkı sunduğunu belirtmektedir.

Bu bağlamda model, ekonomik kalkınmayı sağlayacak altı temel unsurun geliştirilmesi gerektiğini öne sürer:

- Sermayeye erişim

- Mentörlük desteği
- İş geliştirme hizmetleri
- Pazar erişimi
- Düzenleyici reformlar
- Ağ oluşturma fırsatları

Bu unsurların bütüncül olarak ele alınması, girişimcilerin işlerini kurma ve büyüme süreçlerini daha sürdürülebilir hale getirir (Stough, 2017).

Koltai modeline göre ekonomik kalkınma, tek başına sürdürülebilir sonuçlar üretmekte yetersiz kalabilir; bu nedenle güvenliğin sağlanması, girişimcilik faaliyetlerinin kalıcı etkiler yaratabilmesi açısından temel bir gerekliliktir. Modelin güvenlik boyutu, toplumun güvenliğini sağlamak için yalnızca kolluk kuvvetlerinin güçlendirilmesini değil, aynı zamanda toplum destekli polislik, terörle mücadele, adalet erişimi ve çatışma çözüm mekanizmalarının da desteklenmesini kapsar.

Koltai ve Muspratt (2016), güvenliğin, girişimcilikle elde edilen ekonomik kazanımların korunmasına katkı sağladığını ve böylece daha istikrarlı bir sosyal yapı inşa edilebileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda güvenlik, yalnızca fiziksel bir koruma değil; ekonomik ve sosyal güvenliğin birlikte inşa edildiği bir sistem olarak ele alınır.

6+6 modeli, girişimciliği teşvik eden ekonomik girişimlerin ve güvenlik politikalarının birbirinden bağımsız değil, entegre ve karşılıklı pekiştirici unsurlar olarak ele alınması gerektiğini öne sürer. Girişimcilik yoluyla elde edilen ekonomik kazanımlar toplumsal huzuru artırırken, istikrarlı bir güvenlik ortamı da girişimciliğin gelişmesini kolaylaştırır. Bu çift yönlü etkileşim, ekonomik kalkınmanın güvenliği desteklediği, güvenliğin de ekonomik faaliyetleri teşvik ettiği bir sinerji oluşturur (Stough, 2017).

Koltai'nin yaklaşımı, girişimciliği yalnızca bireysel ekonomik kazançlarla değil, toplumun genel dayanıklılığı ile ilişkilendirir. Girişimciliğin yaygınlaştırılması; gençlerin, kadınların ve kırılgan grupların ekonomik sisteme entegrasyonunu sağlar, toplulukların kendi kendine yeterlilik kapasitesini artırır. Bu süreç, bireylerin ve toplulukların ekonomik bağımsızlık kazanarak daha dirençli ve istikrarlı yapılar oluşturmalarına olanak tanır.

Bu yaklaşım, uzun vadede barış ve refah ortamının oluşmasına katkıda bulunur. Koltai ve Muspratt (2016), girişimciliğin bireylerin kendi kaderlerini belirleme gücünü artırdığını ve bu durumun toplumsal bütünlüğe olumlu yansıdığını ifade etmektedir.

Modelin temel varsayımlarından biri de, girişimcilik ekosisteminin başarısının sadece bireysel girişimcilere değil; aktörler arası güçlü işbirliğine dayandığıdır. Hükümetler, STK'lar,

üniversiteler, özel sektör ve medya gibi farklı aktörlerin ortak hedefler etrafında bir araya gelmesi, hem ekonomik kalkınma hem de güvenlik hedeflerine ulaşılmasını kolaylaştırır.

Bu işbirliği modeli, yalnızca kaynak paylaşımını değil; aynı zamanda bilgi transferi, stratejik koordinasyon ve sosyal etki üretimini de kapsar. Böylece 6+6 modeli, sistem düzeyinde çalışan, katılımcı ve sürdürülebilir bir girişimcilik altyapısı için yol gösterici bir stratejik çerçeve sunar (Koltai ve Muspratt, 2016).

Koltai'nin 6+6 modeli, yalnızca teorik bir yapı değil, aynı zamanda farklı ülke bağlamlarında saha uygulamalarına dayanan, pratik bir girişimcilik kalkınma aracıdır. Modelin temel kaynağı olan *Peace Through Entrepreneurship* adlı çalışmada, Koltai ve Muspratt (2016), girişimciliğin yalnızca ekonomik büyüme değil; aynı zamanda barış, güvenlik ve toplumsal istikrar için de stratejik bir mekanizma olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, özellikle yüksek genç işsizliği, yoksulluk ve radikalleşme riski taşıyan bölgelerde, girişimciliğin kalkınma yardımlarına alternatif olarak nasıl etkili bir araç olabileceğini göstermektedir.

Model, Ruanda, Kosova, Tunus ve Uganda gibi ülkelerde kamu, özel sektör ve STK'ların ortaklığıyla uygulanmış; özellikle Uganda'daki Kampala ve Gulu şehirlerinde yürütülen *Uganda Entrepreneurial Ecosystem Initiative (UEEI)* gibi programlar aracılığıyla sistematik biçimde test edilmiştir. Bu uygulamalarda girişimcilik faaliyetlerinin yoğunlaştığı, yerel ekonomik dinamizmin canlandığı ve gençlerin üretken süreçlere daha fazla dahil olduğu gözlemlenmiştir (ANDE, 2021).

Koltai tarafından geliştirilen 6+6 Girişimcilik Ekosistemi Modeli, Türkiye'de girişimcilik politikalarının şekillendirilmesinde başvuru referans çerçevelerden biri olmuştur. Model ilk olarak, İzmir Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Stratejisi kapsamında, 2012 yılında İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) ve TEPAV iş birliğiyle uygulamaya konulmuş; ardından 2018 yılında Gaziantep Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Stratejisi belgesinde benzer şekilde yerel düzeyde yeniden kullanılmıştır (İZKA & TEPAV, 2012; İpekyolu Kalkınma Ajansı, 2018). Her iki çalışmada da Koltai'nin tanımladığı altı temel işlev ve altı aktör grubuna ek olarak, çerçeve koşulları dikkate alınarak girişimcilik ekosisteminin çok boyutlu yapısı analiz edilmiş; bölgesel kalkınmayı destekleyecek stratejik öncelikler bu model doğrultusunda yapılandırılmıştır.

1.3.2. Stam'ın Girişimcilik Ekosistemi Modeli

Hollandalı iktisatçı ve girişimcilik araştırmaları alanında önde gelen akademisyenlerden biri olan Erik Stam tarafından geliştirilen Girişimcilik Ekosistemi Modeli, girişimcilik

faaliyetlerinin sürdürülebilir ve etkili bir şekilde nasıl gerçekleşebileceğine dair kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Stam'in modeli, girişimciliği yalnızca ekonomik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda ekonomik büyüme, yenilikçilik ve bölgesel kalkınma için stratejik bir araç olarak ele alır. Bu model, girişimcilik ekosistemini oluşturan temel bileşenleri ve bu bileşenler arasındaki etkileşimleri derinlemesine analiz eder (Stam, 2015). Bu çerçevede Stam'in modeli, girişimcilik ekosistemine yönelik literatürde önemli bir boşluğu doldurarak, ekosistemin yalnızca bireysel girişimcilerin çabalarıyla değil, çok boyutlu kurumsal yapıların, sosyo-kültürel dinamiklerin, finansal kaynakların ve bilgi akışlarının bütünsel etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Model, girişimciliğin yerel ve bölgesel kalkınmadaki dönüştürücü rolünü anlamak ve girişimcilik politikalarının etkinliğini artırmak için teorik ve pratik düzeyde kapsamlı bir analiz çerçevesi sunmaktadır.

Stam'in geliştirdiği model, girişimcilik ekosistemini iki temel kategoriye ayırır: çerçeve koşullar ve sistematik koşullar. Bu iki ana yapı, girişimcilik ekosisteminin sürdürülebilirliğini sağlamak ve girişimciliği teşvik etmek amacıyla bir arada çalışır.

Şekil 1. 2 Girişimcilik Ekosisteminin Temel Bileşenleri, Çıktıları ve Sonuçları

Kaynak: Erik Stam, 2014

1.3.2.1. Çerçeve Koşullar

Stam'in girişimcilik ekosistemi modeli, çerçeve koşulları olarak adlandırdığı ve girişimcilik ekosisteminin temel yapısını oluşturan unsurları tanımlar. Bu unsurlar, girişimciliği desteklemek ve girişimcilik faaliyetlerinin sürdürülmesini sağlamak için gerekli olan altyapıyı oluşturur.

Resmi Kurumlar: Girişimciliği kolaylaştıran veya kısıtlayan yasal düzenlemelerdir. Kurumlar, girişimcilik faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gerekli olan yasal ve sosyal düzenlemeleri sağlar (Stam ve Spigel, 2018).

Kültür: Girişimciliğe yönelik toplumun tutumu ve kültürel değerler ifade eder. Girişimciliğin desteklendiği bir kültür, girişimcilik faaliyetlerinin yayılmasını ve başarı oranlarının artmasını sağlar (Spigel, 2018).

Fiziksel Altyapı: Girişimcilerin işlerini kurup yönetebilecekleri ofisler, teknoloji parkları ve ulaşım ağı gibi fiziksel olanakları kapsar. Bu altyapı, girişimcilerin işlerini sürdürebilmesi için gerekli olan temel unsurları sunar (Stam, 2015).

Talep: Pazarın ve tüketicilerin girişimcilik faaliyetlerine yönelik talebi, girişimlerin başarısını belirleyen önemli bir faktördür. İnovasyon ve yeni iş fikirlerine olan talep, girişimciliğin gelişimi için kritik bir rol oynar (Stam ve Ven, 2019).

1.3.2.2. Sistematik Koşullar

Girişimcilik ekosisteminin sistematik koşulları, girişimcilerin başarıya ulaşması için gerekli olan daha operasyonel ve yapısal unsurlardır. Bu koşullar, girişimcilik faaliyetlerinin uygulanmasını ve girişimcilerin işlerini sürdürebilmelerini sağlar.

Ağlar: Girişimcilerin iş dünyasıyla bağlantı kurmalarını ve işbirliği yapmalarını sağlayan profesyonel ve sosyal ağlardır. Bu ağlar, girişimciler arasında bilgi paylaşımını artırır ve yenilikçi iş fırsatlarının doğmasını teşvik eder (Stam, 2015).

Liderlik: Girişimcilik ekosisteminde rol model olarak öne çıkan liderler, girişimciliğin yaygınlaşmasına ve başarılı girişimlerin artmasına katkıda bulunur. Liderler, girişimciliği teşvik eden stratejik kararlar alarak ekosistemi yönlendirirler (Isenberg, 2010).

Finansman: Girişimcilik faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için gerekli olan finansman kaynaklarıdır. Melek yatırımcılar, risk sermayedarları ve diğer finansman sağlayıcılar, girişimcilerin projelerini hayata geçirmelerine olanak tanır (Mason ve Brown, 2014).

Yetenek: Girişimcilerin işlerini kurup büyütebilmeleri için ihtiyaç duydukları nitelikli iş gücünü ifade eder. Yetenekli ve eğitilmiş bireylerin varlığı, girişimcilik ekosisteminin başarısında kritik bir rol oynar (Spigel ve Harrison, 2018).

Yeni Bilgi: Girişimcilerin iş fikirlerini geliştirebilmeleri ve yenilikçi ürünler sunabilmeleri için gerekli olan bilgi ve teknolojilerdir. Yenilikçi fikirlerin desteklenmesi, girişimcilik ekosisteminin dinamizmini sağlar (Stam ve Spigel, 2018).

Destek Hizmetleri: Girişimcilerin iş süreçlerinde ihtiyaç duydukları mentörlük, danışmanlık ve teknik destek hizmetleridir. Bu hizmetler, girişimcilerin zorlukları aşmalarına ve işlerini büyütmelerine yardımcı olur (Neck vd., 2014).

1.3.2.3. Girişimcilik Ekosisteminde Girdi ve Çıktı İlişkisi

Stam'ın girişimcilik ekosistemi modeli, yalnızca sistemik ve kurumsal koşulları ele alan yapısal bir analiz sunmakla kalmaz; aynı zamanda bu yapıların ekosistem içindeki faaliyetler ve toplumsal sonuçlar üzerindeki etkisini de dikkate alan dinamik bir süreç önerir. Bu bağlamda model, girişimcilik faaliyetlerini doğrudan etkileyen girdiler ve bu faaliyetlerin ekonomik ve toplumsal etkilerini yansıtan çıktılar olmak üzere iki temel sonuç düzeyine odaklanır (Stam, 2015).

Girdi: Girişimcilik Faaliyetleri

Girdiler, girişimcilik ekosisteminin sunduğu ortamda ortaya çıkan ve sistemin işleyişine dair ipuçları veren faaliyetlerdir. Stam modeli bu faaliyetleri üç temel başlıkta inceler:

Yenilikçi Girişimler: Yeni ürün, hizmet, süreç ya da iş modeli sunan, pazarda fark yaratan girişimlerdir. Bu girişimler, yalnızca ekonomik getiri sağlamakla kalmaz, aynı zamanda sistemde bilgi ve teknoloji dolaşımını artırarak ekosistemi besler.

Hızlı Büyüyen Firmalar (Gazelle Girişimler): Kuruluşundan kısa süre sonra yüksek oranda istihdam, gelir veya pazar payı artışı gösteren firmalardır. Bu tür girişimler, girişimcilik ekosisteminin canlılığına ve ölçeklenebilirlik potansiyeline işaret eder.

Girişim İstihdam Faaliyetleri: Yalnızca girişimcilerin değil, onların yarattığı iş fırsatlarının ekosistem üzerindeki etkisini yansıtır. Yeni kurulan girişimler tarafından sağlanan istihdam, ekosistemin sosyal etkisini büyüten önemli bir göstergedir.

Bu üç girdi, girişimcilik ekosisteminin üretken kapasitesini gösterir. Mason ve Brown (2014), bu tür faaliyetlerin nicelikten çok niteliksel etkilerine odaklanmanın, girişimcilik politikalarının başarısı açısından belirleyici olduğunu belirtmektedir.

Çıktı: Değer Yaratma

Girdilerin sonucunda ortaya çıkan ve girişimcilik faaliyetlerinin ekosistem üzerindeki etkisini ölçen göstergeler, modelin “çıktı” kısmını oluşturur. Bu çıktılar, yalnızca ekonomik performans değil, aynı zamanda sosyal refah düzeyiyle de ilişkilidir. Stam (2015) dört ana çıktı tanımlar:

Üretkenlik: Girişimlerin kaynakları ne kadar etkin ve yenilikçi kullandığını yansıtan göstergedir. Ar-Ge, verimlilik artışı ve yenilikçilik kapasitesi ile ilişkilidir.

Gelir: Girişimlerin piyasada yarattığı ekonomik değer, bireylerin gelir düzeyini yükseltir ve toplumsal refahı artırır.

İstihdam: Yeni girişimlerin sağladığı doğrudan ve dolaylı istihdam, girişimcilik ekosisteminin sosyo-ekonomik katkısının önemli bir yansımasıdır.

Refah: Üretkenlik, gelir ve istihdamın birleşik etkisiyle ortaya çıkan daha geniş kapsamlı toplumsal refah düzeyini ifade eder. Bu çıktı, girişimciliğin sadece bireysel değil, toplumsal faydaya da dönüştüğünü gösterir.

Bu noktada Daron Acemoğlu ve James Robinson'ın (2012) "Why Nations Fail" adlı çalışmasında savunulduğu gibi, üretken ve kapsayıcı kurumların varlığı, yalnızca ekonomik büyüme değil; sürdürülebilir refah yaratımının da anahtarıdır. Stam'ın modeli de bu görüşle örtüşecek şekilde, kurumsal yapıların çıktılar üzerindeki etkisini vurgulamaktadır.

1.3.3. Isenberg'in Girişimcilik Ekosistemi Modeli

Amerikalı akademisyen ve Babson College Girişimcilik Merkezi kurucusu Daniel Isenberg, girişimcilik ekosistemi modelini ilk olarak 2010 yılında tanıtmış; bu kavram 2011'de Babson Entrepreneurship Ecosystem Project kapsamında yapılandırılmıştır (Isenberg, 2011). Model, girişimciliği bireysel bir faaliyet olarak değil; politika, finans, kültür, insan sermayesi, destek mekanizmaları ve pazar gibi altı temel bileşenin etkileşimiyle oluşan sistemsal bir olgu olarak ele alır. Isenberg'in bu yaklaşımı, farklı girişimcilik bağlamlarında esneklik gösterebilen ve başarıya ulaşabilen bağlamsal ekosistemler anlayışını geliştirir. Türk akademisyenler tarafından yapılan çalışmalarda da Isenberg'in bu altı bileşenli modeli kavramsal çerçeve olarak sıkça kullanılmaktadır; örneğin Cansız vd. (2018), Türkiye'deki girişimcilik ekosistemi analizlerinde bu bileşen kümesini temel alarak model uyarlaması yapmışlardır.

Isenberg'in yaklaşımı, girişimcilik ortamlarının tek bir ideal modele göre değil, yerel koşullara ve bağlamsal faktörlere göre şekillendiğini savunmaktadır (Isenberg, 2011). Bu bağlamda model, girişimcilik faaliyetlerini teşvik eden yapıları yalnızca tanımlamakla kalmaz; bu yapılar arasındaki etkileşimlerin girişimcilik ekosisteminin sürdürülebilirliği açısından nasıl bir rol oynadığını da analiz etmeye imkân tanır (Isenberg, 2011).

Literatürde birçok akademisyen, Isenberg'in bu sistem yaklaşımını desteklemektedir. Girişimcilik ekosistemlerinin yalnızca kaynaklardan değil, aynı zamanda bu kaynaklar arasında oluşan ilişkisel yapıdan beslendiği ifade edilmektedir (Spigel, 2017). Ayrıca, ekosistemlerin başarısının, sadece bireysel girişimcilerin değil, toplulukların ve yerel aktörlerin koordinasyonuna bağlı olduğu belirtilmektedir (Feld, 2012). Girişimcilik ekosistemi modelleri üzerine yapılan sistematik bir incelemede ise Isenberg'in modelinin literatürdeki en kapsamlı ve uygulamaya dönük çerçevelerden biri olduğu vurgulanmıştır (Cavallo vd., 2019).

Sonuç olarak, Isenberg'in girişimcilik ekosistemi modeli, hem akademik analizlerde hem de politika geliştirme süreçlerinde kapsamlı ve bağlamsal bir çerçeve sunması açısından önemli bir referans noktası haline gelmiştir.

1.3.3.1. Isenberg'in Girişimcilik Ekosisteminin Bileşenleri

Isenberg'in girişimcilik ekosistemine getirdiği bakış açısı, girişimciliği sadece bireysel bir faaliyet olarak görmek yerine, daha geniş bir toplumsal ve ekonomik bağlama yerleştirir. Girişimcilik, sadece bir girişimcinin çabalarıyla sınırlı kalmaz; bu süreçte kültür, politikalar, destek mekanizmaları, piyasalar, insan sermayesi ve finansal kaynaklar gibi birçok dış faktör devreye girer. Isenberg'in modeli, bu faktörlerin her birini ayrıntılı bir şekilde ele alarak girişimciliğin gelişimi için gerekli olan ekosistemi açıklamaktadır (Stam ve Van De Ven, 2019).

Şekil 1. 3 Isenberg'in Girişimcilik Ekosistem Modeli
Kaynak: Isenberg, 2011

1.3.3.1.1. Politikalar

Politika bileşeni, girişimciliği teşvik eden yasal düzenlemeler ve kurumsal yapıların varlığına işaret eder. Bu bileşen, hükümetlerin girişimciliği desteklemek için oluşturduğu teşvikler, vergi indirimleri ve regülasyonları içerir. Ayrıca, kamu kurumları ve araştırma enstitüleri gibi kuruluşlar, girişimcilerin yenilikçi çözümler geliştirmesine olanak sağlayacak yapısal ortamı yaratır. Isenberg'e göre, girişimcilik ekosistemindeki politikaların etkinliği, bu kurumların işleyişine ve girişimcilere sağladıkları desteklere bağlıdır (Isenberg, 2011).

1.3.3.1.2. Finansman

Finansman, girişimciliğin en önemli destek mekanizmalarından biridir. Isenberg'in modelinde melek yatırımcılar, risk sermayesi fonları, mikro krediler ve özel sermaye gibi

unsurlar finans bileşeni altında toplanmıştır. Girişimcilerin işlerini kurup büyütebilmeleri için bu finansman araçlarına erişim büyük önem taşır. Yeterli finansman desteği olmadan girişimcilerin inovatif projeleri hayata geçirme şansları sınırlı kalmaktadır (Spigel ve Harrison, 2018).

1.3.3.1.3. Kültür

Kültür bileşeni, bir toplumun girişimcilik faaliyetlerine bakış açısını ve girişimcilik kültürünü temsil eder. Başarı hikâyeleri, risk alma isteği, hata yapma toleransı ve girişimcinin sosyal statüsü gibi faktörler, girişimcilik kültürünün nasıl şekillendiğini belirler. Isenberg, girişimcilik kültürünün toplum içinde güçlü bir şekilde kökleşmesinin, girişimcilerin cesur adımlar atmasını ve risk almaya daha açık olmalarını sağladığını belirtir (Isenberg, 2011). Özellikle başarı hikâyeleri, girişimciliği toplumda cazip kılan önemli motivasyon kaynaklarıdır.

1.3.3.1.4. İnsan Sermayesi

İnsan Sermayesi, girişimciliğin gelişmesi için gerekli olan vasıflı iş gücünün varlığını ifade eder. Girişimcilik ekosisteminde, yenilikçi projeleri hayata geçirmek için yetenekli bireylere ihtiyaç vardır. Eğitim kurumları, girişimcilik ekosisteminin beşeri sermaye bileşenini destekleyen önemli kurumlardır. Girişimcilik eğitimleri, nitelikli iş gücü yaratılmasında kritik rol oynar ve girişimcilik faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlar (Stam, 2015).

1.3.3.1.5. Destekler

Girişimcilik ekosisteminin diğer bir önemli bileşeni, teşvik ve destek mekanizmalarıdır. Telekomünikasyon, ulaşım, enerji altyapısı, kuluçka merkezleri ve destekleyici meslekler gibi unsurlar, girişimcilerin faaliyetlerini yürütmeleri ve büyütmeleri için kritik öneme sahiptir. Isenberg, girişimcilerin karşılaştıkları engelleri aşmalarına yardımcı olan bu desteklerin, ekosistemin sağlıklı işlemesi için vazgeçilmez olduğunu vurgular (Isenberg, 2011).

1.3.3.1.6. Piyasalar

Piyasalar, girişimcilerin ürün ve hizmetlerini sundukları geniş ağları kapsar. Isenberg'in modelinde, müşteriler, girişimci ağları, diaspora ağları ve çok uluslu şirketler girişimcilik ekosistemindeki piyasa unsurları olarak ele alınır. Girişimciler, işlerini büyütebilmek için bu piyasalara erişmek zorundadır. Ayrıca, diaspora ağları gibi küresel bağlantılar, girişimcilerin yeni pazarlara açılmalarına ve uluslararası büyüme fırsatları yakalamalarına olanak sağlar (Spigel, 2020).

1.3.3.2. Isenberg'in Modelinin Önemi ve Uygulama Alanları

Daniel Isenberg'in girişimcilik ekosistemi modeli, girişimciliğin yalnızca bireysel bir faaliyet değil; sistemsel, çok bileşenli ve çok aktörlü bir yapı olduğunu savunur (Isenberg, 2011). Model, girişimciliğin gelişebilmesi için altı temel alanın — kültür, politikalar, destek mekanizmaları, piyasalar, insan sermayesi ve finans — karşılıklı etkileşim içinde olması gerektiğini vurgular (Isenberg, 2011). Bu yaklaşım, girişimcilik desteklerinin sadece finansal teşviklerle sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda kültürel normlardan düzenleyici yapıya kadar pek çok faktörün birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyar.

2011–2015 yılları arasında, model özellikle teorik bir çerçeve olarak ön plana çıkmış ve girişimcilik ekosisteminin yapı taşlarını tanımlamak için kullanılmıştır. Bu dönemde, ulusal ve bölgesel sistemlerin girişimcilik kapasitesi, çok boyutlu göstergelerle analiz edilmiştir (Acs vd., 2014). Yerel girişimcilik ağlarının inşasında da modelin çok bileşenli yaklaşımı rehber olarak değerlendirilmiştir (Feld, 2012).

2015 sonrası, modelin çıktı odaklı analizlerle ilişkilendirildiği ve sosyal sermaye, mekânsal etkileşimler ve kültürel faktörler gibi unsurlarla entegre edildiği görülmektedir (Spigel, 2017; Malecki, 2018). Bu dönemde girişimcilik yalnızca bireysel kararların sonucu değil, daha geniş sistemsel ilişkilerin ürünü olarak analiz edilmiştir.

2020 sonrası dönemde, modelin uygulama gücü giderek artmıştır. Girişimcilik ekosistemi üzerine yapılan sistematik derlemelerde, modelin literatürdeki en kapsamlı ve esnek çerçevelerden biri olduğu belirtilmiştir (Cavallo vd., 2019). Ayrıca, girişimcilik sistemlerinin karmaşık uyarlanabilir yapılar olarak ele alındığı çalışmalarda da model temel alınmıştır (Roundy vd., 2018). Bu dönem aynı zamanda modelin politika yapım süreçlerine entegre edildiği bir dönemdir. Özellikle OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar, girişimcilik ekosistemlerini desteklemek amacıyla hazırladıkları politika belgelerinde Isenberg'in çerçevesini rehber olarak kullanmıştır (OECD, 2017; World Bank, 2020).

Sonuç olarak Isenberg'in girişimcilik ekosistemi modeli, akademik alanda güçlü teorik temellere dayanmakla birlikte; politika yapımında, bölgesel kalkınma programlarında ve girişimcilik destek stratejilerinde uygulanabilirliği yüksek bir referans çerçevesi sunmaktadır. Modelin sunduğu bütüncül yapı, sürdürülebilir girişimcilik ortamlarının kurulması için hâlâ güncelliğini koruyan önemli bir yaklaşımdır (Isenberg, 2011).

1.3.4. Girişimcilik Ekosistemi Modelleri Karşılaştırması

Girişimcilik ekosistemi literatürü, son on beş yılda farklı kuramsal çerçevelerin ortaya konmasıyla birlikte, kavramsal olarak çeşitlenmiş ve disiplinler arası bir yapıya bürünmüştür.

Bu bölümde, Koltai, Stam ve Isenberg tarafından geliştirilen üç öncü model karşılaştırmalı olarak ele alınmakta; her birinin teorik dayanakları, yapısal bileşenleri ve sistem yaklaşımı yönünden benzerlikleri ile farklılıkları değerlendirilmektedir.

Tablo 1. 2 Girişimcilik Ekosistem Modelleri Karşılaştırması

	KOLTAI	STAM	ISENBERG
Kuramsal Odak	Barış, Güvenlik, Sosyal istikrar	Yenilikçilik, yaratıcı yıkım ve çıktı temelli büyüme	Bağlamsal sistem yaklaşımı, bütüncül değerlendirme
Uygulama Alanı	Geçiş ekonomileri, kriz bölgeleri	Gelişmiş ekosistemler	Her düzeydeki ekosistemler
Modelin Bileşen Yapısı	6 temel faaliyet + 6 temel aktör	Sistemik ve çerçeve koşullar modeli	6 temel yapı taşı
Temel Varsayım	Girişimcilik toplumsal istikrar ve barış aracıdır.	Ekosistem; kompleks, uyarlanabilir ve çıktı odaklı bir sistemdir.	Girişimcilik ortamı tasarlanamaz, oluşur; sistem bileşenleri etkileşimlidir.

Kaynak: Yazar tarafından literatürden derlenerek oluşturulmuştur.

Koltai'nin Girişimcilik Ekosistemi Modeli, girişimciliği yalnızca ekonomik kalkınma ile sınırlamayıp, toplumsal barış, güvenlik ve siyasi istikrar gibi daha geniş sosyal hedeflerle ilişkilendiren normatif bir yaklaşıma sahiptir (Koltai ve Muspratt, 2016). Modelin özgün yönü, girişimciliği gelişmekte olan ve çatışma sonrası toplumlarda bir "istikrar aracı" olarak konumlandırmasıdır. Koltai'nin önerdiği 6+6 çerçevesi, girişimcileri merkeze alarak altı temel faaliyeti ve bu faaliyetleri destekleyen altı aktör grubunu tanımlar. Bu yapı, yalnızca ekonomik çıktılara değil, aynı zamanda girişimcilik yoluyla sosyal dayanıklılık üretimine de odaklanır. Ancak modelin güvenlik, toplumsal uyum ve kalkınma ilişkisine güçlü vurgu yapması, onu daha çok kriz bölgeleri veya kırılgan toplumlar için uygun hale getirir (Stough, 2017).

Stam'ın Girişimcilik Ekosistemi Modeli ise ekosistem kavramını dinamik sistem teorileriyle ilişkilendirerek; girdiler, sistemik koşullar, kurumlar ve çıktılar arasında nedensel bağlar kuran entegre bir yapı sunar (Stam, 2015). Modelin merkezinde, girişimciliğin yaratıcı yıkım ve yenilik üretme kapasitesi yer almaktadır. Stam, girişimcilik faaliyetlerinin etkili olabilmesi için hem sistem düzeyindeki kurumsal ortamın hem de bireysel faaliyetlerin yüksek nitelikte olması gerektiğini savunur. Bu bağlamda model, özellikle yüksek büyüme

potansiyeline sahip, teknoloji odaklı ve yenilikçi girişimciliği merkeze alır (Spigel, 2017). Dolayısıyla Stam'in çerçevesi, olgunlaşmış veya gelişmiş girişimcilik sistemlerinin değerlendirilmesi için uygundur; girişimcilik faaliyetlerini daha çok ekonomik çıktılar (istihdam, üretkenlik, refah) üzerinden analiz eder (Roundy vd., 2018).

Buna karşın, Isenberg'in Girişimcilik Ekosistemi Modeli, daha esnek, bağlamsal ve uygulamaya dönük bir yapıya sahiptir. Model, altı temel bileşenden (kültür, politikalar, destekler, insan sermayesi, piyasalar, finansman) oluşur ve bu bileşenlerin birbiriyle dinamik etkileşim içerisinde çalıştığını varsayar (Isenberg, 2011). Isenberg, girişimcilik ortamının "tasarlanamayacağını", ancak doğru koşullar sağlandığında doğal biçimde gelişeceğini savunur. Modelin güçlü yönü, her ülke ve bölgenin kendi koşullarına göre adapte edilebilmesidir. Ayrıca model, yalnızca girişimci bireyi değil; destekleyen sistemin bütününi analiz etmeye olanak tanır (Spigel, 2017; Cavallo vd., 2019).

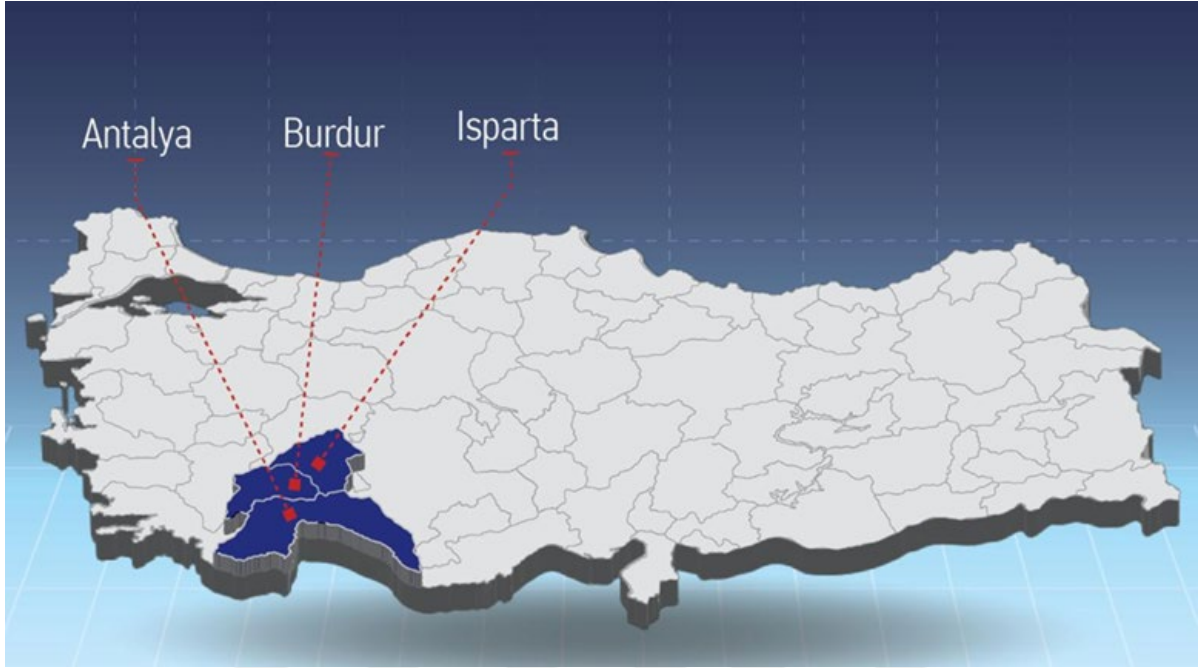
Karşılaştırıldığında; Koltai modeli, girişimciliğin sosyal etkilerine ve kırılgan toplumlarda istikrar üretme potansiyeline odaklanırken, Stam modeli daha çok ekonomik çıktılar, yenilik kapasitesi ve sistem performansı üzerine yoğunlaşır. Isenberg'in modeli ise bu iki yaklaşım arasında bir denge kurarak; bağlamsal farklılıkları dikkate alan, esnek ve uygulamaya dönük bir çerçeve sunar. Literatürde, bu üç modelin birbirini dışlamaktan ziyade tamamlayıcı nitelikte olduğu, girişimcilik ekosistemlerinin mevcut kalkınma düzeyi, sosyal ve ekonomik ihtiyaçları, coğrafi bağlamı ve sistem olgunluğu dikkate alınarak uygun model veya modellerin seçilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Autio vd., 2018). Özellikle politika yapıcılar, araştırmacılar ve uygulayıcılar için model tercihinin; girişimcilik ekosisteminde öncelikli olarak çözülmek istenen sorunlara, bölgenin sosyo-ekonomik yapısına ve hedeflenen çıktılara göre belirlenmesi, analizlerin etkinliği açısından kritik bir ön koşul olarak ortaya çıkmaktadır.

1.4. TR61 Batı Akdeniz Bölgesi Girişimcilik Ekosistem - Araştırma Bağlamı

Bu bölümde sunulan TR61 Batı Akdeniz Bölgesi'ne ilişkin bağlam analizi, araştırmacı tarafından farklı resmi kaynaklardan elde edilen verilerin kapsamlı şekilde derlenmesiyle oluşturulmuştur. Bölgeye ait güncel ve güvenilir istatistiksel bilgiler; TÜİK verileri, kalkınma ajansı raporları, bakanlık belgeleri, yerel yönetim strateji planları, üniversite raporları ve sektörel analizlerden elde edilmiştir. Bu belgeler farklı kurumlar tarafından farklı zamanlarda üretildiğinden, veri bütünlüğü ve erişilebilirlik açısından dağınık bir yapı göstermektedir. Araştırmacı bu dağınık bilgi setini sistematik bir şekilde analiz ederek TR61 Bölgesi'nin demografik, ekonomik, teknolojik ve kültürel yapısına dair bütüncül bir değerlendirme sunmayı

amaçlamıştır. Böylece girişimcilik ekosistemine yönelik saha analizinin teorik ve yapısal bir zemine oturtulması hedeflenmiştir.

1.4.1. TR61 Bölgesi'nin Coğrafi ve Demografik Profili

Şekil 1. 4 TR61 Bölgesi'nin Coğrafi Konumu
Kaynak: TR61 2024–2028 Bölge Planı, 2023

Türkiye'nin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) kapsamında Düzey 2 bölgesi olarak tanımlanan TR61 Bölgesi, Antalya, Isparta ve Burdur illerinden oluşmakta ve Batı Akdeniz coğrafyasında konumlanmaktadır (Şekil 1.4). Bölge, Antalya Körfezi'nden Batı Toros Dağları'na kadar uzanmakta; kuzeyde Türkiye'nin en önemli tatlı su rezervlerini içeren Göller Yöresi'ni içine almaktadır. Yüksekliği yer yer 3.000 metreyi bulan bu dağ silsilesi, bölge içi kara ulaşımını güçleştirmekte, kıyı ile iç kesimler arasındaki bağlantıyı yalnızca sınırlı geçitlerle mümkün kılmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2024). Bu bağlamda, Türkiye'de hâlâ demir yolu bağlantısı olmayan en büyük il Antalya'dır (TÜİK, 2024).

Bölgenin topoğrafik yapısı, iklim koşullarında da önemli farklılıklar yaratmaktadır. Dağların kıyıya paralel uzanması, deniz etkisinin iç kesimlere girmesini sınırlamakta ve Akdeniz ikliminin etki alanını daraltmaktadır. Söz konusu iklim geçişi, TR61 Bölgesi'ni aynı zamanda Türkiye'nin en önemli endemik bitki merkezlerinden biri haline getirmiştir. Nitekim Türkiye genelinde tespit edilen endemik bitki türlerinin önemli bir kısmı bu bölgede bulunmakta; Antalya, Türkiye'de en fazla endemik bitkiye ev sahipliği yapan il konumundadır (Ekim vd., 2000; Gültekin, 2022).

TR61 Bölgesi ayrıca orman varlığı bakımından Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu coğrafi ve doğal çeşitlilik, TR61 bölgesi için yalnızca biyolojik kaynaklar açısından değil, aynı zamanda sürdürülebilir tarım, eko turizm, doğa temelli girişimler ve kırsal kalkınma açısından da önemli fırsatlar sunmaktadır.

Tablo 1.3 İllere göre ve yıllık nüfus artış hızı, 2023, 2024

İl			Yıllık nüfus artış hızı(%)
	2023 Toplam	2024 Toplam	2023-2024
Türkiye	85 372 377	85 664 944	3,4
TR61	3 423 478	3 444 338	0,6
Antalya	2 696 249	2 722 103	9,5
Burdur	277 452	275 826	-5,9
Isparta	449 777	446 409	-7,5

Kaynak: TÜİK, 2025

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2023 yılı itibarıyla TR61 bölgesinin toplam nüfusu 3.423.478 kişi iken, 2024 yılında bu sayı 3.444.338'e yükselmiştir (Tablo 1.3). Bu artış, %0,6'lık sınırlı bir büyümeye karşılık gelmekte ve Türkiye genelinde aynı dönemde kaydedilen %3,4'lük ortalama nüfus artış hızının oldukça altında kalmaktadır. Bu durum, TR61 bölgesindeki nüfus artışının dengesiz ve iller arası farklılıklar içeren bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Antalya ilinin, 2023 yılında 2.696.249 olan nüfusu 2024 yılında 2.722.103 kişiye ulaşmış ve bu süreçte %9,5 oranında dikkat çekici bir artış gözlenmiştir. Bu artış, Antalya'nın hem iç göç hem de dış göç açısından çekim merkezi olduğunu göstermektedir. Söz konusu büyüme, ilin yüksek turizm kapasitesi, artan yatırım olanakları ve istihdam çeşitliliğiyle doğrudan ilişkilidir. Antalya, aynı zamanda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayımlanan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2024–2028) belgesinde “potansiyel küresel il” olarak tanımlanmıştır.

Buna karşılık, TR61 bölgesinin diğer iki ili olan Isparta ve Burdur, aynı dönemde ters yönde bir demografik eğilim göstermiştir. Isparta'nın nüfusu 2023 yılında 449.777 iken 2024 yılında 446.409'a düşmüş ve bu durum %7,5'lik bir azalma olarak kaydedilmiştir. Benzer şekilde, Burdur'un nüfusu 277.452'den 275.826'ya gerilemiş, bu da %5,9'luk bir düşüş anlamına gelmektedir.

Öte yandan, 2024 yılı itibarıyla Antalya, Türkiye genelinde en fazla yabancı nüfusa sahip ikinci il konumundadır. Türkiye genelinde toplam 1.480.547 yabancı uyruklu kişi bulunurken, bu kişilerin %8,1'i Antalya'da yaşamaktadır. TÜİK verilerine göre (Tablo 1.4), 2023 yılında Antalya'daki toplam yabancı nüfus 132.157 iken, bu sayı 2024 yılında 120.103'e gerilemiştir. Bu düşüş, yaklaşık %9 oranında bir azalmaya işaret etmektedir. Buna rağmen Antalya, İstanbul'un ardından yabancı nüfus yoğunluğu en yüksek ikinci il konumundadır.

Tablo 1.4 İllere ve cinsiyete göre yabancı nüfus, 2023, 2024

İl	2023 Toplam	2024 Toplam
Türkiye	1 570 543	1 480 547
Antalya	132 157	120 103
Burdur	4 211	3 733
Isparta	8 738	7 469
İstanbul	599 118	562 806

Kaynak: TÜİK, 2025

1.4.2. TR61 Bölgesi'nin Ekonomik Göstergeleri

1.4.2.1. Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) ve Sektörel Dağılımlar

TR61 Bölgesi'ni oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illerinin ekonomik yapısının daha derinlemesine anlaşılabilmesi için son üç yıla ait Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) verilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu veriler, illerin öne çıkan sektörlerini, ekonomik ağırlık merkezlerini ve gelişme eksenlerini ortaya koymak açısından temel bir analiz aracıdır. Nitekim bölgesel düzeyde ekonomik performansın izlenmesi, sadece mevcut durumu ortaya koymakla kalmaz; aynı zamanda yerel kalkınma politikalarının yönlendirilmesi açısından da kritik bir işlev görür (Turok, 2004). Bu doğrultuda, bu bölümde TR61 illerinin GSYİH bileşenleri incelenerek bölgenin girişimcilik ekosistemini şekillendiren sektörel odaklar ve potansiyel gelişme eksenleri analiz edilecektir.

- Antalya

TÜİK verilerine göre Antalya ili, 2023 yılında 937,8 milyar TL düzeyinde gayrisafi yurt içi hâsıla (GSYİH) üretmiş ve bu değerle hem TR61 Bölgesi'nin hem de Türkiye genelinin önde gelen ekonomik merkezlerinden biri olmuştur. Aynı yıl Türkiye'nin toplam GSYİH'si 26 trilyon 545 milyar TL olarak gerçekleşmiş; bu doğrultuda Antalya'nın ülke ekonomisine katkısı

yaklaşık %3,53 seviyesine ulaşmıştır. Bu oran, Antalya'nın yalnızca bölgesel değil, ulusal düzeyde de stratejik ekonomik önemini vurgulamaktadır.

Antalya'nın GSYİH'si, 2022 yılına kıyasla %85,5 oranında artış göstermiştir. Bu dikkat çekici yükseliş, özellikle hizmetler sektöründeki büyümeyle desteklenmiştir. Tablo 1.5'te görüldüğü gibi, 2023 yılı itibarıyla hizmetler sektörü 364,2 milyar TL ile GSYİH'nin en büyük payını oluşturmuş, bu sektörü sırasıyla sanayi sektörü (91,6 milyar TL) ve tarım sektörü (74,1 milyar TL) izlemiştir. Ayrıca inşaat sektörü, önceki yıla göre iki katından fazla büyüyerek 25,1 milyar TL'den 55,6 milyar TL'ye yükselmiş ve kentsel gelişim ile yatırımların hızlandığını göstermiştir.

Tablo 1.5 Antalya GSYİH Değerleri (2021-2023), milyar TL

Yıl	Tarım, ormancılık ve balıkçılık	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi- sübvansiyon	GSYİH
2021	17,0	24,9	10,1	74,0	187,5	22,2	209,6
2022	42,9	58,1	25,1	199,1	452,5	53,0	505,6
2023	74,1	91,6	55,6	364,2	831,5	106,3	937,8

Kaynak: TÜİK, 2025

Bu sektörel kompozisyon, Antalya'nın çok boyutlu ekonomik yapısını ortaya koymaktadır. Hizmet ve turizm merkezli büyümenin yanı sıra, sanayi ve tarım sektörlerinde de üretkenliğin artması, ilin girişimcilik açısından cazip bir ortam sunduğunu göstermektedir. Özellikle pandemi sonrası dönemde hızla toparlanan Antalya ekonomisi, yüksek büyüme oranları ve sektörel çeşitliliği sayesinde hem bölgesel kalkınma politikaları hem de girişimcilik ekosistemleri açısından model teşkil etmektedir.

- Isparta

TÜİK verilerine göre (Tablo 1.6) Isparta ili, 2023 yılı itibarıyla 103,5 milyar TL düzeyinde gayrisafı yurt içi hâsıla (GSYİH) üretmiştir. Bu değer, Türkiye'nin aynı yıl için toplam GSYİH'si olan 26 trilyon 545 milyar TL dikkate alındığında, yaklaşık %0,39'luk bir paya karşılık gelmektedir. Isparta'nın ekonomik katkısı görece sınırlı olmakla birlikte, bölge içi dengede tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin dengeli yapısı dikkat çekmektedir.

Tablo 1.6 Isparta GSYİH Değerleri (2021-2023), milyar TL

	Tarım, ormancılık ve balıkçılık	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi- sübvansiyon	GSYİH
2021	4,7	5,1	1,0	4,1	24,8	2,9	27,7
2022	11,2	10,4	1,7	9,4	50,1	5,9	56,0
2023	20,1	16,2	3,6	17,7	91,8	11,7	103,5

Kaynak: TÜİK, 2025

2022 yılına kıyasla Isparta'nın GSYİH'sinde yaklaşık %85'lik bir artış yaşanmıştır. Bu artışta en dikkat çekici yükseliş tarım, ormancılık ve balıkçılık sektöründe gözlemlenmiş; söz konusu sektörün katma değeri %80 oranında artarak 6,2 milyar TL'den 11,2 milyar TL'ye çıkmıştır. Tarım sektörü bu yönüyle Isparta'nın ekonomik yapısında stratejik bir rol oynamaktadır.

Öte yandan, sanayi sektörü de önemli bir gelişim göstermiştir. 2022 yılında 10,4 milyar TL olan sanayi üretimi, 2023'te 16,2 milyar TL'ye yükselmiş ve yaklaşık %56'lık bir artış kaydedilmiştir. Hizmetler sektörü, 2023 itibarıyla 17,2 milyar TL'lik bir büyüklüğe ulaşmış, bu da ilin GSYİH yapısında hizmetlerin ikinci sırada yer aldığını göstermektedir. İnşaat sektörü ise 3,4 milyar TL'lik üretimle görece daha düşük katkı sunmuştur.

Isparta'nın sektörel yapısı, tarım ve sanayi ekseninde yükselen bir çeşitliliğe işaret etmekte ve bu durum, bölgesel girişimcilik faaliyetlerinin tarıma dayalı sanayi, kırsal kalkınma ve gıda işleme sektörleri etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. GSYİH'deki yüksek oranlı artış, Isparta'nın potansiyelinin altında bir performanstan hızla yukarı doğru çıktığını ve bölgesel kalkınma stratejilerinin hedef odaklı biçimde yönlendirilmesi durumunda daha da ivme kazanabileceğini göstermektedir.

- **Burdur**

TÜİK verilerine göre (Tablo 1.7), Burdur ilinin cari fiyatlarla hesaplanan gayrisafi yurt içi hasılası (GSYİH), 2021–2023 döneminde dikkate değer bir büyüme sergilemiştir. 2021 yılında 27,7 milyar TL olan GSYİH, 2022 yılında %101 artışla 55,9 milyar TL'ye yükselmiş; 2023 yılında ise yaklaşık %20 oranında bir artışla 66,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu hızlı artış, hem tarım hem de hizmet sektörlerindeki gelişmelerin etkisiyle şekillenmiştir.

Tablo 1.7 Burdur GSYİH Değerleri (2021-2023), milyar TL

Yıl	Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	Sanayi	İmalat Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Sektörler toplamı	Vergi- sübvansiyon	GSYİH
2021	3,4	3,8	2,8	0,5	3,1	15,8	2,9	27,7
2022	7,7	9,1	6,4	1,2	6,5	33,2	5,8	55,9
2023	14,3	14,1	10,4	1,5	11,7	59,2	7,5	66,8

Kaynak: TÜİK, 2025

Tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörü Burdur ekonomisinin temel bileşenlerinden biri olmaya devam etmektedir. 2021 yılında 3,4 milyar TL olan tarımsal üretim değeri, 2022’de 7,7 milyar TL’ye ve 2023’te 14,3 milyar TL’ye çıkarak üç yılda yaklaşık dört katına ulaşmıştır. Bu artış, iklimsel koşulların elverişliliği, ürün çeşitliliği ve kırsal kalkınma desteklerinin etkisiyle açıklanabilir.

Sanayi sektörü de benzer bir gelişme göstermiştir. 2021 yılında 3,8 milyar TL olan sanayi üretimi, 2023 yılında 14,1 milyar TL’ye ulaşarak Burdur’da sanayinin ekonomik yapı içindeki payını artırmıştır. Özellikle imalat sanayi alt bileşeni, 2021–2023 döneminde 2,8 milyar TL’den 10,4 milyar TL’ye çıkarak %270 oranında bir artış kaydetmiştir.

Hizmetler sektörü ise 2023 yılı itibarıyla 11,7 milyar TL’lik katkısıyla GSYİH içerisindeki ağırlığını sürdürmektedir. Eğitim, sağlık, konaklama ve ticaret gibi alt hizmet kalemlerinin kent ekonomisine katkısı bu büyümenin temelini oluşturmaktadır.

Burdur’un Türkiye genelindeki GSYİH içindeki payı, 2023 yılı itibarıyla yaklaşık %0,25 düzeyindedir. Bu oran, ilin ekonomik büyüklüğünün sınırlı olduğunu gösterse de, özellikle tarım ve sanayi alanındaki gelişmeler, Burdur’un bölgesel kalkınmadaki önemini artırmaktadır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, TR61 Bölgesi, Antalya, Isparta ve Burdur illerinden oluşmakta ve Türkiye’nin Gayrisafi Yurt İçi Hasılası’na (GSYH) %4,17 oranında katkı sağlamaktadır. Bölgenin toplam GSYH’si 2023 yılında 1.108,1 milyar TL’ye ulaşmış olup, bunun %85’e yakın bölümü Antalya tarafından üretilmiştir. TR61, özellikle hizmetler, tarım ve inşaat gibi sektörlerde ülke ortalamasının üzerinde performans göstermektedir.

2023 yılına ait TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) 13.243 ABD doları olarak gerçekleşmiştir. TR61 bölgesini oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illerinde ise kişi başına GSYH şu şekilde kaydedilmiştir:

- Antalya: 14.828 \$

- Burdur: 10.324 \$
- Isparta: 9.849 \$
- TR61 Ortalama: 12.334 \$ (nüfusa göre ağırlıklı ortalama)

Bu değerler, sadece Antalya ilinin kişi başına GSYH'nın Türkiye ortalamasının üzerine çıkabildiğini göstermektedir.

1.4.2.2. TR61 Bölgesi İhracat Performansı (2023-2024)

Tablo 1.8'e göre, TR61 Bölgesi'ni oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illeri 2023 yılında toplamda 2.88 milyar dolar değerinde ihracat gerçekleştirmiştir. Ancak 2024 yılına gelindiğinde bu rakam %2,7 oranında bir azalma göstererek 2.803 milyar dolar seviyesine gerilemiştir.

Tablo 1.8 TR61 İller Bazında İhracat Performansı (1000 \$)

İller	2023	2024	Değişim
Antalya	2.197.920,80	2.167.430,55	-%1,4
Isparta	431.668,47	413.211,76	-%4,3
Burdur	251.512,34	222.401,64	-%11,6
TR61	2.881.101,62	2.803.043,95	-%4,4

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Merkezi, 2025

Bölge ihracatının %77'sinden fazlasını tek başına gerçekleştiren Antalya, 2023 yılında 2.19 milyar dolar ihracatla lider konumunu sürdürmüş, 2024 yılında ise %1,4'lük sınırlı bir daralma ile 2.16 milyar dolar düzeyine gerilemiştir. Buna karşın, daha küçük ihracat hacmine sahip olan Isparta ve Burdur illerinde görece olarak daha yüksek oranlı düşüşler yaşanmıştır. Isparta'nın ihracatı %4,3'lük azalışla 431,7 milyon dolardan 413,2 milyon dolara gerilerken; Burdur'da bu düşüş %11,6 düzeyinde gerçekleşmiş ve ihracat 251,5 milyon dolardan 222,4 milyon dolara düşmüştür. Antalya'nın görece istikrarlı ihracat performansı, özellikle yaş meyve-sebze, kimyasal ürünler ve madencilik sektörlerindeki çeşitlenmiş ve dış pazarlara entegre yapısından kaynaklanmaktadır. Bölgede önde gelen ihracat sektörlerine bakıldığında Antalya ve Isparta için yaş meyve ve sebze ilk sırada yer almaktadır. Burdur için ise maden ocakları önde gelen ihracat sektörü olarak ön plana çıkmaktadır. Yine orman zenginliğinden kaynaklı olarak mobilya, kâğıt ve orman ürünleri üç ilde de yüksek ihracat performansı gösteren sektörlerdendir.

1.4.3. TR61 Bölgesinin Teknoloji Girişimciliği Verileri

Türkiye'nin girişimcilik haritasında her geçen gün daha görünür hale gelen TR61 Bölgesi (Antalya, Isparta, Burdur), yenilikçi iş fikirleri ve dijital girişimlerle dikkat çeken bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Bölge, geleneksel sektörlerdeki güçlü ekonomik temellerinin ötesine geçerek, teknoloji odaklı dikeylerde¹ hızla gelişmekte ve çeşitlenen girişim profiliyle yeni nesil girişimcilik ekosistemine entegre olmaktadır.

Startup.watch verileri (2025) temel alınarak gerçekleştirilen bu analizde, TR61 illerinde faaliyet gösteren girişimlerin sektör dağılımları incelenmiş; özellikle sağlık teknolojileri, yapay zekâ uygulamaları, tarım ve gıda teknolojileri, turizm teknolojileri gibi ön plana çıkan dikeyler tespit edilmiştir (Startup.Watch, 2025). Bu veriler ışığında, bölgedeki girişimcilik eğilimleri yalnızca mevcut sektörel potansiyeli değil, aynı zamanda küresel trendlerle olan uyumu da gözler önüne sermektedir.

- **Antalya**

TR61 bölgesinin en büyük ili olan Antalya, sahip olduğu dinamik nüfus yapısı, gelişmiş turizm altyapısı, beş üniversitesi, teknokentleri ve yatırım cazibesi ile girişimcilik açısından bölgenin lokomotif konumundadır. Startup.watch verilerine göre 2025 yılı itibarıyla Antalya'da toplam 276 teknoloji temelli filiz girişim (startup) faaliyet göstermektedir. Bu sayı, TR61 bölgesindeki toplam startup'ların yaklaşık %72'sine karşılık gelmektedir ve ilin girişimcilik potansiyelini açıkça yansıtmaktadır (Startup.Watch, 2025).

¹ Dikey alan kavramı, belirli bir sektör veya teknoloji odağındaki pazar segmentlerini ifade eder. Örneğin; finans teknolojileri (fintech), sağlık teknolojileri (healthtech) veya tarım teknolojileri (agritech) gibi sektör içi odaklı girişimcilik alanları bu kapsama girer.

Tarım ve Gıda teknolojileri (AgriFoodTech) alanında ise 15 girişim faaliyet göstermektedir. Akdeniz iklimine sahip olan Antalya'nın tarımsal üretimdeki gücü bu alandaki girişimciliği de beslemektedir. Akıllı seracılık, gıda tedarik zinciri optimizasyonu ve tarım teknolojileri üzerine yoğunlaşan bu girişimler, tarımın dijitalleşmesine önemli katkılar sunmaktadır.

Enerji ve çevre teknolojileri (Energy ve GreenTech) dikeyinde de 16 girişimle kayda değer bir varlık söz konusudur. Bu girişimlerin büyük kısmı güneş enerjisi, atık yönetimi ve karbon ayak izi yazılımları gibi alanlarda çözümler geliştirmektedir. Antalya'nın yüksek güneşlenme potansiyeli ve çevre bilincinin artışı, bu alandaki girişimlerin yeşermesine uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Oyun teknolojileri (Gaming) alanında 11 girişim, Finans (FinTech) ve eğitim (EdTech) teknolojileri alanlarında ise 7'şer girişim faaliyet göstermektedir. Bu dikeyler her ne kadar daha düşük yoğunlukta olsa da, genel girişim ekosisteminin çeşitliliğini ve gençlerin farklı alanlara yönelme eğilimini göstermektedir.

Genel olarak Antalya'nın girişimcilik haritası, kentin ekonomik temelleriyle uyumlu bir şekilde şekillenmiştir. Turizm, tarım, sağlık ve yaratıcı endüstriler gibi geleneksel güçlü yönleri, teknoloji tabanlı girişimlerle yeniden yorumlanmakta ve girişimcilik ekosistemi bu dönüşüme öncülük etmektedir.

- **Isparta**

Isparta, TR61 bölgesinin iç kesimlerinde yer alan ve tarımsal üretimi, sağlık altyapısı ve üniversite temelli insan kaynağıyla öne çıkan bir ildir. 2025 yılı itibarıyla Isparta'da toplam 61 girişim tespit edilmiştir (Startup.watch, 2025). Antalya ile kıyaslandığında toplam sayı daha düşük olmakla birlikte, girişimlerin niteliği ve yoğunlaştıkları dikeyler, ilin sahip olduğu sektörel potansiyelin girişimcilik sahasına da yansıdığını göstermektedir.

Yapay Zekâ ve Veri dikeyinde ise 5 girişim faaliyet göstermektedir. Bu girişimlerin çoğu, yapay zekâyı tarım, sağlık ve hizmet sektörlerine entegre eden niş çözümler üretmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Isparta girişimcilik alanında daha sınırlı sayıda fakat stratejik öneme sahip dikeylerde uzmanlaşma eğilimindedir. Tarım, sağlık ve dijital ajans hizmetleri gibi güçlü yerel sektörlerin, girişimcilik yoluyla yeniden tanımlandığı ve teknolojiyle bütünleştiği görülmektedir.

- **Burdur**

Startup.watch verilerine göre 2025 yılı itibarıyla Burdur'da yalnızca 7 girişim kayıtlıdır. Bu sayı, TR61 bölgesinin diğer illeri olan Antalya (276 girişim) ve Isparta (61 girişim) ile kıyaslandığında oldukça düşüktür. Ancak bu durum Burdur'daki girişimcilik faaliyetlerinin yetersizliğinden veya bölgedeki erken aşama girişimlerin henüz yeterli görünürlük kazanamamış olmasıyla açıklanabilir. Zira Startup.watch platformu, dijital mecralarda görünür olan, yatırım alan ya da medya yansıması olan girişimleri baz alarak veri üretmektedir (Startup.watch, 2025).

Şekil 1. 7 Burdur Girişimcilik Dikeyleri Kelime Bulutu

Kaynak: Startup.watch verileri baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur

Kayıtlı girişimlerin analizine bakıldığında Burdur'daki startup'ların büyük kısmının Ajans tipi hizmet sunan işletmeler olduğu görülmektedir. Bu 7 girişimin en az 4'ü doğrudan dijital ajans veya ajans tabanlı çözümler geliştirmektedir. Bu girişimler genellikle sosyal medya yönetimi, grafik tasarımı veya dijital içerik üretimi gibi hizmetlere odaklanmaktadır.

Öte yandan, yapay zeka (artificial intelligence) etiketiyle ilişkilendirilen 2 girişim, ajans hizmetleriyle entegre yapay zekâ tabanlı çözümler sunmaktadır. Bu durum, Burdur'da sınırlı sayıda da olsa ileri teknoloji içeren çözümlerin gelişmeye başladığını göstermektedir.

Enerji sektörüyle ilişkili 2 girişim ise “Energy” ve “Climatetech” etiketleriyle tanımlanmıştır. Bu girişimlerin sürdürülebilirlik ve iklim teknolojileriyle ilgili çözümler geliştirme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Bu, bölgenin doğal kaynakları ve çevresel karakteristikleriyle uyumlu bir gelişim alanıdır.

Son olarak, “Güzellik (Beauty) ve Kozmetik (Cosmetics)” sektöründe yer alan tekil bir girişim, Burdur'da tüketiciye yönelik ürün geliştirme örneği olarak değerlendirilebilir.

Genel olarak Burdur girişimcilik ekosistemi henüz erken aşamada ve sayısal olarak sınırlı bir görünüm sunmaktadır. Ancak, kayıtlı girişimlerin çeşitliliği ve bazı teknolojik unsurları içermesi, potansiyel bir gelişim alanına işaret etmektedir. Bu veriler TR61 bölgesinde Burdur'un daha fazla desteklenmesi gereken bir bölge olduğunu da göstermektedir.

1.4.3.1. TR61 Bölgesinde Yatırım Alan Teknoloji Girişimleri

Türkiye girişimcilik ekosistemi son yıllarda önemli bir ivme kazanmış, toplam yatırım tutarı ve yatırım alan girişim sayısı bakımından bölgesel farklılıklar net şekilde gözlemlenmiştir. Bu bağlamda TR61 Bölgesi (Antalya, Isparta ve Burdur), henüz İstanbul, Ankara ve İzmir gibi öncü ekosistemlerle karşılaştırıldığında erken aşamada bir gelişim süreci içinde yer almaktadır.

StartupCentrum'un 2024 Türkiye Startup Ekosistemi Yatırım Raporu'na göre, Türkiye'deki yatırım faaliyetlerinin büyük bir bölümü (%65) İstanbul merkezli girişimlere yönelmiştir. Antalya merkezli girişimler bu yatırımlardan %0,5 oranında pay alırken, Isparta ve Burdur gibi şehirler ise henüz yatırım istatistiklerinde anlamlı bir yer edinmemiştir (StartupCentrum, 2024, s. 13).

Startup.watch verilerine göre 2023–2024 döneminde bölgede toplamda 12 startup yatırım almıştır. Bu girişimlerin 7 tanesi Antalya merkezlidir; özellikle sağlık teknolojileri (Healthtech), artırılmış gerçeklik (AR/VR), yapay zekâ ve tarım teknolojileri (Agritech) alanlarında faaliyet göstermektedir. Antalya'daki en dikkat çeken yatırım ise Fertima adlı, gübreleme sistemlerini otomatikleştiren tarım teknolojisi girişimine yapılan 311.000 dolarlık hisse temelli kitlesel fonlama yatırımı olmuştur. Diğer Antalya merkezli girişimler ise genellikle tohum öncesi (pre-seed) düzeyde 30.000 dolar civarında yatırım almıştır.

Isparta'dan yatırım alan 3 girişim daha çok tarım ve eğitim teknolojileri odaklıdır. Özellikle Zeta Bio ve Triem girişimleri, biyoteknoloji ve tarım teknolojileri alanlarında erken

aşama yatırımlar olarak dikkat çekmiştir. Burdur ise iki girişimle yatırım alan iller arasında yer almış; biri güzellik ve kozmetik, diğeri ise enerji-elektronik sektöründe faaliyet göstermektedir.

Bölge genelinde yatırım yapılan dikeylerde tarım ve biyoteknoloji başı çekerken, sağlık teknolojileri ve yapay zekâ destekli uygulamaların da öne çıkması dikkat çekicidir. Ancak TR61 illerinin yatırım alma oranlarının düşüklüğü, bölgedeki girişimcilik faaliyetlerinin yalnızca sayı bazında değil, aynı zamanda fon çekebilme ve ulusal görünürlük kazanma açısından da gelişmesi gerektiğine işaret etmektedir. Yine de, bölgedeki üniversitelerin Ar-Ge odaklı çalışmaları, tarım ve turizm gibi stratejik sektörlerin girişimcilik potansiyeli, TR61'in önümüzdeki yıllarda Türkiye girişimcilik haritasında daha görünür hale gelmesi için güçlü bir temel oluşturabilir.

Bu noktada Antalya iline yönelik bir gelişmeyi paylaşmak yerinde olacaktır. Antalya, 2024 StartupBlink Küresel Girişimcilik Ekosistemi Endeksi'nde Türkiye genel sıralamasında dördüncü sıraya yükselerek küresel sıralamaya giren şehirler arasında yer almış (Tablo 1.9) ve dünya genelinde 644. sırada konumlanmıştır (StartupBlink, 2024). Bu gelişme, Antalya'nın bölge içindeki lider konumunu pekiştirirken, TR61 Bölgesi'nin genel girişimcilik kapasitesine yönelik potansiyelini de ortaya koymaktadır.

Tablo 1.9 Global Girişimcilik Sıralamasında Türkiye - Antalya

Ulusal Sıralama	Şehir	Global Sıralama	Toplam Puan	Öncü Sektör/ Global Sıralama
1	İstanbul	51	15.07	Oyun - 7
2	Ankara	260	1.60	Tüketici Ürünleri - 77
3	İzmir	534	0.42	
4	Antalya	644	0.29	Web Development - 60
5	İzmit	803	0.19	
6	Gaziantep	1178	0.07	
7	Eskişehir	1233	0.06	
8	Bursa	1242	0.06	
9	Konya	1292	0.05	

Kaynak: Startup Blink, 2024

1.4.4. TR61 Bölgesi Girişimcilik Paydaşları ve Kurumsal Destek Mekanizmaları

Girişimcilik, küresel düzeyde ekonomik kalkınmanın temel dinamiklerinden biri olarak kabul edilmekte; yerel ve bölgesel bağlamlarda ise toplumsal dönüşüm, istihdam yaratımı ve

yenilik kapasitesinin artırılmasında stratejik bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, yalnızca bireysel girişimci çabalarına değil; aynı zamanda güçlü bir kurumsal yapı, sosyal sermaye ağı ve etkileşimli bir ekosistem inşasına bağlıdır (Isenberg, 2011; Mason ve Brown, 2014).

Türkiye'nin güneybatısında yer alan TR61 Bölgesi, sahip olduğu demografik çeşitlilik, sektörel uzmanlaşma alanları ve coğrafi avantajlarıyla girişimcilik ekosisteminin gelişimi için önemli bir zemin sunmaktadır. Bölgeyi oluşturan üç il; Antalya, Isparta ve Burdur, girişimcilik alanında birbirini tamamlayan farklı roller üstlenmektedir. Antalya, güçlü turizm ve hizmet altyapısı, uluslararası erişimi ve dinamik iş gücüyle yüksek potansiyele sahip bir çekim merkezi işlevi görürken; Isparta daha çok üniversite odaklı bilgi üretimi, tarım teknolojileri ve yazılım gibi niş alanlarda gelişen bir üretim ve inovasyon odağıdır. Burdur ise özellikle hayvancılık ve kırsal kalkınma temelli girişimcilik alanında özgün örnekler sunmaktadır.

Bu çeşitlilik, TR61 Bölgesi'nde çok katmanlı bir girişimcilik ekosisteminin oluşmasını sağlamaktadır. Bölgede kamu kurumları, yerel yönetimler, üniversiteler, teknoparklar, STK'lar ve özel sektör temsilcileri gibi farklı paydaşlar, girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla çeşitli programlar, altyapılar ve iş birlikleri geliştirmiştir. Bu yapılar sadece finansal destek sağlamakla kalmayıp; eğitim, mentörlük, ağ oluşturma ve teknoloji transferi gibi alanlarda da girişimcilere çok boyutlu katkılar sunmaktadır.

Son yıllarda bu çok aktörlü yapının daha etkili çalışabilmesi adına dijital dönüşüm süreçleri de hız kazanmıştır. TR61 girişimcilik ekosistemindeki en önemli gelişmelerden biri, tüm paydaşları dijital ortamda bir araya getiren bölgesel girişimcilik ekosistemi platformunun devreye alınması olmuştur. Bu tür dijital altyapılar, literatürde girişimcilik ekosistemlerinin etkileşim yoğunluğunu, bilgi akışını ve yenilik üretme kapasitesini artıran yapılar olarak tanımlanmakta; platformların, sistemin kendini organize etme yeteneğini derinleştirdiği belirtilmektedir (Autio vd., 2018; Nambisan, 2017; Sussan ve Acs, 2017).

Bu bölümün devamında, TR61 Bölgesi'ni oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illerindeki girişimcilik paydaşları, destek mekanizmaları ve yerel başarı örnekleri il bazlı olarak incelenecektir. Her bir ildeki özgün yapı, sektörel öncelikler, kurumsal roller ve son yıllarda ortaya çıkan yenilikçi uygulamalar detaylı biçimde analiz edilerek, bölgesel girişimcilik ekosisteminin nasıl bütünsel bir yapıya dönüştüğü ortaya konulacaktır.

1.4.4.1. TR61 Bölgesinde Hizmet Veren Kamu Kurumları ve STK'lar

- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)

BAKA, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü'nün koordinasyonunda faaliyet göstermekte olup, bölgedeki girişimcilik politikalarının şekillenmesinde stratejik bir role sahiptir. Ajans, özellikle “Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Sonuç Odaklı Programı (SOP)” çerçevesinde, hem fiziksel hem de sosyal sermaye boyutunda kapasite geliştirmeye yönelik çok yönlü faaliyetler yürütmektedir.

Bu program kapsamında 2022 yılında uygulanan “Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Mali Destek Programı”, TR61 illerinde doğrudan ekosistem kapasitesini artırmayı hedeflemiştir. Program çerçevesinde Antalya’da 4, Isparta’da 2 ve Burdur’da 1 olmak üzere toplam 7 proje desteklenmiştir. Desteklenen projeler, kuluçka merkezlerinin kurulması, yenilikçi eğitim altyapılarının geliştirilmesi, inovasyon stüdyoları ve sektörel hızlandırıcı programlar gibi girişimcilik altyapısına katkı sunan çalışmalardan oluşmuştur.

BAKA, sadece finansal destek sağlayan bir kurum olarak kalmamış; aynı zamanda mentörlük kapasitesini artırmak için mentör havuzu oluşturmuş ve bu amaçla mentör eğitimleri düzenlemiştir. Ayrıca, bölgede düzenlenen hızlandırma programları ve demoday etkinlikleriyle, girişimcilerin yatırımcılarla ve potansiyel müşterilerle buluşmasına olanak tanımıştır. Bu uygulamalar, girişimciliğin ticarileşme ve sürdürülebilirlik boyutlarını desteklemekte; yenilikçi iş fikirlerinin somut çıktılara dönüşmesini kolaylaştırmaktadır.

Ajans, ayrıca Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda, Türkiye'deki küresel girişimcilik etkinliklerini organize eden beş kalkınma ajansından biri olarak görevlendirilmiştir. Bu kapsamda 2025 yılında Katar’da düzenlenen Web Summit Qatar etkinliğinde Türkiye’den katılımın organizasyonu BAKA tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu tür uluslararası etkinliklere katılım, bölgedeki girişimciler için küresel ağlara erişim imkânı sunmakta ve TR61 ekosisteminin uluslararası görünürlüğünü artırmaktadır.

Girişimcilik politikalarının ajans düzeyinde ele alınmasının yanı sıra, TR61 Bölgesi'nin 2024–2028 Bölge Planı'nda da girişimciliğe yüksek derecede önem atfedilmiştir. Planda, girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesi, yenilikçi iş modellerinin yaygınlaştırılması ve teknoloji tabanlı girişimlerin desteklenmesi gibi tematik öncelikler açıkça ifade edilmiştir (BAKA, 2023).

Bu yapısal bütünlüğün dijital ortama taşınması amacıyla 2024 yılı itibarıyla hayata geçirilen BATECH.org.tr dijital platformu, bölge ekosistemi açısından kritik bir kırılma noktasıdır. Platform aracılığıyla girişimciler kendilerini tanıtarak mentörlerle eşleşebilmekte,

destek ve etkinlik duyurularına ulaşabilmekte, mentörler ve yatırımcılar da bölgedeki girişim potansiyelini yakından takip edebilmektedir. Literatürde bu tür dijital platformlar, ekosistem aktörleri arasında bilgi akışı, güven ilişkisi ve karşılıklı öğrenme süreçlerini kolaylaştıran “sistem düzenleyici” yapılar olarak tanımlanmaktadır (Autio vd., 2018; Nambisan, 2017; Sussan ve Acs, 2017).

- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

TR61 bölgesini oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illerinde KOSGEB İl Müdürlükleri aktif olarak faaliyet göstermekte; girişimciliği teşvik eden destek programları ile ekosistemin kurumsal altyapısında önemli bir rol oynamaktadır. Kurum, girişimcilik faaliyetlerinin hem bireysel hem de kurumsal düzeyde gelişmesini destekleyici fonlar, eğitimler ve rehberlik hizmetleri sunmaktadır.

Son dönemde KOSGEB tarafından uygulamaya konulan Faizsiz Kredi Destek Programı, pandemi sonrası dönemde ekonomik toparlanmayı hızlandırmayı ve işletmelerin nakit akışlarını rahatlatmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, 0 faizli ve belirli dönem geri ödemesiz kredi imkânı, özellikle bölgedeki mikro ve küçük işletmeler için can suyu niteliği taşımaktadır.

- Ticaret ve Sanayi Odaları

TR61 Bölgesi’nde yer alan Antalya, Isparta ve Burdur illerinde faaliyet gösteren ticaret ve sanayi odaları, sadece klasik birer meslek örgütü olmanın ötesinde, girişimcilik ekosisteminin gelişmesine doğrudan katkı sağlayan çok boyutlu yapılar olarak öne çıkmaktadır. Bu odalar, girişimciliği destekleyen eğitimler, bilgilendirme seminerleri, proje danışmanlığı, mentörlük ve yatırımcı buluşmaları gibi çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Özellikle TOBB bünyesinde faaliyet gösteren Kadın ve Genç Girişimciler Kurulları, üç ilde de aktif bir biçimde çalışarak girişimcilik kültürünün tabana yayılmasına ve yeni girişimcilerin cesaretlendirilmesine katkı sunmaktadır.

Antalya’da faaliyet gösteren Antalya Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO), TR61 Bölgesi’nde girişimciliğin kurumsal düzeyde en etkin şekilde desteklendiği kurumlardan biridir. Son yıllarda girişimcilik alanında gerçekleştirdiği yenilikçi projelerle adından sıkça söz ettiren ATSO, girişimcilere hem fikir aşamasında hem de büyüme süreçlerinde rehberlik eden yapılar kurmuştur. 25 Ekim 2024 tarihinde düzenlenen “ATSO Growup Hızlandırma Programı Girişimci-Yatırımcı Buluşması Demoday Etkinliği”, erken aşama girişimcilerin yatırımcılarla

buluşturulması açısından dikkat çeken bir organizasyon olmuştur. Bu program çerçevesinde girişimcilere mentörlük desteği, iş modeli geliştirme eğitimi ve yatırım sunumları konusunda destek verilmiştir. Ayrıca, ATSO girişimcilik kapasitesinin gelişmesine katkı sunmak amacıyla mentör yetiştirme programları da düzenlemekte; girişimcilik ekosistemine nitelikli insan kaynağı kazandırmaktadır.

Antalya TSO bünyesinde oluşturulan “ATSO Proje Geliştirme ve Devlet Destekleri Ofisi”, girişimcilerin projelerini hayata geçirirken ihtiyaç duydukları teknik ve finansal desteğe ulaşmaları için kapsamlı bir danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Bu birim aracılığıyla girişimciler; KOSGEB, TÜBİTAK, Kalkınma Ajansları ve Avrupa Birliği fonları gibi desteklere başvuru süreçlerinde yönlendirilmektedir. Ayrıca, ofis girişimcilere yönelik düzenlenen bilgilendirme seminerleri ve destek günleri ile sürekli iletişim halinde kalarak bölgedeki proje kültürünün gelişimine katkı sunmaktadır. ATSO, bu faaliyetleriyle sadece Antalya’nın değil, TR61 Bölgesi’nin de girişimcilik vizyonunun taşıyıcısı konumundadır.

Isparta Ticaret ve Sanayi Odası (ITSO), özellikle teknoloji ve tarım temelli girişimciliğin gelişmesine katkı sağlayacak bilgilendirme toplantıları, danışmanlık hizmetleri ve yatırımcı buluşmaları düzenlemektedir. TOBB Genç ve Kadın Girişimciler Kurulları, ITSO bünyesinde aktif olarak faaliyet göstermekte; kadınların ve gençlerin girişimcilik konusunda farkındalık kazanmaları ve projelerini hayata geçirmeleri adına düzenli etkinlikler organize etmektedir.

Burdur’da faaliyet gösteren Burdur Ticaret ve Sanayi Odası (BUTSO), küçük ve orta ölçekli girişimcilerin destek mekanizmalarına erişimini kolaylaştırmak için önemli bir danışmanlık rolü üstlenmektedir. BUTSO, girişimcilik faaliyetlerine yönelik olarak yerelde bilgi toplantıları, KOSGEB iş birliği ile proje çağrıları ve mentörlük destekleri düzenlemektedir. Ayrıca, BUTSO bünyesindeki TOBB Kadın ve Genç Girişimciler Kurulları da Burdur’daki girişimcilik kültürünün gelişmesine katkı sunmakta; özellikle kırsal ve kadın girişimciliğine yönelik örnek çalışmalar yürütmektedir.

1.4.4.2. Antalya Paydaşları

TR61 Bölgesi’nin en gelişmiş ili olan Antalya, yalnızca Türkiye’nin turizm başkenti kimliğiyle değil, aynı zamanda sahip olduğu kurumsal altyapı, akademik birikim, teknoparkları, sivil toplum dinamikleri ve girişimci potansiyeli ile bölgesel girişimcilik ekosisteminin öncüsü konumundadır. Kentte yürütülen sistematik çalışmalar, ulusal düzeyde tanınırlık kazanan programlara ve girişimcilik politikalarına dönüşmekte; Antalya bu yönüyle hem TR61 illerine hem de diğer bölgelere örnek teşkil etmektedir.

Girişimcilik faaliyetlerinin çeşitli paydaşlar arasında gl bir eşgüdümle yürütülmesi, şehirde çok yönlü bir girişimcilik altyapısının doğmasına imkân tanımıştır. Özellikle akademik kurumların öncülüğünde gelişen TTO'lar ve teknokentler, girişimlerin bilgi temelli gelişimini desteklerken; belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcileri ise bu yapıyı tamamlayan uygulama alanlarını yaratmaktadır.

- Akademik Altyapı

Antalya, TR61 Bölgesi'nin girişimcilik ekosisteminde öncü bir rol üstlenmektedir. Bu başarıda, ildeki üniversitelerin girişimcilik odaklı faaliyetleri ve destek mekanizmaları önemli bir yer tutmaktadır. Antalya'da faaliyet gösteren başlıca niversiteler şunlardır:

Akdeniz Üniversitesi (A) : 1982 yılında kurulan Akdeniz niversitesi, bölgenin en köklü yükseköğretim kurumudur. Üniversitenin farklı fakülte ve bölümlerinde lisans ve lisansüstü düzeyde girişimcilik odaklı dersler ve uygulamalar sunulmaktadır. Özellikle İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Ziraat Fakültesi bünyesinde, girişimcilik, yenilikçilik, iş planı hazırlama ve teknoloji odaklı iş modelleri gibi ders içerikleri programlara entegre edilmiştir. Üniversite bünyesinde faaliyet gösteren Girişimcilik ve İş Geliştirme Uygulama ve Araştırma Merkezi, ğrencilere girişimcilik eğitimi ve destek hizmetleri sunmaktadır. Ayrıca, Akdeniz Üniversitesi Girişimcilik ve Kariyer Topluluğu (GKT), 2002 yılından bu yana öğrencilere girişimcilik ve kariyer planlaması konularında etkinlikler düzenlemektedir.

Antalya Bilim Üniversitesi (AB): 2010 yılında kurulan Antalya Bilim Üniversitesi, Antalya'nın ilk vakıf niversitesi olma özelliğini taşımakta ve girişimcilik kültürünü teşvik eden faaliyetleriyle dikkat çekmektedir. Üniversitenin İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler ve Turizm Fakülteleri başta olmak üzere çeşitli bölümlerinde lisans ve lisansüstü düzeyde girişimcilik, inovasyon yönetimi, dijital ekonomi ve startup geliştirme gibi konuları kapsayan ders içerikleri sunulmaktadır. Ayrıca AB bünyesinde faaliyet gösteren Teknoloji Transfer Ofisi (TTO), girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesine yönelik önemli bir rol üstlenmektedir. TTO aracılığıyla niversite-sanayi iş birliği desteklenmekte; akademik bilginin ticarileştirilmesi, patent ve fikri mülkiyet yönetimi, proje danışmanlığı ve girişimcilik destek mekanizmaları sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra, Antalya Bilim niversitesi, ğrencilerin uygulamalı girişimcilik becerilerini artırmaya yönelik çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Bu kapsamda, 6 Mayıs 2025 tarihinde düzenlenen Girişimciler Zirvesi 2025, bölgenin önde gelen girişimcilerini, yatırımcılarını ve sektör profesyonellerini öğrencilerle buluşturarak niversite-sanayi iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (ALKÜ): 2015 yılında kurulan ALKÜ, girişimcilik faaliyetlerini desteklemek amacıyla Alanya TEKMER'i kurmuştur. Bu merkez, KOSGEB destekli projelerle girişimcilere mentörlük ve eğitim hizmetleri sunmaktadır. Ayrıca, üniversite bünyesinde faaliyet gösteren Teknoloji Transfer Ofisi (TTO), akademisyen ve öğrencilerin girişimcilik faaliyetlerini desteklemektedir. Üniversitenin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Mühendislik Fakültesi başta olmak üzere çeşitli bölümlerinde girişimcilik, yenilikçilik ve proje geliştirme temalı dersler verilmektedir.

Alanya Üniversitesi: 2011 yılında kurulan Alanya Üniversitesi, girişimcilik odaklı bölümleri ve programlarıyla dikkat çekmektedir. Alanya Üniversitesi'nde özellikle İşletme ve Turizm bölümlerinde "Girişimcilik" dersi verilmektedir, bu sayede öğrenciler iş fikri geliştirme, iş planı hazırlama ve yenilikçi girişim modelleri hakkında akademik eğitim alma imkânına sahip olmaktadır. Üniversite, turizm ve işletme bölümlerinde dış paydaş toplantıları düzenleyerek sektörel iş birliklerini güçlendirmektedir.

Antalya Belek Üniversitesi: 2015 yılında kurulan Antalya Belek Üniversitesi, bölgedeki genç üniversitelerden biri olarak girişimcilik ve kariyer planlaması alanlarında çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Üniversite, farklı fakültelerde sunulan eğitim programlarının yanı sıra, girişimcilik odaklı seminerler, çalıştaylar ve sektörel buluşmalar düzenleyerek öğrencilerin girişimcilik vizyonunu geliştirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle sektör iş birlikleri ve sürekli eğitim programları aracılığıyla, öğrencilere uygulamalı bilgi kazandırılması, iş dünyasının beklentileri doğrultusunda girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi ve bölgenin yenilikçi girişimcilik ekosistemine insan kaynağı yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

- Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Teknoloji Transfer Ofisleri

Antalya Teknokent: 2004 yılında kurulan Antalya Teknokent, Akdeniz Üniversitesi bünyesinde faaliyet göstermektedir. Teknokent, 200'ün üzerinde firma, 700'e yakın çalışan ve 100'ün üzerinde Ar-Ge projesi ile bölgedeki en büyük teknoloji geliştirme alanıdır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından açıklanan 2022 yılı Teknokent Performans Endeksi sonuçlarına göre, Antalya Teknokent, Türkiye genelindeki 71 teknoloji geliştirme bölgesi arasında 7. sırada yer alarak büyük bir başarı göstermiştir.

Antalya Teknokent, TÜBİTAK 1512 Bireysel Genç Girişim (BİGG) Programı kapsamında "BİGG AKDENİZ" adıyla uygulayıcı kuruluş olarak faaliyet göstermektedir. Bu program aracılığıyla teknoloji ve yenilik odaklı iş fikirlerine sahip girişimcilere destek sağlanmaktadır. Ayrıca, Antalya Teknokent, TÜBİTAK BİGG+ Mentör Arayüz Programı

kapsamında teknoloji odaklı KOBİ'lere mentörlük hizmetleri sunarak iş geliştirme ve yenilik kapasitelerini artırmayı hedeflemektedir.

Antalya Teknokent, 8 yıldır düzenlediği Akdeniz Bilişim Zirvesi ile bölgedeki bilişim sektörü paydaşlarını bir araya getirerek bilgi paylaşımı ve iş birliği fırsatları sunmaktadır.

Antalya OSB Teknopark: Antalya OSB Teknopark, Antalya Organize Sanayi Bölgesi (OSB) sınırları içerisinde, 52.000 m²'lik bir alanda kurulmuş ve 15.300 m²'lik kapalı alana sahiptir. Bu alanda idari birimler, teknoloji ofisleri, prototip atölyeleri, laboratuvarlar ve kuluçka merkezleri yer almaktadır. Teknoparkın kuruluş süreci, 20 Ocak 2018 tarihli ve 30307 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2017/11141 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile başlamış ve 31 Ekim 2018 tarihli Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan edilerek tescillenmiştir.

Antalya OSB Teknopark, Antalya Organize Sanayi Bölgesi, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası, Antalya Bilim Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi ve Genç Organize Sanayi Derneği ortaklığında kurulmuştur.

Teknoparkın resmi açılışı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın denetiminden tam not alarak 17 Ocak 2023 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Antalya OSB Teknopark, Ar-Ge ve inovasyon çalışmalarını desteklemek amacıyla firmalara kendi tesislerini kurmaları için alan tahsis etmekte ve girişimcilere danışmanlık, mentörlük ve uluslararasılaşma destekleri sunmaktadır.

Alanya TEKMER: Alanya Teknoloji Geliştirme Merkezi (TEKMER), Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (ALKÜ) öncülüğünde ve KOSGEB desteğiyle 17 Ekim 2024 tarihinde kurulmuştur. ALKÜ Kestel Yerleşkesi'nde 1.085 m² kapalı alanda faaliyet gösteren Alanya TEKMER, 13 ofis ve 3 ortak çalışma alanı ile girişimcilere hizmet vermektedir. Merkez, makine, enerji, yazılım ve medikal/biyoteknoloji temalarında projelere odaklanmakta ve girişimcilere teknik destek, eğitim programları ve mentörlük hizmetleri sunmaktadır.

- Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO'lar)

Antalya'da birçok üniversite kendi TTO'sunu kurmuş ve aktif hâle getirmiştir. Bu yapılar, TÜBİTAK destekli projelerin yönetimi, fikri haklar danışmanlığı, girişimcilik eğitimi ve sanayi ile iş birliği ağlarının geliştirilmesi gibi önemli fonksiyonlar üstlenmektedir:

- Antalya Bilim Üniversitesi TTO
- Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi TTO
- Alanya Üniversitesi TTO

TTO'lar, TÜBİTAK 1513 gibi desteklerle yürüttükleri programlar kapsamında girişimcilik kültürünü akademi içerisinde yaygınlaştırmakta ve ticarileşme süreçlerini kolaylaştırmaktadır.

- **Sivil Toplum Kuruluşları**

Antalya'da girişimcilik ekosistemi sadece kamu kurumları ve akademik yapılarla değil; aynı zamanda dinamik, yenilikçi ve çoğulcu bir sivil toplum yapısıyla da şekillenmektedir. STK'lar hem girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması hem de girişimcilere doğrudan destek sağlanması açısından ekosistemin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Aşağıda Antalya'da girişimcilik ekosistemine doğrudan katkı sağlayan bazı önemli STK'lara yer verilmiştir.

Antalya Sanayici ve İş İnsanları Derneği (ANSİAD): 1989 yılında kurulan ANSİAD, Antalya'nın en köklü iş dünyası kuruluşlarından biridir ve uzun yıllardır genç girişimciliği destekleyen faaliyetleriyle ön plana çıkmaktadır. Dernek tarafından 23 yıldır aralıksız düzenlenen ANSİAD Girişimcilik Günleri, Antalya ve çevre illerdeki lise ve üniversite öğrencilerine yönelik girişimcilik farkındalığı yaratmayı amaçlayan büyük ölçekli bir etkinliktir. Örneğin, 2025 yılında düzenlenen program kapsamında 3-7 Mart tarihleri arasında 53 okulda toplam 56 oturum gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca ANSİAD, GEN Türkiye ve Habitat Derneği iş birliğiyle, 1 Kasım 2023 tarihinde Antalya'da düzenlenen "100. Yıl G3 Girişimcilik Zirvesi"nin de ev sahipleri arasında yer almıştır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin de desteklediği bu zirvede, girişimcilik ekosisteminin ulusal ve uluslararası aktörleri konuşmacı, mentör ve katılımcı olarak bir araya getirilmiştir. Etkinlik, Cumhuriyet'in 100. yılı teması altında, Türkiye'nin küresel girişimcilik haritasındaki yerini vurgulayan bir platform işlevi görmüştür.

Antalya Genç İş İnsanları Derneği (ANTGİAD): Genç iş insanlarının sürdürülebilir girişimcilik bilinciyle hareket etmelerini teşvik eden ANTGİAD, girişimcilere yönelik seminerler, atölyeler ve uluslararası iş ağı programları düzenlemektedir. Ayrıca dijital dönüşüm, yeşil girişimcilik ve sosyal etki gibi temalarda yapılan çalışmalarla genç girişimcilerin çağın gerekliliklerine adapte olmaları hedeflenmektedir.

Antalya İş Kadınları Derneği (ANTİKAD): Kadın girişimciliğini teşvik etmek amacıyla kurulan ANTİKAD, kadınların iş yaşamında sürdürülebilir şekilde varlık göstermelerine destek sunar. Dernek; girişimcilik eğitimi, mentörlük eşleştirmeleri ve kamu-STK iş birlikleri aracılığıyla kadınların girişimcilik yolculuklarında karşılaştıkları yapısal engelleri aşmalarını kolaylaştırmaktadır.

Antalya Genç Liderler ve Girişimciler Derneği (JCI Antalya): JCI Antalya, 18–40 yaş arası genç lider ve girişimcileri bir araya getiren uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek, Antalya’da her yıl gerçekleştirdiği girişimcilik temalı etkinliklerle hem yerel hem de küresel düzeyde görünürlük sağlamaktadır. Özellikle 4 Kasım 2023 tarihinde düzenlenen “Keep It Up Network Konferansı”, “Global Dünyada Girişimcilik” temasıyla ekosistemin önemli paydaşlarını bir araya getirmiştir. Bu etkinlikte, melek yatırımcı panelleri, startup sunumları ve yatırımcılarla buluşmalar gibi çok katmanlı içerikler sunulmuştur. Katılımcılar arasında yatırımcılar, mentorlar, akademisyenler ve farklı sektörlerden startup temsilcileri yer almış; iş birliği fırsatları ve deneyim paylaşımı gerçekleştirilmiştir.

- Kuluçka ve Hızlandırma Merkezleri

Girişimcilik ekosisteminde destekleyici yapıların çoğu zaman teknokentler, teknoloji transfer ofisleri veya organize sanayi bölgeleriyle sınırlı olduğu düşünülse de, Antalya özelinde belediyeler, ticaret odaları ve sivil toplum kuruluşlarının da girişimcilere yönelik kuluçka ve hızlandırma programları sunduğu görülmektedir. Bu çeşitlilik, ekosistemin kapsayıcılığını ve tabana yayılma potansiyelini artırmaktadır.

Abdullah Sevimçok Sivil Toplum ve İnovasyon Merkezi (ASSİM): Muratpaşa Belediyesi tarafından 2018 yılında kurulan ASSİM, 13.000 m²'lik alanıyla Avrupa'nın en büyük sivil toplum kuruluşları yerleşkelerinden biridir. Merkez; sivil toplum kuruluşları, inovasyon ve teknoloji bölümleri olmak üzere üç ana bileşenden oluşmaktadır. İnovasyon Merkezi bünyesinde ön kuluçka ve kuluçka hizmetleri sunularak girişimcilere eğitim, danışmanlık ve mentörlük desteği sağlanmaktadır. 2023 yılı itibarıyla desteklenen girişimlerin toplam cirosu 4,7 milyon TL'ye ulaşmıştır

Konyaaltı Kuluçka Merkezi: Konyaaltı Belediyesi'nin Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) desteğiyle kurduğu bu merkez, özellikle teknoloji tabanlı iş fikirlerinin desteklenmesini hedeflemektedir. Girişimcilere yönelik çeşitli eğitim programları, iş geliştirme danışmanlığı ve yatırımcı buluşmaları düzenlenmektedir

HUB Antalya Girişimcilik Merkezi: Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından 2023 yılında hayata geçirilen HUB Antalya, genç girişimcilere yönelik çok disiplinli bir merkez olarak faaliyet göstermektedir. Uluslararası gençlik programlarıyla iş birliği içinde çalışan merkez, sadece teknik destek değil, aynı zamanda kültürel değişim ve küresel ağlara erişim imkânı da sunmaktadır.

ATSO İnovasyon Merkezi (INOVATSO): Antalya Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO) tarafından 2018 yılında kurulan İNOVATSO, fikirden ürüne dönüşüm sürecini destekleyen bir

inovasyon ve girişimcilik merkezidir. Mekanik, yazılım ve elektronik atölyelerinin yer aldığı merkez, genç girişimcilere hem fiziksel altyapı hem de eğitim ve mentörlük hizmetleri sağlamaktadır.

1.4.4.3. Isparta Paydaşları

Batı Akdeniz Bölgesi'nin gelişen kentlerinden biri olan Isparta, sahip olduğu üniversiteler, teknokentler ve genç nüfusuyla girişimcilik ekosisteminde stratejik bir rol üstlenmektedir. Tarım, gıda, sağlık ve yazılım gibi alanlarda gelişme potansiyeline sahip olan şehir, son yıllarda üniversite iş birlikleri ve kamu destekli projeler aracılığıyla girişimciliğin kurumsallaşması yönünde önemli adımlar atmıştır.

- Akademik Altyapı

Isparta, girişimcilik ekosistemine yön veren iki önemli devlet üniversitesine sahiptir: Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) ve Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (ISUBÜ).

Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ): Üniversite, 1992 yılında kurulmuş olup bölgenin bilimsel üretim merkezi konumundadır. Üniversite, bünyesinde yer alan Teknoloji Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi ile girişimcilik kültürünün akademik boyutta desteklenmesine öncülük etmektedir. SDÜ bünyesindeki ön kuluçka merkezi, öğrencilerin ve akademisyenlerin fikirlerini iş modeline dönüştürmelerine destek sağlamaktadır. Ayrıca TÜBİTAK 1512 BİGG Programı'na yönlendirme yapan danışmanlık hizmetleri sunmaktadır.

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (ISUBÜ): ISUBÜ 2018 yılında kurulmuş genç bir üniversite olmakla birlikte, uygulama odaklı eğitim modeliyle girişimcilik ve istihdam yaratma konusunda özgün bir yaklaşıma sahiptir. ISUBÜ, özellikle ziraat, orman ve teknoloji bölümlerinde proje bazlı girişimcilik faaliyetlerini teşvik etmektedir. Üniversite, Isparta Belediyesi ile birlikte "Siber Isparta Gençlik Merkezi" gibi projelerde aktif rol alarak, öğrencilerini erken yaşta dijital girişimcilik becerileriyle tanıştırmaktadır.

Bu iki üniversite, akademik bilginin girişimsel değere dönüştürülmesi için girişimcilik kulüpleri, yarışmalar, proje destek programları ve kuluçka altyapısıyla Isparta ekosisteminde güçlü bir akademik omurga oluşturmaktadır.

- Teknokentler ve Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO'lar)

Isparta ili, girişimcilik ve teknoloji tabanlı iş modellerinin gelişmesi açısından stratejik öneme sahip teknokent ve teknoloji transfer ofisleriyle desteklenmektedir.

Göller Bölgesi Teknokent: Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olup bölgedeki teknoloji firmalarına ve girişimcilere Ar-Ge faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri uygun altyapı, ofis alanı, danışmanlık ve teşvik erişimi sağlamaktadır. Özellikle yazılım, biyoteknoloji, enerji ve çevre teknolojileri alanlarında faaliyet gösteren firmalara ev sahipliği yapan teknokent, aynı zamanda TÜBİTAK 1512 BiGG Programı uygulayıcısı olarak erken aşama girişimcileri desteklemektedir.

SDÜ Teknoloji Transfer Ofisi (SDÜ TTO): Üniversite-sanayi iş birliklerini desteklemek, akademik bilginin ticarileştirilmesini sağlamak ve girişimcilik ekosistemine bilgi aktarımı gerçekleştirmek amacıyla faaliyet göstermektedir. Fikri mülkiyet hakları danışmanlığı, patent başvuru destekleri, fon kaynaklarına erişim ve girişimcilik eğitimi gibi alanlarda etkin çalışmalar yürütmektedir. SDÜ TTO ayrıca, öğrenciler için ön kuluçka programları organize ederek proje fikirlerinin olgunlaşmasına destek sunmaktadır.

Bu yapılar, akademik bilgiyi ekonomiye kazandırmak ve yerel girişimcilik potansiyelini hayata geçirmek amacıyla bölge ekosisteminin gelişimine önemli katkı sağlamaktadır.

- **Kuluçka Merkezleri ve Hızlandırma Programları**

Isparta'da girişimcilik faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla çeşitli kuluçka merkezleri ve hızlandırma programları faaliyet göstermektedir. Bölgedeki ana teknoloji geliştirme yapısı olan Göller Bölgesi Teknokent, kendi kuluçka merkezi aracılığıyla teknoloji tabanlı girişimlerin gelişimini desteklemektedir. Ayrıca, Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesinde yürütülen ön kuluçka programı ile akademik topluluğun girişimcilik potansiyeli desteklenmektedir.

Bunlara ek olarak, Isparta'da girişimciliğin tematik alanlarda güçlenmesini hedefleyen iki önemli yapı öne çıkmaktadır:

Siber Isparta Gençlik Merkezi: Isparta Belediyesi ve Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi iş birliğiyle kurulmuş; Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)'nın 2022 yılı *Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Mali Destek Programı* kapsamında desteklenmiştir. Merkez, gençlerin yazılım geliştirme, siber güvenlik ve dijital yetkinlikler gibi alanlarda proje üretmesini teşvik eden, eğitim ve mentörlük altyapısı sunan bir platformdur.

Metaverse Girişim Stüdyosu: Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesinde BAKA'nın 2022 yılı Mali Destek Programı kapsamında kurulmuştur. Bu girişim stüdyosu ile artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, blokzincir, NFT, iNFT ve metaverse gibi ileri dijital teknolojilere dayalı girişimlerin teşvik edilmesi, bu alandaki farkındalığın artırılması ve Isparta'nın dijital dönüşüm süreçlerinde rekabetçi bir konuma gelmesi hedeflenmektedir.

Bu iki yapı, bölgedeki teknokent merkezli kuluçka ve hızlandırma programlarına stratejik bir tamamlayıcılık sağlamakta, Isparta'nın girişimcilik ekosisteminde farklılaşan tematik alanlarda (örneğin siber güvenlik ve metaverse) uzmanlaşmasına katkı sunmaktadır.

1.4.4.4. Burdur Paydaşları

Burdur, TR61 Bölgesi içinde girişimcilik faaliyetleri açısından görece daha küçük ölçekli bir yapıya sahip olmakla birlikte, özellikle hayvancılık ve tarım teknolojileri alanındaki uzmanlaşma potansiyeliyle dikkat çekmektedir. İlin ekonomik yapısı, kırsal nüfusun yüksekliği ve geleneksel üretim biçimlerinin ağırlığı gibi faktörlerle şekillenmekte; bu durum girişimcilik faaliyetlerini daha temkinli ve yerel odaklı bir çizgiye taşımaktadır.

Burdur'daki girişimcilik ortamı son yıllarda kamu destek mekanizmalarının ve üniversite iş birliklerinin etkisiyle çeşitlenmektedir. Özellikle Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ) öncülüğünde geliştirilen projeler ve yeni kurulan teknopark yapıları, Burdur'un girişimcilik ekosistemindeki yerini güçlendirmeye başlamıştır. Kalkınma ajansı destekleriyle hayata geçirilen tematik kuluçka merkezleri, ilin tarım, hayvancılık ve veterinerlik gibi alanlardaki uzmanlık birikimini girişimciliğe entegre etmeyi amaçlamaktadır.

- Akademik Altyapı

Burdur'un girişimcilik ekosistemine katkı sunan en önemli akademik aktör, 2006 yılında kurulan Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (MAKÜ)'dür. Üniversite, özellikle veterinerlik, zootekni, hayvancılık teknolojileri ve tarım bilimleri alanlarında Türkiye'de öne çıkan kurumlardan biridir. Bu tematik uzmanlık alanları, ilin geleneksel ekonomik yapısıyla doğrudan örtüşmekte ve girişimcilik politikalarının sektörel yönelimine temel oluşturmaktadır.

Son yıllarda MAKÜ bünyesinde, girişimcilik odaklı eğitim ve uygulama faaliyetlerinde belirgin bir artış yaşanmaktadır. Özellikle Ziraat Fakültesi, Veteriner Fakültesi ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi gibi birimlerde, lisans ve lisansüstü düzeyde girişimcilik, inovasyon ve iş geliştirme temalı dersler sunulmaktadır. Buna ek olarak, üniversitenin farklı bölümlerinde yürütülen uygulamalı projeler, öğrencilere iş fikri geliştirme, iş modeli oluşturma ve yatırımcılarla buluşma fırsatı sağlayarak akademik bilginin ticarileştirilmesine zemin hazırlamaktadır.

Ayrıca, MAKÜ bünyesindeki çeşitli araştırma merkezleri ve uygulama birimleri aracılığıyla, yerel inovasyon kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmekte; üniversite-sanayi iş birlikleri ve bölgesel kalkınma odaklı girişimcilik faaliyetleri teşvik edilmektedir. Bu sayede MAKÜ, Burdur'un girişimcilik ekosisteminin gelişiminde hem

akademik bilgi üretimi hem de uygulamalı destek mekanizmaları açısından stratejik bir rol üstlenmektedir.

- Teknokent ve Kuluçka Merkezleri

Burdur'daki girişimcilik ekosisteminin gelişmesinde en önemli yapılardan biri, MAKÜ – BAKA Teknokenttir. Bu teknokent, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ile Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı iş birliğinde kurulmuş olup özellikle hayvancılık teknolojileri, biyoteknoloji, tarım teknolojileri ve veterinerlik inovasyonları alanında ihtisaslaşma hedefiyle faaliyet göstermektedir.

Teknokent bünyesinde kurulan Hayvancılık Teknolojileri Kuluçka Merkezi, Türkiye'de bu alanda tematik bir yaklaşıma sahip ilk yapılardan biri olma özelliği taşımaktadır. Merkez, girişimcilere fiziksel ofis imkânı, mentörlük desteği, iş modeli geliştirme danışmanlığı ve yatırımcı buluşmaları gibi çeşitli destekler sağlamaktadır.

Bu merkezin ulusal ölçekte tanınırlığını artıran en önemli etkinliklerden biri, ilk kez 2023 yılında düzenlenen ve 2024 yılında ikinci kez gerçekleşecek olan HAYTEKFEST (Hayvancılık Teknolojileri Festivali)'tir. HAYTEKFEST, hayvancılık ve tarım teknolojileri alanında faaliyet gösteren girişimcileri, akademisyenleri, yatırımcıları ve kamu temsilcilerini bir araya getirerek iş birliği olanaklarını artırmayı hedeflemektedir. Bu etkinlik, hem Burdur'un tematik uzmanlığını vitrine çıkarmakta hem de bölgesel inovasyon kapasitesine katkı sunmaktadır.

1.4.5. Yerel Kültürün Girişimcilik Üzerindeki Etkisi

Girişimcilik, sadece ekonomik bir faaliyet değil; aynı zamanda sosyal bağlamda şekillenen kültürel bir davranıştır. Yerel kültür, bireylerin girişimcilik motivasyonlarını, risk alma eğilimlerini ve ekonomik kararlarını doğrudan etkiler (Swedberg, 2000; Weber, 1905). Batı Akdeniz Bölgesi'nde yer alan Antalya, Isparta ve Burdur illeri, hem iç göç ve turizmle yeniden şekillenen modern yapılarıyla hem de tarihsel olarak etkili olmuş Yörük kültürünün izleriyle, girişimcilik kültürü açısından özgün bir saha oluşturmaktadır.

Antalya, Isparta ve Burdur illerinde girişimcilik kültürü, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda toplumsal algılar, kültürel kodlar ve sosyal sermaye yapılarıyla da şekillenmektedir. Antalya, 1950 sonrası dönemde sanayileşme, turizmin gelişmesi ve ulaşım altyapısındaki iyileşmelerin etkisiyle iç ve dış göç açısından önemli bir cazibe merkezi haline gelmiştir (Demir, 2022). Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana gibi kentlerden gelen göçler, kente daha muhafazakâr ve geleneksel yapıların izlerini taşıyan topluluklar kazandırırken; Rusya,

Almanya ve İran gibi ülkelerden gelen uluslararası göçmenler ise Antalya'nın çok kültürlü yapısını çeşitlendirmiştir (Özgür ve Deniz, 2020). Bu demografik çeşitlilik, girişimcilik eğilimlerini destekleyen bir sosyal zemin oluşturarak, bireylerde dışa açıklık, yenilikçilik ve fırsatlara duyarlılık gibi eğilimleri beslemiştir. Buna karşılık, Isparta ve Burdur illerinde kamu güvencesine dayalı istihdamın daha yaygın olduğu, toplumsal yapının ise daha muhafazakâr bir temele dayandığı görülmektedir. Bu illerde bireylerin risk alma eğilimleri görece düşük, girişimcilik faaliyetleri ise daha çok geçim odaklı ve aile işletmeleri ekseninde gelişmektedir. Hofstede'in kültürel boyutlar teorisi bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölgelerde "belirsizlikten kaçınma" eğiliminin daha yüksek olduğu söylenebilir (Hofstede, 2001).

Bu kültürel ve toplumsal örüntüler üzerinde tarihsel bir arka plan olarak Yörük kültürünün de etkili olduğu unutulmamalıdır. Özellikle Akdeniz'in dağlık ve kırsal alanlarında tarih boyunca konar-göçer yaşam süren Yörük toplulukları, bireysel özerklik, doğayla uyum, üretkenlik ve sosyal dayanışma gibi değerleri ile bölgesel girişimcilik ruhunu şekillendiren önemli bir kültürel miras bırakmıştır (Ekinci, 2013; Erdemir, 2010). 1908'de Isparta Sancağı'ndan Antalya sahillerine göç eden 10 Yörük aşiretinin 1940'lara gelindiğinde 17'ye, 1960'larda ise 2.716 aileye ulaşması, bu kültürün bölgede ne denli güçlü bir sosyo-kültürel iz bıraktığını göstermektedir (Bal, 2019). Günümüzde bu miras, kırsal turizm, yerel gıda üretimi, el sanatları ve kadın kooperatifleri gibi alanlarda dolaylı olarak kendini göstermektedir.

Sosyal sermaye açısından da bölgesel farklılıklar dikkat çekmektedir. Antalya'da göçlerle çeşitlenen yapı, bireylerin zayıf bağlara (weak ties) dayalı daha açık ve yaygın sosyal ağlar kurmasına olanak tanımış; bu durum yeni iş fikirlerinin gelişmesini ve girişimcilerin farklı çevrelerle etkileşimini kolaylaştırmıştır (Granovetter, 1973). Buna karşılık Isparta ve Burdur illerinde hâlen güçlü bağlara (strong ties) dayalı, kapalı ve homojen sosyal ağ yapıları baskındır. Bu yapılar güvene dayalı ilişkileri teşvik etmekle birlikte, dışa açıklığı ve yenilikçiliği sınırlayan bir unsur olarak da değerlendirilebilir (Putnam, 1993).

Sonuç olarak, TR61 Bölgesi'ndeki kültürel yapılar girişimcilik eğilimleri üzerinde çok katmanlı ve yönlendirici bir rol oynamaktadır. Antalya'da kültürel çeşitlilik ve dışa açıklık, daha yenilikçi ve fırsat odaklı bir girişimcilik ekosistemi yaratırken; Isparta ve Burdur'da geleneksel değerler, düşük risk toleransı ve kapalı sosyal yapılar daha sınırlı bir girişimcilik formunu beraberinde getirmektedir. Ancak her üç ilde de tarihsel Yörük kültürünün dayanışma, üretkenlik ve yerel becerilere dayalı katkısı hâlâ hissedilmektedir. Bu nedenle, bölgesel kalkınma politikalarının bu kültürel çeşitliliği dikkate alarak girişimcilik stratejileri üretmesi, sürdürülebilir ve dengeli bir ekonomik yapı açısından kritik önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TR61 BATI AKDENİZ BÖLGESİ GİRİŞİMCİLİK EKOSİSTEMİNİN ANALİZİ

2.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Araştırma Soruları

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'nin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) düzeyinde TR61 olarak adlandırılan Batı Akdeniz Bölgesi'nin (Antalya, Isparta ve Burdur) girişimcilik ekosistemini bütüncül bir yaklaşımla analiz etmek; bölgede girişimcilik faaliyetlerini şekillendiren yapıların, aktörlerin ve etkileşim mekanizmalarının mevcut durumunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma, bölgenin girişimcilik ekosisteminin ana paydaşlarını ve sürdürülebilir girişimcilik faaliyetlerini tespit etmeyi, GZTF (güçlü yanlar-zayıf yanlar-fırsatlar-tehditler) analizini çıkarmayı ve Isenberg'in girişimcilik ekosistemi modeline uygun bir ekosistem çerçevesini tanımlamayı hedeflemektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda şu araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Batı Akdeniz Bölgesi'nin girişimcilik ekosisteminin temel paydaşları kimlerdir ve belirli bir geçmişi olup devam eden temel girişimcilik faaliyetleri nelerdir?
2. Batı Akdeniz Bölgesi'nin girişimcilik ekosisteminin güçlü ve zayıf yanları, fırsat ve tehditleri nelerdir?
3. Batı Akdeniz Bölgesi girişimcilik ekosisteminin finansal ve kurumsal destek mekanizmaları nasıl algılanmaktadır?
4. Batı Akdeniz Bölgesi girişimcilik ekosisteminin başarıları ve geleceğe dönük yaklaşımlar nasıl algılanmaktadır?
5. Batı Akdeniz Bölgesi girişimcilik ekosistemi Isenberg'in girişimcilik modeline göre nasıl yorumlanabilir?

Bölgesel girişimcilik ekosistemlerini incelemek önemlidir, çünkü bu ekosistemler bir bölgedeki kültür, kurumlar, kaynaklar ve kişiler arası ilişkilerin birlikte nasıl girişimciliği, yeniliği ve ekonomik büyümeyi etkilediğini gösterir. Bu sayede o bölgedeki zayıf yönler (örneğin eğitim eksikliği veya bağlantı sorunları) ve güçlü yanlar (örneğin öne çıkan firmalar veya iş kümeleri) kolayca tespit edilebilir. Böylelikle bölgeye uygun destek ve düzenlemeler planlanarak engeller kaldırılır, fırsatlar çoğalır. Ayrıca finansmana, pazara ve diğer hizmetlere erişimdeki adaletsizlikler fark edilip düzeltilirse, girişimcilik herkes için ulaşılabilir hâle gelir ve sosyal dayanışma ile refah artar. Bu çerçevede, bölgesel girişimcilik ekosistemi perspektifi, sürdürülebilir, kapsayıcı ve rekabetçi girişimcilik faaliyetlerini destekleyecek incelikli ve uygulanabilir bir yol haritası sunar.

2.2. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, Batı Akdeniz (TR61) Bölgesi'ndeki girişimcilik ekosisteminin mevcut durumu ve gelişim alanları incelenmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalar, çalışılan konu, deneyimler ve olayları bütüncül bir bakış açısı altında anlamlandırmayı hedefleyen; bireylerin deneyimlerini, tutumlarını ve algılarını derinlemesine inceleyerek davranışları ve motivasyonu anlama yolunda oldukça değerli veriler elde etme imkânı sunmaktadır (Güler vd., 2015:39). Bu araştırmada da nitel araştırma yönteminin esas alınmasının temel nedeni, Batı Akdeniz bölgesindeki girişimcilik ekosistemine katkıda bulunan bireysel ve kurumsal paydaşların deneyimlerine, algılamalarına, gözlemlerine başvurularak, bölgenin girişimcilik ekosisteminin mevcut durumunun paydaşların tanıklıkları ve deneyimleri üzerinden açıklanacak olmasıdır.

Nitel çalışma yöntemlerinde gözlem, belge incelemesi ve görüşme gibi teknikler veriye ulaşmak için kullanılmaktadır (Özdemir, 2007). Bu araştırmada derinlemesine görüşme kullanılmış ve yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile veri toplanmıştır. Görüşmeler sırasında kullanılan form Ek 1'de sunulmuştur. Araştırma süreci, araştırmaya konu olan ekosistem paydaşlarının seçimi, görüşme aşaması, görüşme notlarının araştırma soruları çerçevesinde kategorize edilmesi ve sonuçların değerlendirilmesi aşamalarını kapsamaktadır.

Verilerin analizinde betimsel içerik analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Bu doğrultuda, elde edilen veriler önceden belirlenen temalar altında yapılandırılmış; ilgili kategoriler ve kodlar aracılığıyla sistematik biçimde sınıflandırılmıştır. Bulgular, doğrudan alıntılarla desteklenmiş ve analiz süreci, MAXQDA yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma, etik ilkelere uygun şekilde yürütülmüş olup, Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan gerekli izin alınmıştır.

2.3. Örneklem ve Örnekleme Yöntemi

Bu araştırmanın örneklemi, Batı Akdeniz Bölgesi'ni oluşturan Antalya, Isparta ve Burdur illerindeki girişimcilik ekosistemi paydaşlarından seçilmiştir. Örneklem seçiminde, Isenberg'in girişimcilik ekosistemi modelindeki altı temel bileşen dikkate alınmıştır. Bu bileşenler arasında politika, finans, kültür, beşeri sermaye, teşvikler ve piyasalar yer almaktadır. Örneklem, her bir bileşeni temsil edecek şekilde farklı paydaşlardan oluşmuştur. Politika bileşenini temsilen yerel hükümet ve kamu kurumları yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır. Finans bileşeni için ise melek yatırımcılar, risk sermayedarları ve finans kuruluşlarının temsilcileri seçilmiştir. Kültür bileşenini anlamak amacıyla, bölgede girişimcilik faaliyetlerine aktif katılım gösteren yerel liderler, medya ve sivil toplum kuruluşları ile görüşülmüştür. Beşeri

sermaye bileşenini temsil eden katılımcılar arasında üniversitelerin ve eğitim kurumlarının temsilcileri yer almıştır. Teşvik ve destekler bileşeni kapsamında ise kuluçka merkezleri ve teknopark yöneticileri, ayrıca girişimcilere danışmanlık ve rehberlik hizmeti veren uzmanlar yer almıştır. Piyasalar bileşeni ise yerel işletme sahipleri, sanayi odaları ve ticaretle ilgilenen çeşitli ağ temsilcileri tarafından temsil edilmiştir.

Örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Amaçlı örneklem seçme nedeni, araştırmanın amacı açısından merkezi öneme sahip olan ve araştırma soruları hakkında derinlemesine bilgi elde edilebilecek bilinmeze ışık tutabilecek kişi, durum ve olaylara odaklanmayı sağlamasıdır (Patton, 2005: 2). Araştırmanın amacı doğrultusunda, her bir bileşen için farklı bakış açılarını ve deneyimleri yansıtacak nitelikli ve en az 3 yıldır girişimcilik ekosisteminde yer alan katılımcıların seçilmesine özen gösterilmiştir. Tez araştırmacısının Batı Akdeniz Kalkınma Ajansında girişimcilik uzmanı oluşu ve mevcut profesyonel ağı, paydaşlara erişimi kolaylaştırmıştır. Katılımcıların önemli çoğunluğu BAKA'nın Batı Akdeniz Bölgesi girişimcilik ekosistemi paydaşlarını bir araya topladığı BAGEP Girişimcilik platformu üyesidirler. Ayrıca örneklem seçiminde Creswell'in (2007: 147) örnekleme dair önemini vurguladığı gerçekleştirilebilirlik, erişilebilirlik ve gönüllülük esasları temel alınmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak görüşme tercih edilmiştir. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış sorular çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup, katılımcıların cevapları sonda sorularla derinleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, hem yapılandırılmış bir rehber üzerinden hareket etmeyi hem de katılımcıların kendi perspektiflerini özgürce paylaşabilmelerine olanak tanımıştır. Bu esnek yapı, mülakat sürecinde farklı paydaşların deneyimlerini karşılaştırabilmeyi ve analiz edebilmeyi mümkün kılmıştır.

Ocak 2025- Nisan 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilen görüşmeler ortalama olarak 50 dk sürmüştür. Görüşmeler ya Zoom platformu üzerinden ya da katılımcıların ofislerinde yüz yüze yapılmış ve her bir görüşme katılımcıların izni alınarak kayıt altına alınmıştır. Zoom'un dijital kayıt özelliği ve ses kayıt cihazları görüşmelerin eksiksiz bir şekilde saklanmasını sağlamış ve veri analiz sürecinde kullanılan metinlere dönüştürülmesine olanak tanımıştır.

Her görüşme başlamadan önce, katılımcılara araştırmanın amacı ve süreci hakkında bilgi verilmiş, etik izin ve onam sözlü olarak alınmıştır. Katılımcılardan elde edilen verilerin gizlilik ilkesine uygun olarak korunacağı ve yalnızca akademik amaçlarla kullanılacağı

vurgulanmıştır. Toplanan veriler, MAXQDA programı kullanılarak analiz edilmek üzere yazıya dökülmüştür. Toplam 205 sayfalık bir metin elde edilmiştir. Bu şekilde, veri toplama süreci güvenilir ve şeffaf bir şekilde yürütülmüştür.

2.5. Verilerin Analizi

Bu araştırma, ele alınan konunun özellikle yerel literatürde kısıtlı bir şekilde incelenmiş olması ve derinlemesine görüş ve açıklamalara açık olması (Churchill, 1999) nedeniyle keşfedici nitelikte bir çalışmadır. Çalışmada verinin analizinde betimsel içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Betimsel içerik analizi, katılımcıların verdiği yanıtlar arasındaki tekrar eden kavramları, temaları ve örüntüleri belirlemeye yönelik sistematik bir yaklaşımdır. Bu amaçla, mülakat kayıtları birebir yazıya dökülmüş, her katılımcı için ayrı analiz dosyası oluşturulmuş ve veriler MAXQDA 2020 nitel analiz yazılımı aracılığıyla kodlanmıştır.

Veri analizi sürecinde öncelikle açık kodlama yapılmış, ardından benzer ifadeler ve anlam grupları bir araya getirilerek tematik kodlara dönüştürülmüştür. Her bir kod altında öne çıkan ortak görüşler, sorun alanları, iyi uygulamalar ve öneriler sistematik biçimde analiz edilmiştir.

Kodlama süreci sırasında, iki defadan fazla tekrar eden görüşler özel olarak işaretlenmiş, bu tekrarlar doğrultusunda alt temalar belirlenmiştir. Örneğin, destek mekanizmaları bileşeni altında birçok katılımcı “yatırımcı erişiminde zorluk” gibi konuları dile getirmiş; bu ifadeler alt tema olarak gruplandırılmıştır.

Analiz sürecinde hem bireysel görüşlerin bağlamsal zenginliği korunmuş hem de tematik genellemeler yapılarak makro düzeyde bir girişimcilik ekosistemi okuması ortaya konmuştur. Böylece TR61 Bölgesi’nin girişimcilik ekosistemine dair mevcut durumu, ihtiyaçları ve gelişim alanları çok katmanlı şekilde değerlendirilmiştir.

2.6. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde iki ana başlık altında katılımcılara ilişkin bulgular paylaşılmıştır. İlk kısımda öncelikle katılımcıların demografik özelliklerine değinilmiş ve bu özellikler Tablo 2.1’de sunulmuştur. Ayrıca kodlama süreci boyunca en sık tekrar eden ve paydaşların çoğunluğu tarafından dile getirilen kavramları öne çıkarmak amacıyla, MAXQDA yazılımı aracılığıyla kod bulutu görselleştirmesi yapılmış ve sunulmuştur. İkinci kısımda ise araştırma analizi sonucu temalara uygun bulgular doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Araştırmada gizlilik esası göz önünde bulundurularak katılımcılar için kendi isimleri yerine türetilmiş kod isimleri (K1 gibi) kullanılmıştır.

Tablo 2.1 Katılımcıların Demografik Profili ve Ekosistemdeki Görevleri

	Cinsiyet	Yaşadığı İl	Kamu / STK / Girişimci /Yatırımcı / Akademi
K1	Erkek	Antalya	Kamu
K2	Erkek	Antalya	Yatırımcı
K3	Erkek	Burdur	Girişimci
K4	Erkek	Antalya	Yatırımcı
K5	Kadın	Antalya	Kamu
K6	Kadın	Antalya	Girişimci
K7	Kadın	Antalya	STK
K8	Kadın	Antalya	Akademi
K9	Kadın	Isparta	Akademi / Kamu
K10	Erkek	Antalya	Kamu
K11	Kadın	Antalya	Kamu
K12	Kadın	Antalya	Girişimci
K13	Erkek	Burdur	Girişimci / Akademi
K14	Erkek	Isparta	Kamu
K15	Erkek	Antalya	Kamu
K16	Erkek	Burdur	Akademi / Kamu
K17	Kadın	Burdur	STK
K18	Erkek	Antalya	Kamu
K19	Kadın	Antalya	Kamu
K20	Kadın	Antalya	STK

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların cinsiyet dağılımı incelendiğinde, %55'inin kadın, %45'inin ise erkek olduğu görülmektedir. Kadın katılımcı oranının görece yüksek olması, bölgedeki girişimcilik ekosisteminde kadınların hem girişimci hem de paydaş düzeyinde etkin bir rol üstlenmeye başladığını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Görüşme yapılan paydaşların ikamet ettikleri illere bakıldığında, %65'inin Antalya, %20'sinin Burdur ve %15'inin ise Isparta ilinde yaşadığı tespit edilmiştir. Antalya, bölgenin ekonomik, sosyal ve girişimcilik faaliyetlerinin merkezi konumunda bulunması nedeniyle örneklemin büyük kısmını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Burdur ve Isparta illerinden de

girişimci ve kamu-üniversite temsilcilerinin sürece dâhil edilmesi, araştırmanın bölge genelini kapsayıcı bir yapıda kurgulanmasına katkı sunmuştur.

Katılımcıların kurumsal temsiliyete bakıldığında ise çeşitlilik dikkat çekmektedir. Görüşülen paydaşların yaklaşık yarısı kamu kurumlarında görev yapmakta, geri kalan kısmı ise girişimciler, yatırımcılar, sivil toplum kuruluşu (STK) temsilcileri ve akademisyenlerden oluşmaktadır. Bazı katılımcıların birden fazla alanda faaliyet göstermesi (örneğin, hem akademide hem de kamuda görev almak ya da girişimci kimliğiyle birlikte akademik faaliyet yürütmek) bölgedeki çok boyutlu ilişki ağlarının ve ekosistem dinamiklerinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

Araştırmada veri analizi boyunca en sık tekrar eden ve paydaşların çoğunluğu tarafından dile getirilen kavramları öne çıkarmak amacıyla, MAXQDA yazılımı aracılığıyla kod bulutu görselleştirmesi de üretilmiştir.

Şekil 2. 1 TR61 Girişimcilik Ekosistemi Nitel Analiz Kod Bulutu

Kaynak: Araştırmacı tarafından bulgulardan geliştirilmiştir.

Bu kod bulutu, araştırmanın nitel yoğunluk alanlarını görsel olarak sunmakta ve temalar arasında belirli kavramların ne denli öne çıktığını göstermektedir. Kod bulutunda öne çıkan unsurlar, hem ekosistemin mevcut dinamiklerini hem de gelişim alanlarını somut biçimde yansıtmaktadır.

Ayrıca, bulguların daha anlaşılır ve sistematik biçimde sunulabilmesi için temaları, kodları ve temel bulguları içeren kapsamlı bir kod tablosuna da yer verilmiştir (EK2). Bu tablo, analiz sürecinin şeffaflığını artırmakla kalmayıp, bulguların kaynağını ve analitik derinliğini destekleyici bir araç olarak rapora dahil edilmiştir.

Takip eden alt bölümlerde, her bir ana tema kapsamında elde edilen bulgular, katılımcıların alıntılarıyla desteklenerek detaylı şekilde sunulacaktır.

2.6.1. Girişimcilik Ekosisteminde Öne Çıkan İller, Paydaşlar ve Etkinlikler

TR61 Bölgesi'nde girişimcilik ekosistemi, üç ili kapsayan ancak bu iller arasında belirgin farklılıklar barındıran çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Antalya'nın girişimcilik faaliyetleri bakımından açık ara önde olduğunu belirtmektedir. Antalya'nın bu avantajlı konumu, gelişmiş sektör çeşitliliği ve altyapı kapasitesiyle ilişkilendirilmiştir.

“Antalya diğer illere göre tabii ki de şu an birinci sırada ve açık ara farkla birinci sırada” (K20).

“Antalya biraz daha ileride. Bunun sebebi turizmin varlığı ya da sanayinin daha gelişmiş olması. Buradaki girişimcilik faaliyetlerinin nitelik ve nicelik açısından daha önde olduğunu söyleyebilirim” (K9).

Isparta özelinde, girişimcilik faaliyetlerinin üniversite çevresinde yoğunlaştığı ve akademik kurumların bu alandaki çabalarının dikkat çektiği ifade edilmiştir.

“Isparta’da güçlü bir teknokent altyapısının olması, üniversitenin bu yönde girişimcilik konusuna, startup’lara dikkat çekmesi ve önem vermesi, bununla ilgili akademik kadroları destekliyor olması elbette çok takdire şayan” (K17). Bu durum, şehirdeki kurumsal girişimcilik altyapısının üniversite merkezli şekillendiğini göstermektedir.

Burdur ise girişimcilik destek altyapısı açısından daha zayıf bir profil çizmektedir. Girişimciliği yönlendirecek ve destekleyecek yeterli mekanizma ve aktörün eksikliği, katılımcılar tarafından açıkça dile getirilmiştir:

“Her girişimciliğe yön verebileceğimiz, bunları karşılaştıracak bir mentörlük mekanizmasını, iş birliğini burada kuramıyoruz. Bu Antalya’da daha kolay” (K16). Bu ifade, Burdur’da girişimcilik faaliyetlerini destekleyen aktörlerin ve yapıların yetersizliğine işaret etmektedir.

Bu bölgesel farklar, girişimcilerin hareketliliğini de doğrudan etkilemektedir. Daha gelişmiş ve destekleyici bir ortam arayışında olan girişimciler, bölge içinde Antalya’ya yönelmektedir.

“Bize hep şu yorumu yapıyorlar: ‘Bizim kaynaklarımız size geliyor.’ Muhtemelen kendi bölgelerindeki sosyal yapı ve iş ortamı yeterince gelişmediği için, işlerini büyütmek isteyen girişimciler Antalya’yı tercih ediyor” (K7).

Sonuç olarak, TR61 Bölgesi girişimcilik ekosistemi iller arasında gelişmişlik ve destek mekanizmaları bakımından dengesiz bir yapı arz etmektedir. Antalya bölgesel merkez konumunda öne çıkarken, Isparta akademik girişimcilik çabalarıyla desteklenmekte, Burdur ise daha sınırlı olanaklara sahiptir. Bu durum, bölgede eşgüdümlü ve bütüncül bir girişimcilik stratejisinin eksikliğini gözler önüne sermektedir.

TR61 bölgesindeki girişimcilik ekosistemi, çok sayıda kurum ve yapının katkısıyla şekillenmektedir. Katılımcılar, bazı kurumların bu yapı içinde özellikle öne çıktığını ve belirleyici roller üstlendiğini ifade etmişlerdir.

Öne çıkan en önemli paydaş ANSİAD'tır. Katılımcıların toplamda 9'u ANSİAD'a doğrudan referansta bulunmuştur. Bu işaretleme kurumun bölgesel girişimcilik ekosistemindeki merkezi konumunu ortaya koymaktadır. ANSİAD'ın uzun yıllardır yürüttüğü girişimcilik odaklı organizasyonlar, ekosistem belleğinde önemli bir yer edinmiş görünmektedir. Katılımcıların bazı ifadeleri şöyledir:

“Geçmişten bugüne gelen faaliyet anlamında ANSİAD'ın yürütmüş olduğu bir girişimcilik klas organizasyonu var. Bu uzun yıllardır devam ediyor.” (K2)

“22 yıldır düzenledikleri girişimcilik yarışmaları ile Ansiad ekosisteme müthiş öncülük yapıyor” (K5).

“Uzun yıllar önce girişimcilikle ilgili ilk katıldığım faaliyet Ansiad'ın Girişimcilik haftasıydı. Geçmişten bu yana yürüttüğü faaliyetlerle Ansiad bu ekosistemde önemli bir aktör” (K8).

ANSİAD'ın yanı sıra, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) son yıllarda girişimcilik faaliyetlerine sağladığı önemli katkılarla ön plana çıkmaktadır. BAKA'nın hem finansal destekler hem de altyapı oluşturma açısından süreci yönlendiren bir kurum olduğu vurgulanmaktadır.

“Bir de Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA). Gerçekten o da önemli. Girişimcilere yatırımcıyı nasıl bulacağını öğretiyor. Bu çok kıymetli bir şey” (K7) ifadesiyle ajansın yatırımcıyla girişimciyi buluşturma yönündeki rehberlik rolüne dikkat çekmiştir.

“Geçmişten günümüze bakacak olursak, zaten Isparta'da ön kuluçka ve kuluçka faaliyetleri 2018 yılında BAKA desteğiyle kuruldu. Öncesinde böyle bir altyapı yoktu” (K9) diyerek BAKA'nın kurumsal kapasite oluşturma konusundaki rolünü ortaya koymuştur.

Yerel yönetimler de sosyal girişimcilik başta olmak üzere çeşitli alanlarda girişimcilik ekosistemini destekleyen aktörler arasında sayılmıştır. K8'in değerlendirmesi bu durumu açıklamaktadır: “Sosyal-toplumsal alandaki teknoloji girişimlerinin desteklenmesinde belediyeleri söylemeden geçemeyiz. Muratpaşa, Büyükşehir ve Konyaaltı Belediyeleri son

yıllarda girişimcilikle ilgili faaliyetlere el attı. Muratpaşa Belediyesi öncülüğünde inovasyon merkezleri açıldı. Sosyal girişimcilere yönelik faaliyetler yürütölmeye başlandı. Büyükşehir Belediyesi ön kuluçka merkezi açtı: HUB Antalya. Konyaaltı Belediyesi de bir yer açtı, girişimci yetiştirme için çaba içindeler.”

Üniversiteler de özellikle insan kaynağı yetiştirme ve araştırma-geliştirme altyapısında rol üstlenmektedir. K5 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “Üniversitelerde Süleyman Demirel olsun, Isparta, Akdeniz Üniversitesi, yani bölgedeki diğer üniversitelerin de bu çalışmalara katkı koymasını sağladılar.”

Bölgedeki köklü üniversitelerin yanı sıra yeni kurulan üniversitelerin de ekosisteme büyük katkılarda bulunduğunu K14 şu sözleriyle vurgulamıştır “Özellikle Alanya Üniversitesi, yeni rektörü; Alaaddin Keykubat Üniversitesi ile birlikte orada yeni bir damar oluşuyor gibi — farklı bir damar oluşuyor gibi. Özellikle Tekmer kuruldu. Bir teknokent hayata geçirmesi süreci de ilerliyor”.

Bunun dışında KOSGEB’in girişimcilere sunduğu destek mekanizmaları ve ATSO’nun girişimcilik faaliyetlerine ev sahipliği yapması da katılımcılar tarafından dile getirilen diğer önemli unsurlar arasında yer almıştır.

Tüm bu bulgular, TR61 bölgesinde girişimcilik ekosistemine yön veren belirli kurumların, hem yapısal hem de kültürel olarak destek sağladığını ve bu kurumların bölgesel girişimcilik gelişiminde kritik roller üstlendiğini göstermektedir.

Batı Akdeniz (TR61) girişimcilik ekosistemi, Türkiye’nin diğer bölgesel ekosistemleriyle karşılaştırıldığında, bazı açılardan güçlü yönler sergilerken; özellikle yatırım ve ölçeklenebilirlik kapasitesi bakımından önemli kısıtlarla karşı karşıyadır. Katılımcıların değerlendirmeleri bu çelişkili tabloyu net biçimde ortaya koymaktadır.

Bazı katılımcılar TR61 bölgesinin, özellikle Antalya’nın girişimcilik altyapısı bakımından Anadolu’daki birçok kente kıyasla daha ileri bir noktada olduğunu ifade etmiştir. K17 bu durumu şu sözlerle ortaya koymuştur:

“Elbette İstanbul’la kıyas kabul etmez ama İzmir’le kıyas kabul eder. Adana’yla kıyas kabul eder. Mersin’le, Diyarbakır’la, Karadeniz’den Trabzon’la, Trakya’yla... Yani bütün bölgeleri ele alarak bölgesel bazda da Antalya’nın burada yapmış olduğu faaliyetler ve yarattığı girişimcilik ekosistemi hakikaten bir yere sahip olmuş durumda.”.

Benzer şekilde, bölgenin Anadolu kentleri arasında güçlü bir alternatif oluşturduğu, ancak İstanbul gibi büyük metropollerle kıyaslandığında hâlâ gelişim alanlarının bulunduğu yönünde dengeli bir değerlendirmeler de yapılmıştır. K11’in görüşü bu bakışı yansıtmaktadır:

“Batı Akdeniz ekosistemi bir Anadolu kenti olduğu için – Antalya, Isparta, Burdur – Anadolu kentleri arasında iyi gittiğini düşünmekle birlikte henüz bir İstanbul ekosistemine ulaşacak kapasitede değiliz”

Ancak bu olumlu bakışa karşın, 10 katılımcı TR61 bölgesinin ulusal ekosistemler karşısında geri kaldığını vurgulamıştır. Bu katılımcılar özellikle yatırım, ölçeklenme ve erişim olanakları açısından İstanbul’un bariz bir merkez olduğunu ve Antalya’nın bu noktada yetersiz kaldığını belirtmiştir.

“İstanbul’dan gelenler de Antalya’yı beğenmiyor. Yani burası şöyle diyor, ‘Burası 20 sene öncenin gerisinde kalmış’ diyor” (K16).

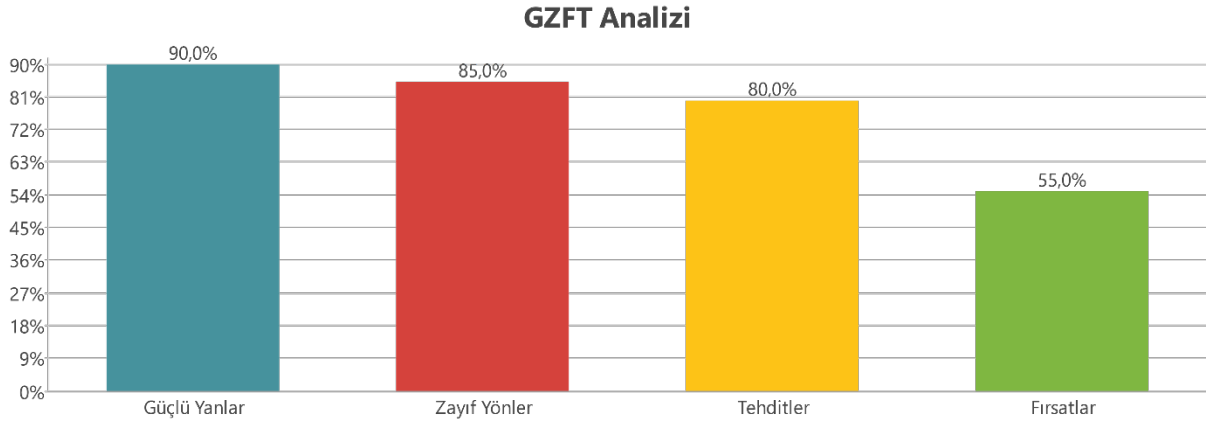
“Antalya bu konuda oldukça geri kalmış durumda. Çok fazla melek yatırımcı da yok, bu anlamda fon da yok. Bu işin merkezi İstanbul olarak bilinir” (K2).

“İstanbul’da bir ürününüz olduğunda Avrupa’ya açılmak için birçok kulvar bulunuyor ve bu çok daha kolay oluyor. Ancak Alanya veya Antalya’da bir ürün geliştirirseniz, büyük pazarlara ulaşmak için çok büyük çaba harcamanız gerekiyor. Hatta şöyle bir risk de var: Burada çıkardığınız bir ürünü İstanbul’dan bir girişimci keşfederse, yatırım yapıp ürünü sizden çok daha hızlı bir şekilde Avrupa’ya taşıyabilir. Çünkü buradaki bağlantılar, erişim imkânları kısıtlı.” (K3).

Tüm bu ifadeler, TR61 bölgesinin girişimcilik potansiyeline rağmen yatırım ve ölçeklenebilirlik konularında ulusal merkezlere göre dezavantajlı olduğunu, ancak özellikle Antalya’nın yerel aktörlerce umut vadeden bir merkez olarak görüldüğünü göstermektedir.

2.6.2. GZFT Analizi

Batı Akdeniz bölgesinin girişimcilik ekosistemini stratejik açıdan değerlendirmek için GZFT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler) analizi, katılımcıların görüşleri ışığında önemli çıkarımlar sunmaktadır. Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere, görüşmelerde en yüksek oranda dile getirilen başlık %90 ile “Güçlü Yönler” olmuştur. Bu durum, katılımcıların bölgedeki belirli avantajlara (kurumsal yapıların varlığı, teknokentler, üniversiteler vb.) ilişkin yüksek farkındalığını göstermektedir. Ardından gelen %85 oranındaki “Zayıf Yönler” başlığı, sistemdeki yapısal eksikliklerin ve koordinasyon problemlerinin yoğun biçimde dile getirildiğini göstermektedir.

Şekil 2.2 GZFT Kodlarının Analizi

Kaynak: MAXQDA ile üretilmiştir.

“Tehditler” başlığı ise %80 oranında temsil edilerek, dışsal risk faktörlerinin (yatırım eksikliği, beyin göçü, merkeziyetçilik, kısa vadeli projecilik vb.) paydaşlar açısından ne denli belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, yalnızca %55 oranında dile getirilen “Fırsatlar” alt teması, potansiyel gelişim alanlarının katılımcılar tarafından daha az görünür hale geldiğine ya da yeterince yapılandırılmadığına işaret etmektedir.

Bu bağlamda, GZFT analizi yalnızca mevcut durumun fotoğrafını çekmekle kalmayıp; aynı zamanda güçlü yönlerin nasıl daha stratejik şekilde kullanılabileceği, zayıf yönlerin nasıl bertaraf edileceği, fırsatların nasıl harekete geçirileceği ve tehditlere karşı ne tür önleyici mekanizmalar geliştirilebileceği yönünde politika geliştiricilere rehberlik edecek nitelikte kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Aşağıda, katılımcıların görüşleriyle desteklenen bu başlıklar detaylıca ele alınacaktır.

2.6.2.1. Güçlü Yönler

TR61 bölgesindeki girişimcilik ekosistemi, katılımcıların değerlendirmelerine göre çeşitli açılardan güçlü yönler barındırmaktadır. Özellikle yaşam kalitesi, uluslararası bağlantı olanakları, eğitim altyapısı, tarım ve turizm temelli girişimcilik zemini ile kurumların aktifliği öne çıkan başlıca güçlü yanlardır.

Yaşam kalitesi, katılımcıların en çok vurguladığı güçlü yön olarak öne çıkmaktadır. Bölgenin *doğal güzellikleri, iklimi, tarihi ve uluslararası ulaşılabilirliği* girişimciler için hem yaşanabilirlik hem de yatırım açısından cazip bir zemin oluşturmaktadır. Bu konudaki birkaç görüş şöyledir:

“Coğrafyasına bakıyorsunuz, tarihine bakıyorsunuz, denizi var, havası muhteşem. Bu kadar bahsedilen, bu kadar çok güzelliğin ve fırsatın, fırsatlarla dolu bir şehir, doğru kişilerle

eşleştğinde, dünyanın gıptayla baktığı bir şehir olabilir. Bu da herkesi zenginleştirir; herkesin gönlünü, zihnini, beynini zenginleştiren bir şehir olur” (K12).

Şehrin sunduğu yaşam kalitesine ilişkin bir diğer görüşte ise bölgenin coğrafi konumu ve sunduğu dinamik yaşam olanakları şu şekilde vurgulanmıştır: “Şehrin lokasyonu, coğrafi yapısı gerçekten çok iyi. Turizm bölgesi olması, insanlara hem çalışma zamanlarında hem de dinlenme zamanlarında ruhsal ve fiziksel dinlenme imkânları sağlaması önemli. Bu anlamda biraz daha mutlu bir yaşamın fiziksel koşullarını burada sağlıyor” (K15).

Antalya’nın yalnızca yaşanabilirliğinin değil, aynı zamanda güçlü uluslararası uçuş bağlantılarının da iş hayatına büyük kolaylık sağladığı bir diğer katılımcı tarafından şu sözlerle ifade edilmiştir: “Bir kere bizim müthiş bir uçuş ağıımız var. Antalya’dan 3-4 saatlik bir uçuş mesafesiyle dünyanın pek çok noktasına ulaşabiliyorsunuz. Bu da girişimciler için büyük bir avantaj” (K5).

Uluslararası network imkanı, Antalya’nın çok kültürlü yapısıyla ilişkilendirilmiştir. K11, bölgedeki girişimcilerin uluslararası pazarlara açılma hedeflerinin, şehirdeki göçmen nüfus sayesinde desteklendiğini belirtmiştir:

“Ya Antalya’nın avantajı, az önceki soruda söylediğim gibi çok kültürlü bir şehir hâline gelmesi. Antalya’nın girişimcilik ekosisteminde farklı alanlarda destekliyor çünkü girişimciler yaptıkları işlerde mutlaka ulusaldan uluslararası boyuta geçmeyi hedefliyor oluyorlar. Ve bu konudaki networkü zaten kendi şehrinde buluyor. Yani Rusya’ya açılmak isteyen, Rus pazarına açılmak isteyen bir girişimci zaten burada çok fazla Rus yaşadığı için onlarla tanışıp daha kolay açılabilir”.

Güçlü ve geçmişi eski eğitim kurumları da önemli bir avantaj olarak değerlendirilmiştir. K14, bölgedeki üniversite öğrencisi yoğunluğunun Türkiye ortalamasının üzerinde olduğunu ve bunun girişimcilik için insan kaynağı oluşturduğunu ifade etmiştir:

“Türkiye’de en yüksek nüfusa oranla üniversite öğrencisi sayısının olduğu coğrafyalardan birindeyiz. Bu en baştaki bence güçlü yan”.

Akademik yapının girişimcilik ekosistemi içerisindeki aktif rolü ve iş birliğine açıklığı ise başka bir katılımcı tarafından şöyle ifade edilmiştir:

“İkinci güçlü yanımız akademi. Akademi hakikaten girişimcilikle alakalı inisiyatif alıyor, harekete geçiyor. Gerek sivil taraflarla gerek odalarla iş birlikleri içerisinde oluyor. Hani burada böyle bir dinamizm olduğunu görüyorum” (K17).

Tarım ve turizmin yarattığı girişimcilik zemini ve bu sektörlerin bölgeye özgü rekabet avantajları sunduğu 7 katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Şu ifadeler dikkat çekmektedir:

“Aynı şekilde, tarımla ya da turizmle ilgili burada lokomotif olduğumuzu düşündüğüm için bunların örneğini veriyorum. Bir girişim yapılacaksa esasen yeri tam anlamıyla burası.” (K19).

Bir diğer katılımcı, tarım ve turizmin bölgeye sağladığı özgün avantajları şu şekilde ifade etmiştir:

“Tarımdan kaynaklı yenilikçilik faaliyetlerinin güçlü yapılabileceği bir coğrafya burası. Özellikle örtü altı üretimde Antalya'nın öncü olması gerekiyor. Çünkü Türkiye'deki örtü altı üretiminin üçte biri zaten bu bölgede” (K14).

Aynı katılımcı, turizmin de benzer şekilde bölgenin güçlü yanlarından biri olduğunu vurgulamıştır:

“Turizmdeki teknolojiyi geliştirmek, turizm girişimciliği yapılacaksa yeri Antalya. Nitelikli insan çekebilmesi, tarımdaki kabiliyeti ve güçlü turizm ağı, burayı diğer bölgelerden ayırıyor” (K14).

Kurumların aktifliği ve destek mekanizmaları da girişimcilik için elverişli bir ortam yaratmaktadır. Özellikle teknokentlerin hızlandırma ve kuluçka programları sayesinde teknoloji tabanlı girişimlerin desteklendiği belirtilmiştir.

“Şu andaki en güçlü yönümüz eğitim verme ve aynı zamanda TTO ve teknokentin hızlandırma programları, kuluçka programları itibariyle teknoloji girişimcisi yetiştirme konusundaki çabamız” (K8).

Bölgedeki girişimcilik destek mekanizmalarının çeşitliliği ve kamu-özel sektör iş birliği ise bir başka katılımcı tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

“Antalya'da girişimciliğin güçlü yönlerinden biri de aktörlerin varlığı. Hem devlet kurumları, BAKA, KOSGEB gibi, hem de ANSİAD gibi sivil yapılar burada girişimciliği destekliyor” (K1).

Son olarak *gelir seviyesi*, görece olarak az katılımcı tarafından dile getirilmiş olsa da, girişimcilik potansiyelinin arkasındaki ekonomik yapıyı anlamak açısından önemlidir. K5, bölgedeki güçlü firmaların yatırım potansiyeli sunduğunu ifade etmiştir:

“Güçlü yanları aslında bir yatırımcı potansiyeli var. Çünkü parasal olarak güçlü firmalar var bu bölgede”.

Bu bulgular, TR61 bölgesinin hem fiziksel çevre hem de kurumsal altyapı açısından girişimcilik faaliyetlerine elverişli bir ortam sunduğunu göstermektedir. Ancak bu potansiyelin sürdürülebilir şekilde değerlendirilebilmesi için güçlü yönlerin stratejik biçimde desteklenmesi gerekmektedir.

2.6.2.2. Zayıf Yönler

TR61 bölgesindeki girişimcilik ekosistemi, bazı yapısal ve çevresel zorluklar nedeniyle yeterince ivme kazanamamaktadır. Katılımcıların değerlendirmelerine göre öne çıkan zayıf yönler arasında yerel kültürün katılığı, yatırım eksikliği, girişim kalitesi düşüklüğü, potansiyelin yeterince değerlendirilememesi, sinerji ve paydaşlararası işbirliği eksikliği ve işgücü bulma güçlüğü dikkat çekmektedir.

En fazla dile getirilen zayıf yön, *yatırım(cı) eksikliği* olmuştur. Katılımcılar, girişimcilerin finansmana erişimde ciddi zorluklar yaşadığını, bu sorunun sadece Antalya değil Isparta ve Burdur illerinde de yaygın olduğunu ifade etmiştir. Bu konudaki bazı görüşler şöyledir:

“Maalesef finans desteği anlamında, finansmana erişim imkânları zayıf. Bu Antalya’da da böyle, Isparta için de öyle, Burdur için de böyle. Yani belki de üç il için de ortak zayıf yön o diyebiliriz” (K14).

Yatırımcı-girişimci buluşmalarının hem nicelik hem de nitelik açısından yetersiz olduğuna ilişkin bir diğer katılımcı şu şekilde görüş belirtmiştir:

“En büyük problem, yatırımcı ve girişimci buluşmalarında ortaya çıkıyor. Bu buluşmalarda da yatırımcının nasıl yatırım yapacağına dair yeterli bilgi ve bilinç olmadığını görüyorum” (K1).

Antalya özelinde güçlü bir sermaye birikimi olmasına rağmen, bu kaynağın genellikle geleneksel sektörlere yöneldiği de şu şekilde ifade edilmiştir:

“Antalya’da güçlü bir sermaye var, evet. Ama o sermaye hep geleneksel işlere gidiyor. Otelcilik, tarım gibi alanlarda yoğunlaşıyorlar” (K17).

Ayrıca, bölgedeki melek yatırımcı ağı girişimciler tarafından yetersiz ve etkisiz bulunmakta, bu durum erken aşama girişimlerin büyüme potansiyelini sınırlamaktadır:

“Antalya’nın en zayıf noktası girişimler için melek yatırımcılık finansmanının kısıtlı olması. Melek yatırımcı ağı bir türlü oluşturulamadı. Özellikle yeni kurulan startup'lar yatırımcı bulmakta zorlanıyor. Yerelde bu mantık henüz oturmadı” (K20).

Antalya’da resmi kayıtlara göre iki adet melek yatırımcı ağı bulunsa da, bu ağların faaliyetlerinin sınırlı kalması ve bölgede görünür etkilerinin hissedilmemesi, katılımcıların bu yöndeki değerlendirmelerinin temelini oluşturduğu değerlendirilmektedir.

Potansiyelin avantaja çevrilememesi katılımcılar tarafından dile getirilmiş bir diğer önemli sorundur. Bölgeye gelen nitelikli göçmenlerin girişimcilik açısından önemli bir fırsat sunduğu ancak bu fırsatların proaktif şekilde değerlendirilmediği belirtilmiştir. K4 bu konuya dair şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Rusya-Ukrayna arasındaki konuda bile Rusya'dan ve Ukrayna'dan da çok insan buralara göçtüler. Geldiler, burada ne yapıyorlar bunlar? Yazılım işleri yapıyorlar. Onlar tabii mecburiyetten dolayı geldiler buraya. Ama vermek istediğim mesaj şuydu: Biz o mecburiyetle değil de, buradaki fırsatları belki bu olay olmadan gösterebilseydik de böyle nitelikli kitleleri biz normal şartlarda kazanmış olabilseydik”.

Sinerji eksikliği, ekosistem paydaşları arasında işbirliği ve eşgüdümün zayıf olmasıyla ilişkilendirilmiştir. TR61 Bölgesi'nde faaliyet gösteren girişimcilik ekosistemi paydaşları arasında çeşitli başarılı uygulamalar bulunsa da, katılımcıların değerlendirmelerine göre bu yapı bütüncül ve koordineli bir sistemden uzak görünmektedir. Özellikle Antalya'daki girişimcilik ortamı, potansiyeline rağmen parçalı bir yapı arz etmektedir. K15, şehirdeki kurumların iyi niyetli çabalarına rağmen dağınık bir yapı içerisinde faaliyet gösterdiğini şu şekilde dile getirmiştir:

“Şehirdeki girişimcilik, yenilikçilik, inovasyon ve teknoloji geliştirme ekosistemi dağınık. Pek çok kurum çok kıymetli işler yapıyor ama işbirliği eksik. Herkes ‘kuluçka merkezi’ kuruyor, ‘merkez açalım’ diyor ama içi doldurulamıyor. Yani iyi niyetli ama dağınık bir yapı var”. Benzer bir görüş:

“ Ekosistemdeki çalışmalar birbirinden kopuk. Hani böyle daha birleştirici, daha bir araya getirici bir takım harçlar olması lazım. Benzer şeyler yapılıyor, benzer çalışmalar ya da birbirinden çok aykırı etkinlikler de var” (K5).

Aynı konuya dikkat çeken bir başka görüşte ise kurumlar arası koordinasyon eksikliği ve faaliyetlerin tekrara düştüğü şu şekilde belirtilmiştir:

“Ekosistemde ne olduğunu tam anlamadan, inceleme ve analiz yapmadan ‘biz de bunu yapalım’ diye ortaya çıkan kurumlar var. Oysa aynı işi yapan başka bir kurum zaten faaliyette. Bu durum hem yedeklenmiş oluyor hem de çakışan işler ortaya çıkıyor. Bölge genelinde planlama eksik, bu yüzden kurumlar benzer işlevleri üstleniyor. Hep söylüyorum; burada ciddi bir koordinasyon eksikliği var” (K8).

Bu yorumlar, bölgede girişimcilik faaliyetlerini destekleyen kurumların ortak stratejiler geliştirmekte yetersiz kaldığını ve bu durumun ekosistemin etkisini sınırladığını göstermektedir. Eşgüdüm eksikliği, hem kaynakların etkin kullanımını hem de girişimcilere sağlanan desteğin kapsamlılığını azaltan temel bir zorluk olarak öne çıkmaktadır.

Batı Akdeniz bölgesindeki girişimcilik ekosistemi analizinde, *yerel kültürün girişimcilik üzerindeki etkisi* katılımcıların çoğunluğu tarafından zayıf nitelikli özelliklerinden biri olarak vurgulanmıştır. Dokuz katılımcı, bölgedeki yerel kültürün girişimciliğe uygun

olmadığını belirtmiş ve bunun temel nedenini insanların sabit ve alışılmış gelir modellerine bağlı kalması olarak açıklamıştır. Bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir:

"Gözlemlediğim kadarıyla insanların teknoloji girişimciliği konusunda bir hevesi yok. Bu durum biraz gelirle de alakalı. İnsanlar genelde toprak zengin olduğu için çok fazla gelire ihtiyaç duymuyor. Turizm geliri gibi sürekli bir gelir akışı olduğu için çok fazla yeniliğe açık değiller" (K2).

"...arazi değerleri insanların rahat yaşamasını sağlıyor. Bu yüzden rahatlık girişimcilik ruhunu kaybettirebiliyor" (K7).

"Yani burası hızlı bir şekilde zenginleşmiş. İşte toprak zengini ve turizmle gelişmiş. Akabinde de girişimcilik altyapısında 'Bu otel açayım, zengin olayım.' gibi bir yaklaşım hakim. Ar-Ge veya yazılım gibi alanlara yönelik bir kültür yok" (K16).

Yerel kültürün girişimciliğe uygun olmamasının bir diğer nedeni olarak Akdeniz rehaveti gösterilmiştir. Altı katılımcı, bölgenin iklimi ve yaşam tarzının insanları daha rahat ve hareketsiz bir yaşama yönlendirdiğini belirtmiştir.

"Kültür de tabii ki bunu etkiliyor. Antalya'nın havası, suyu, denizi insanı rehavete kaptırıyor. İnsanlar daha rahat" derken, Katılımcı 8 de "Coğrafya, iklim... Sıcak olduğunda insanlar biraz daha rahat oluyorlar, yapmak istediklerini zamana yayıyorlar" (K7).

Antalya'nın sunduğu yaşam biçiminin, girişimcilik faaliyetlerine odaklanmayı zorlaştırdığı yönündeki görüş bir diğer katılımcı tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

"Antalya'daki bu kültürel ve sosyal yapı girişimciliği birazcık zorlaştırıyor gibi geliyor bana. Çünkü yapacak çok şey var, tam bir aktivite şehri burası. İster istemez 'girişimci mi olayım, yoksa gideyim bir yerde eğleneyim mi?' Eğlenmek daha baskın olabilir" (K1).

Son olarak, *işgücü bulma güçlüğü* bölgedeki sanayi ve girişimcilik faaliyetlerini doğrudan etkileyen bir diğer temel zayıflıktır. K16, bu sorunun bir işletmenin faaliyetlerini başka bir ile taşımasına yol açtığını şu sözlerle aktarmıştır:

"Personel bulamadığı için İzmir'e taşıdı fabrikasını. Şu an orada Organize Sanayi Bölgesi Başkanı oldu. Yıllarca fabrikasının önünde 'personel aranıyor' ilanı vardı".

Bu bulgular, TR61 bölgesinin girişimcilik potansiyeline sahip olmakla birlikte, sistematik ve yapısal sorunlar nedeniyle bu potansiyelin yeterince etkin bir şekilde kullanılamadığını ortaya koymaktadır.

2.6.2.3. Fırsatlar

TR61 bölgesindeki girişimcilik ekosistemi, sahip olduğu bazı çevresel ve yapısal avantajlar sayesinde gelecekte önemli fırsatlar barındırmaktadır. Katılımcı görüşlerine göre bu

fırsatlar üç ana başlıkta toplanmaktadır: uluslararası Antalya algısı, erken aşama ekosistemin sunduğu avantajlar ve alınan nitelikli göç.

Uluslararası Antalya algısı, özellikle bölgenin doğal ve iklimsel özelliklerinin uluslararası girişimciler ve dijital göçebeler için cazip hale gelmesiyle öne çıkmaktadır. Bu konudaki görüşler şöyledir:

“Antalya zaten biliyoruz ki dünyanın sayılı güzel şehirlerinden biri. İklimi çok güzel, yani kış neredeyse yaşanmıyor. Bu da insanları buraya çekiyor, özellikle dijital göçebeleri” (K11).

Bir başka katılımcı, Antalya'nın yaşam kalitesi ve uluslararası çekiciliğinin Anadolu'nun diğer bölgelerine kıyasla belirgin olduğunu şu şekilde vurgulamıştır:

“Uluslararası fırsatlar var. Yaşamla ilgili — diğer yerlere göre, Anadolu’nun diğer bölgelerine göre — burası çok daha cazip, çok daha cezbedici bir yaşam olabilecek yer” (K8).

Erken aşama ekosistemin avantajları, bölgedeki girişimcilik yapılanmasının henüz olgunlaşmamış olması sebebiyle erişilebilirlik, doğrudan temas ve yer bulma kolaylığı gibi faktörlerle ilişkilendirilmiştir. Bu yapı, yeni girişimciler için daha az rekabet ve daha fazla destek anlamına gelmektedir. Bu konudaki görüşlerden bazıları şöyledir:

“Yeni mesela büyük şehirlerde bir teknokentte yer bulmak çok ciddi bir sıkıntı. Biz burada, özellikle yeni bina açalım, daha fazla yer sağlayalım... Bu konulara çok önem veriyoruz. Ve avantaj olarak da, büyük bir kente göre bize erişimleri daha kolay. Bize birebir daha sıcak temasta, daha dirsek teması kurabilmeleri çok büyük bir avantaj olduğunu düşünüyorum” (K19).

“Aslında bu alanda yani girişimcilik kısmında çok fazla bilinç olmaması bir yandan da fırsat olabilir. Onu iyi değerlendirebiliriz belki, doğru zamanda doğru bir işle o zinciri kırabiliriz. O da bir fırsat olabilir” (K6).

Alınan nitelikli göç, bölgenin özellikle teknoloji ve yazılım alanında gelişen insan kaynağı ile desteklenmesine olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda ekosistemi canlandırma potansiyeli taşımaktadır. Bu süreç şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Bence yazılım anlamında çok hızlı büyüyen bir şehir burası artık. Yani yazılımcı şehrine dönüşmeye başladı bence, kesinlikle. Çünkü çok fazla ülke içinden ve dışından nitelikli göç almaya başladı. Bence önemli olan şeylerden biri bu” (K1).

"Dışarıdan gelen insanlar daha çok arayış içinde oluyor, çaba gösteriyor ve tutunma ihtiyacı duydukları için daha cesur davranıyorlar. Risk alıyorlar. Dolayısıyla burada girişimcilik ruhu daha çok dışarıdan gelen ya da fırsat arayan insanlardan oluşuyor" (K7).

Bölgede yerel kültürün başarı hikayeleriyle olumlu yönde değişebileceği de belirtilmektedir.

"Burada sadece Isparta halkının görmesi gereken şey, başarı örnekleri. Evet, yani daha önce kim ne yapmış, başarılı olmuş mu, bunu görmek istiyorlar. O yüzden burada iyi bir başarı hikayesi yakalanırsa, devamının geleceğine inanıyorum" (K9).

Bu algının yatırımcılar arasında da bulunduğunu belirtilmiştir;

"Birisi başarılı olduğu zaman, para kazandığı zaman insanlar da ona benzer yatırımlara, girişimlere yöneliyorlar. Onun için başlangıçta bunun bir şekilde gösterilmesi, kanıtlanması gerekiyor"(K2).

Bu bulgular, TR61 bölgesinin henüz doyumluğa ulaşmamış ancak hızla gelişen yapısının, uygun politikalar ve stratejilerle desteklenmesi halinde girişimcilik açısından önemli fırsatlara dönüşebileceğini ortaya koymaktadır.

2.6.2.4. Tehditler

TR61 bölgesindeki girişimcilik ekosistemi, çevresel, ekonomik ve toplumsal dinamiklerin etkisiyle çeşitli tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Katılımcıların görüşlerine göre bu tehditler arasında en öne çıkan başlıklar *ekonomik-siyasi belirsizlikler, artan hayat pahalılığı, kırılğan ekonomi, nitelikli girişimci göçü, yabancı göç ve iklim krizidir*.

En çok dile getirilen tehditlerden bir *ekonomik ve siyasi belirsizlikler buna bağlı hayat pahalılığı ve kırılğan ekonomik durumdur*. Bu durumun hem girişimcilerin karar alma süreçlerini hem de genel yatırım iklimini olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Bu konudaki bazı görüşler şöyledir:

"Küresel, hem iktisadi dalgalanmalar – ekonomik dalgalanmalar – hem de siyasi şeyler, değişik savaş unsurlarının ortaya çıkması, gerçekten Antalya – özellikle Antalya – için, bu girişimcilik sektörünü de etkileyecek bir tehdit olarak duruyor. Yani siyasi ve ekonomik küresel dalgalanmalar diyebilirim" (K14).

"Antalya şu an için en büyük problemi, tehdidi kesinlikle artan fahiş fiyatlar diyebiliriz. Bu noktada bir iş yeri kurmak için kiralar 30-40 bin TL'den başlıyor baktığınızda. Bu bir problem. Onun dışında problem olarak görebileceğiniz – en basitinden – elektrik, su, doğalgaz... Bunların hepsi bir gider olarak baktığınızda problem olarak geçiyor" (K20).

"Antalya dışsal faktörlerden çok hızlı etkileniyor. Pandemi oldu, turizme dayalı bir şehir olduğumuz için ciddi şekilde durduk. 2015-2016'daki uçak krizi Antalya'yı çok etkiledi. Ukrayna-Rusya savaşı göç dalgasını getirdi, şehirde ciddi değişimler yaşandı. Antalya

uluslararası bir şehir olduğu için hem olumlu hem olumsuz her dışsal faktörden çok hızlı etkileniyor” (K7).

Dile getirilen bir diğer önemli tehdit ise verilen *nitelikli girişimci göçüdür*. Özellikle yazılım ve teknoloji alanındaki yetenekli bireylerin bölgedeki yaşam koşulları ve gelir düzeylerinin yetersizliği nedeniyle büyük şehirlere veya yurt dışına yöneldiği belirtilmiştir. K8 bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

“Şu anda örneğin yazılımcılar, bilgisayar mühendisleri bu bölgede İstanbul’a gidip ya da yurt dışında yaşayıp oradaki gelir düzeyini burada bulamıyorlar. O yüzden de yaşam koşulları da çok ağırlaştığı için burada kalmayı tercih etmiyorlar.^{[P]_{SEP}} Mesela gidip daha gelişmiş şehirlerde ve daha dinamik, daha teknoloji girişimciliğinin gelişmiş olduğu yerlerde çalışmayı tercih edebiliyorlar”.

Öte yandan yabancı göç, bazı katılımcılar tarafından fırsat olarak görülse de, bazı katılımcılar bu durumu tehdit olarak değerlendirmiştir. Özellikle nitelikli işgücü piyasasında rekabetin olumsuz etkileri vurgulanmıştır.

“İş ilanı açtığımızda başvuruların önemli bir kısmı Rus veya Ukraynalı. Bu kişiler, sigortasız çalışmaya da razı olabiliyor. Biz bunu yapmıyoruz elbette, ama bu tür teklifler alıyoruz. Daha düşük ücretler talep ettikleri için de yerli yazılımcılar için rekabet ortamı zorlaşıyor” (K3).

Son olarak, *iklim krizi*, katılımcılar tarafından bölgenin uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından tehdit olarak görülmektedir. Tarım ve yaşam koşullarına etkisi nedeniyle ekosistemin bütünlüğünü tehlikeye atabileceği ifade edilmiştir. Örneğin bir katılımcı bu durumu şu şekilde anlatmıştır:

“İklim değişikliği. En başta, net bir şekilde. İklim değişikliği bölgenin en büyük tehdidi. Çünkü burada yaşamın koşullarını değiştiriyor. Biraz daha... Biraz önce bahsettiğim, belki o potansiyeller yerinden oynayabilir. Tarımsal üretimde değişiklikler oluşabilir. Bunlar ciddi bir tehdit olarak ortaya çıkıyor” (K14).

Bu bulgular, TR61 bölgesinde girişimcilik faaliyetlerinin yalnızca iç dinamiklerle değil, aynı zamanda küresel ekonomik ve çevresel gelişmelerle de doğrudan etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bölgenin girişimcilik potansiyelini sürdürülebilir kılmak adına hem yerel hem de ulusal düzeyde direnç artırıcı stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır.

2.6.3. Ekosistemdeki Finansal ve Kurumsal Destek Mekanizmaları

TR61 bölgesindeki girişimcilik ekosisteminin gelişimi, yalnızca bireysel girişimcilik motivasyonlarına değil, aynı zamanda bu motivasyonları destekleyecek kurumsal

mekanizmaların varlığına da bağlıdır. Katılımcı görüşleri, ekosistemde mevcut destek ve müdahale yapılarının hem potansiyel fırsatlar hem de yapısal eksiklikler içerdiğini ortaya koymaktadır. Bu tema altında iki ana başlık öne çıkmaktadır: özel destek mekanizmaları ve devlet destekleri. Özel destek mekanizmaları bağlamında yatırımcı eğitimleri, mentörlük yapıları, bölgesel melek yatırımcı ağları ve fonların yerelde daha etkin olması gerektiği ifade edilirken; devlet destekleriyle ilgili olarak ilgi eksikliği, mevcut teşviklerin startup dinamiklerine uyumsuzluğu ve süreçlerin karmaşıklığı önemli sorun alanları olarak dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, bölgedeki müdahale ve destek sistemlerinin hem nitelik hem de erişilebilirlik açısından geliştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

TR61 girişimcilik ekosisteminde devlet destekleri, potansiyel bir kaldıraç işlevi görmesi beklenirken, katılımcı görüşlerine göre bu destekler çoğu zaman etkin biçimde kullanılamamaktadır. Görüşmelerde özellikle bilgilendirme eksikliği, destek süreçlerinin zorluğu ve mevcut desteklerin startup yapısına uyumsuzluğu olmak üzere üç ana sorunsal ön plana çıkmıştır.

Bilgilendirme yetersizliği, devlet desteklerine yönelik düşük talebin başlıca nedenlerinden biri olarak belirtilmiştir. Katılımcılar, desteklerin duyurulmasında kullanılan mecraların yetersizliğine ve yerel düzeyde bilgilendirici faaliyetlerin eksikliğine dikkat çekmektedir.

“Yerel basın daha iyi kullanılmalı. Yeterince kullanıldığını düşünmüyorum. Devlet destekleri konusunda bilgilendirme yetersiz” (K10).

Bununla birlikte, *girişimcilerin destek süreçlerini zor bulması*, çok sayıda katılımcı tarafından dile getirilmiş ve ekosistemde en çok tekrar eden şikayetlerden biri olmuştur. Süreçlerin karmaşıklığı, bürokratik yoğunluk ve kaynak-yönetimi ikilemi girişimcileri desteklerden uzaklaştırmaktadır. Katılımcılar bu zorluğu şöyle anlatmıştır:

“Şimdi biz, güçlü bir portföye sahip bir şirket olarak 8. yılımızda bile zorlanıyorsak, yeni bir girişiminin bu süreçleri takip etmesi çok daha zor. Yani elindeki kaynakları geliştirmeye mi harcasın, destek süreçlerini mi araştırırsın? Gerçekten çok zor” (K3).

“Bu prosesler birazcık olumsuz etkiliyor sanırım. Yanişeyi sevmiyoruz biz. Böyle sürekli kağıt, evrak hazırlamayla... hani bu işler belki daha basitleşse...” (K1).

Ayrıca, katılımcılar tarafından dile getirilen bir diğer sorun ise *mevcut desteklerin startup yapısına uygun olmaması*dır. Özellikle ihracat odaklı ya da kurumsal düzeye hitap eden desteklerin, erken aşama girişimler için erişilebilir olmadığı belirtilmiştir. K12, bu uyumsuzluğu şu şekilde ifade etmiştir:

“İhracatçılar birliği her tarafta bangır bangır bağıyor biz o destekleri veriyoruz bu destekleri veriyoruz ve eee içler acısı. Biz neden yararlanabiliriz diye bakıyoruz, karşımıza ne çıkıyor? Ne lisans, ne doğru düzgün altyapı, maliyetleri... hiçbir şey yok.”

Bu bulgular, TR61 girişimcilik ekosisteminde kamu desteklerinin etkili bir şekilde işlemediğini ve mevcut destek sisteminin hem iletişim hem uygulama aşamasında girişimcilerin ihtiyaçlarına karşılık vermekte yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu nedenle, destek mekanizmalarının sadeleştirilmesi, yerel bilgilendirme stratejilerinin güçlendirilmesi ve özellikle erken aşama girişimlere uygun hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Diğer yandan TR61 girişimcilik ekosisteminde özel destek mekanizmalarının etkinliği de, yatırımcı ilgisinin sınırlılığı ve mentörlük gibi tamamlayıcı unsurların zayıflığı nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Katılımcılar bu bağlamda, yatırımcı eğitimleri, bölgesel yatırım fonları, melek yatırımcı ağlarının aktifleştirilmesi, iş insanlarının ilgisizliği ve mentörlük ihtiyacı gibi konulara sıklıkla değinmiştir.

Özellikle *iş insanlarının girişimcilik ekosistemine olan ilgisizliği*, en fazla dile getirilen sorunlardan biri olmuştur. Katılımcılar, bölgedeki sermaye sahiplerinin girişimcilik alanına mesafeli yaklaştığını, melek yatırımcılık ya da startup destekleme gibi yapılar konusunda bilinç düzeyinin ve vizyonlarının düşük olduğunu ifade etmiştir.

“Açıkkası ben bölgenin iş insanlarını çok fazla bu konuda e meraklı ve iştahlı görmüyorum. Hani melek yatırımcı konusuna... Onun için de çok Antalya’daki gelişme bu konuda olmuyor” (K2).

“Yatırımcı potansiyeli olan kişilerin de gerçekten iyi bir eğitim alması gerekiyor. Bazen çünkü yatırımcı da tamam parası var ama vizyonu olmayabiliyor. O bakış açısıyla bakamayabiliyor” (K19).

“Antalya’daki melek yatırım ağını ele alalım, orada bir başarı hikâyesi çıktıysa benim haberim yok. Yani sadece yatırım ağını kurmak da yeterli değil” (K6).

Bu yapısal eksikliklere karşılık, birçok katılımcı çözüm olarak bölgesel bir yatırım fonunun kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu fonun, hem finansman sağlaması hem de deneyim paylaşımı açısından yerel girişimcilere katkı sunabileceği ifade edilmiştir.

“Bu bir fon oluşturulup o fonla şehirdeki girişimcilere, girişimcilerin projelerine bir mali destek veya onlara pay ortaklığı veya gelir ortaklığı gibi bir modelle mali destek imkânının sağlanması ve kendi deneyimlerinin yeni girişimcilerle paylaşılması için çeşitli ortamların oluşturulması gerektiğini düşünüyorum.” (K13).

Bölgedeki güçlü aktörlerin iş birliğiyle oluşturulacak böyle bir yapının, yabancı yatırımcıların da ilgisini çekebileceği, başka bir katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ekosistemdeki güçlü aktörler bir araya gelip iyi bir portföy oluşturlarsa, yabancı yatırımcıları davet edip girişimcilerle bir araya getirmeleri mümkün olur. Böylece girişimciler de devlet desteği dışında farklı kaynaklardan da faydalanmış olabilirler” (K11).

Bazı katılımcılar ise bölgedeki yatırım potansiyelinin sınırlı olması nedeniyle büyük ulusal ya da uluslararası fonların Antalya’da şube açması gerektiğini savunmuştur. K3 bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“Bana dışarıdan bir fonun gelip burada şube açması daha olası görünüyor. Çünkü bu bölgede yatırım yapacak iş insanların ana odakları hâlâ turizm ve tarım. Bunların dışında teknolojiye yatırım yapacak bir fon grubunun içeriden kurulabileceğini çok düşünemiyorum.”

Buna paralel olarak, bölgedeki yatırımcıların mevcut potansiyeli değerlendirmek yerine daha büyük ekosistemlerde yatırım yaptıkları da 2 kişi tarafından dile getirilmiştir. Katılımcı 4, İstanbul örneğini şu sözlerle açıklamıştır:

“Biraz evvel dediğim gibi yani şirketleri doğru analiz edebilen, doğru okuyabilen, gelecek fırsatlarını bunları kendileri yapamıyor. Yani hani hiçbirimizin böyle bütünsel bir yetkinliği de yok. Haliyle Antalya’da buna benzer bütünsel bir organizasyon da kurulmadığı için, nerede kurulmuş bunlar? İstanbul’da var. Yani geliyorlar İstanbul’da birtakım fırsatlara bakıyorlar. Oo bunların içerisinde çalışan analistler var, incelemişler, selekte etmişler. Yani, oradaki yapı biraz daha güven veriyor.”

Yatırım mekanizmalarının yanı sıra, *koçluk ve mentörlük yapılarının eksikliği* de katılımcılar tarafından önemli bir ihtiyaç olarak belirtilmiştir. Özellikle erken aşama girişimciler için deneyim paylaşımına dayalı yapıların oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir.

“Finansman olduğu kadar, özellikle startup’larda koçluk mekanizması çok önemli bir konu. Yani o arkadaşlar heyecanla bu işleri yapıyorlar, tutkuyla yapıyorlar ama hani bu yollardan geçmiş abilerinden, ablalarından buluşup da birazcık sohbet edip akıl fikir alacağı ortamlar da çok fazla yok” (K4).

Mentörlük ve koçluk mekanizmalarının sadece sayıca artmasının değil, nitelik açısından da liyakat esaslı şekilde kurgulanmasının gerekliliği başka bir katılımcı tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

“Burada hem iş birliği fırsatı hem de mentörlük çok önemli. Ama bu mutlaka gerçekten liyakatli ve işi bilen, işin üzerinde zaman harcamış, çalışmış, belli bir uzmanlık seviyesine erişmiş insanlar tarafından verilmeli” (K6).

Bu bulgular, TR61 girişimcilik ekosisteminde özel destek mekanizmalarının nicelik ve nitelik açısından eksik olduğunu ortaya koymaktadır. Yatırımcıların eğitilmesi, bölgesel fonların kurulması, iş insanların ekosisteme entegre edilmesi ve mentörlük yapılarının

güçlendirilmesi, bölgenin sürdürülebilir bir girişimcilik ortamına kavuşması için kritik öneme sahiptir.

2.6.4. Ekosistemin Başarıları ve Geleceği

TR61 girişimcilik ekosistemi, henüz gelişmekte olan yapısına rağmen çeşitli başarı örnekleri, etkinlikler ve kurumsal çabalar aracılığıyla önemli bir dönüşüm süreci yaşamaktadır. Katılımcı görüşlerine göre, bölgedeki girişimcilik faaliyetleri belirli ölçüde görünürlük kazanmış, ancak bu başarıların sürdürülebilirliğini ve yaygın etkisini sağlamak için daha fazla kurumsal strateji ve işbirliği mekanizmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tema altında başarı hikâyelerinin yaygınlaştırılması, ekosistemde dönüm noktası niteliğindeki etkinlikler, geleceğe yönelik risk ve beklentiler ile işbirliği yapılarının geliştirilmesi gibi başlıklar öne çıkmaktadır. Bu başlıklar, bölgenin mevcut durumunu değerlendirmek ve gelecek vizyonunu şekillendirmek açısından kritik öneme sahiptir.

TR61 bölgesindeki girişimcilik ekosisteminin görünürlüğü açısından başarı hikâyeleri kritik bir rol oynamaktadır. Ancak yapılan görüşmeler, bu alanda sistematik bir bellek ve iletişim stratejisinin eksik olduğunu göstermektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı, doğrudan “aklıma gelmiyor” yanıtı vermiş, bu da başarı örneklerinin yeterince yaygınlaştırılmadığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte 13 katılımcı, bir ya da birden fazla girişim ismi vermiştir. Dikkat çeken nokta ise, bu örnekler arasında yalnızca bir girişimin – Fire-Stopper – birden fazla katılımcı tarafından tekrarlanmasıdır. Büşra Atkesen tarafından kurulan ve maden atıklarını ileri dönüştürerek ahşap yüzeylere alev almaz, çevre dostu bir koruma sağlayan Fire-Stopper girişimi; son dönemde birçok ulusal girişimcilik sunum etkinliklerinde ve yarışmalarda TR61 bölgesini temsil etmiş, böylece bölge adına öne çıkan nadir başarı örneklerinden biri olmuştur. Katılımcı anlatılarında da firma adı yerine girişimcinin ismiyle anılması, kişisel başarı figürlerinin kurumsal başarıların önüne geçtiğini göstermektedir. Diğer örneklerin ise büyük oranda ya isimsiz, ya da eksik çağrışımlarla ifade edildiği görülmüştür. Örneğin bir katılımcı, “çip üreten bir girişimimiz varmış, bunu duymak beni çok mutlu etmişti” (K12) ifadesiyle adını hatırlayamadığı ancak teknik niteliğiyle ilgisini çeken bir başarıyı aktarmıştır. Bu durum, bölgedeki girişimlerin başarıya ulaşımlar da kamuoyunda yeterince tanınmadığını ve bu başarıların sistematik biçimde görünür kılınmadığını göstermektedir. Ekosistemin kurumsal hafızasının güçlendirilmesi ve başarı hikâyelerinin stratejik iletişim araçlarıyla yaygınlaştırılması, bölgesel motivasyon ve ilham açısından önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

TR61 girişimcilik ekosisteminde başarı hikâyelerinin ortaya çıkması kadar, bu hikâyelerin etkili bir şekilde yaygınlaştırılması da kritik bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, başarı örneklerinin toplumsal farkındalık yaratacak biçimde görünür kılınmadığını ifade etmiş ve bu durumun bölgesel ilham zincirinin oluşmasını engellediğini vurgulamıştır. Kodlamalara göre geleneksel medya (4), girişimci buluşmaları (4), sosyal medya (3) ve dijital platformlar (2) en çok önerilen yaygınlaştırma araçlarıdır. K8, geleneksel medya organlarının hâlâ işlevsel olabileceğini belirterek şu öneriyi getirmiştir:

“Bölge televizyonları, bölge radyoları ya da bunun dışında pek çok araç düşünülebilir. Gazeteler... Tamam, gazeteler belki artık eskisi kadar yazılı şeylere bakmıyoruz ama gene de yazılı olup... Dergiler mesela var. İşte bazı — ister magazinsel olsun — bence magazin dergilerinde bile yer alması gerekiyor. Çünkü insanlar daha çok magazin dergisi okuyorlar artık.”

Benzer şekilde, girişimci buluşmaları yoluyla başarı örneklerinin özellikle gençler nezdinde daha fazla görünür kılınabileceği belirtilmiştir. Katılımcılardan birinin, bu konudaki önerisini şöyledir:

“Etkinliklerde görünürlük olarak, konuşmacı olarak olmalarını sağlayarak. Özellikle liselilere dair yapılan etkinliklerde bu arkadaşlar görünür olmalı, konuşmacı olmalı” (K15).

Sosyal medya, hızlı erişim ve genç kuşakla bağ kurma açısından önerilirken, dijital platformlar üzerinden sürdürülebilir görünürlük sağlanması gerektiği de vurgulanmıştır. Bu bulgular, başarı örneklerinin yalnızca duyulmakla kalmayıp, planlı iletişim stratejileriyle yaygınlaştırılması ve girişimcilik kültürünün toplumsal zeminde güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

TR61 girişimcilik ekosisteminde son yıllarda düzenlenen bazı önemli etkinlikler, ekosistemin görünürlüğü, kurumsallaşması ve ulusal/uluslararası bağlarının güçlenmesi açısından kritik dönüm noktaları olarak değerlendirilmektedir. Görüşmelerde özellikle Dünya Melek Yatırım Forumu (WBAF2022) Akdeniz Kongresi, Akdeniz Bilişim Zirvesi ve ANSİAD Girişimcilik Etkinlikleri öne çıkan yapısal etkinlikler arasında yer almıştır. Katılımcılar bu organizasyonların yalnızca tanıtım boyutunda değil, aynı zamanda bölgedeki paydaşlar arasında motivasyon oluşturma ve dışa açılma potansiyelini tetikleme açısından da değerli olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan biri, WBAF2022 Akdeniz Kongresi'ne ilişkin gözlemini şu sözlerle aktarmıştır:

“Nirvana'da bir melek yatırımcılık etkinliği yapıldı. Uluslararası çapta çok etkili isimler getirildi. O toplantıya büyük bir heyecanla gittim” (K7).

Bu ifade, küresel ölçekte aktörlerle doğrudan temasın bölgedeki ekosistem paydaşları için nasıl bir heyecan ve motivasyon kaynağı oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde, uzun yıllardır süreklilik içinde devam eden ANSİAD Girişimcilik Etkinlikleri, istikrar ve sistematiklik açısından önemli bir referans noktası olarak öne çıkmıştır:

“ANSİAD’ın yapmış olduğu şeyin çok büyük artısı var ekosisteme bence. Hani yıllardır yaptığı için aynı sistematik... Farkındalık anlamında girişimcilik ekosisteminde bence çok önemli bir mihenk taşı olduğunu düşünüyorum” (K5).

Bu tür etkinliklerin, yalnızca birer organizasyon olmanın ötesinde, ekosistem hafızasında iz bırakan yapılar haline gelmesi, bölgedeki girişimcilik kültürünün yerleşmesine ve süreklilik kazanmasına katkı sağlamaktadır.

TR61 girişimcilik ekosisteminin geleceğine ilişkin katılımcı görüşleri, dijital dönüşümler, yapay zeka teknolojilerinin yaygınlaşması, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik meselesini ekosistemin önündeki uyum sağlanması zorunlu gelişmeler olarak vurgulamaktadır. Bu konudaki bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

“İşte sizlerin de kullandığı büyük dil modelleri, robotik teknolojileri veya yapay zeka alanında da hayatımızın birçok alanında önemli değişiklikler olacağını öngörüyorum” (K13).

“Sürdürülebilirlikle ilgili şirketlerin hepsinin bir şey yapması gerektiğine inanıyorum. Öngörülen ciddi bir kuraklık, kıtlık hem besin zinciri anlamında, hem su anlamında, hem enerji anlamında. Özellikle enerji alanına çok fazla proje üretilmeli, yatırım yapılmalı. Çünkü enerjinin bittiği noktada biz bunların hiçbirini konuşmıyor olacağız” (K19).

“....globalizasyon çok farklı bir noktaya doğru ilerliyor. Yani bugün baktığınız zaman... daha doğrusu bugünü boş verin... ben ilk işe girdiğim zamanlar bu kadar çok uzaktan çalışan, bu kadar çok e-ticarete yönelmiş olan, yazılım alanında bu kadar çok firma yoktu. İş yapma biçimlerimiz değişti, değişiyor” (K18).

Ancak katılımcıların %80’i bölge ekosistemindeki kurumların ve bireylerin geleceğe yönelik stratejik reflekslerinin zayıf olduğu, ekosistemin edilgen kaldığı yönünde ortak bir kanaati aktarmaktadır.

“Hiç farkında değiller, ilgilerinde, ilgi odağında bile değil. Farklı yapılarla mesela kadın girişimcilerle de böyle ara ara bir araya geldiğimizde, ya herkes yalnızca kendi dünyasında, yalnızca bugünü ve bugün içinde yaptığı işe bakan ve yarınıyla ilgili bunu oturup düşünme derdi olmayan bir şehir burası” (K12).

“Geleceğe ve yeni gelişmelere çok hazır değiliz. Yani maalesef. Maalesef değil. Bölgemizde de değil, şehrimizde de değil. Biraz edilgen duruyoruz, etken değiliz maalesef” (K14).

“Sanayi devrimini kaçırdık, dijital dönüşümü kaçırdık. Eğer yapay zekayı da kaçırsak, bölge olarak da ülke olarak gidecek yerimiz kalmaz” (K8).

Tüm bu bulgular, TR61 girişimcilik ekosisteminin yalnızca bugünün sorunlarına değil, aynı zamanda hızla dönüşen küresel dinamiklere de hazırlıklı olması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, gelecek vizyonunun yalnızca yenilikçilik üzerinden değil, aynı zamanda dirençlilik ve stratejik çeviklik ilkeleriyle yeniden inşa edilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.7. Bulguların Isenberg Teorisine Göre Değerlendirilmesi

Bu bölümde yukarıda bahsedilen bulgular, çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan Isenberg’in Girişimcilik Ekosistemi Modeli temelinde yeniden ele alınacak ve ekosistemin temel bileşenleri olan politikalar, finans, kültür, destekler, insan sermayesi ve piyasalar ekseninde değerlendirilecektir. Aşağıda bu altı bileşene karşılık gelen öne çıkan bulgular sistematik biçimde özetlenmiştir.

2.7.1. Politikalar

Girişimcilik ekosisteminin can damarı olan politikalar boyutu, hükümetlerin ve yerel yönetimlerin girişimciliği teşvik etme, yönlendirme ve bazen de kısıtlama şekillerini belirleyen yasal çerçeveleri, düzenlemeleri, teşvikleri ve kamu müdahalelerini içerir. TR61 bölgesindeki durum incelendiğinde, bu boyutun hem güçlü hem de geliştirilmesi gereken yönleriyle karmaşık bir yapı sergilediği görülmektedir.

Bölgedeki girişimcilik ekosisteminde, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) ve yerel yönetimler gibi aktörlerin belirleyici rolleri sayesinde olumlu bir politika rüzgârı hissedilmektedir. BAKA, özellikle finansal destekler sağlayarak ve girişimcilik için temel altyapıyı oluşturarak süreci aktif bir şekilde yönlendirmektedir. Isparta'da 2018 yılında BAKA desteğiyle kurulan ön kuluçka ve kuluçka merkezleri, girişimcilerin fikirlerini geliştirebilecekleri ve işlerini kurabilecekleri fiziksel ve kurumsal bir zemin sunarak, devlet destekli yapıların ne denli önemli olabileceğini gözler önüne sermektedir. BAKA'nın sadece finansal değil, aynı zamanda girişimci ile yatırımcıyı bir araya getirme konusundaki rehberlik rolü de, ekosistemin finansal akışını hızlandıran ve politika uygulayıcılarının proaktif yaklaşımlarını yansıtan kritik bir unsurdur.

Yerel yönetimler de bu destekleyici politika tablosuna önemli katkılar sunmaktadır. Büyükşehir, Muratpaşa ve Konyaaltı Belediyeleri, özellikle sosyal girişimcilik alanında inisiyatif alarak inovasyon merkezleri ve ön kuluçka merkezleri gibi oluşumları hayata geçirmiştir. Bu yerel çabalar, merkezi hükümet politikalarının ötesinde, bölgesel ve yerel

ihtiyaçlara göre şekillenen, daha dinamik ve hedef odaklı bir destek sisteminin varlığını göstermektedir. Belediyelerin girişimci yetiştirme ve sosyal alanda faaliyet gösterme gayretleri, politikaların sadece ekonomik değil, toplumsal fayda yaratma potansiyelini de ortaya koymaktadır.

Üniversiteler ise, insan kaynağı yetiştirme ve araştırma-geliştirme altyapısı sağlamakla, dolaylı yoldan politika çıktısı olarak ekosisteme değer katmaktadır. Akdeniz Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Mehmet Akif Ersoy niversitesi gibi bölgenin köklü akademik kurumlarının çabaları, bilginin üretime dönüşmesi ve nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi açısından hayati öneme sahiptir. Özellikle teknokentlerin hızlandırma ve kuluçka programları, teknoloji tabanlı girişimleri destekleyen spesifik ve odaklanmış politikaların somut birer örneğidir. Bu kurumların aktifliği ve sundukları destek mekanizmaları, girişimcilik için elverişli bir ortamın oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Ancak, bu olumlu tablonun gölgesinde, özellikle merkezi hükümet tarafından tasarlanan "devlet desteklerinin" etkin bir şekilde kullanılamaması gibi önemli sorunlar yatmaktadır. Bu durum, politikaların kâğıt üzerindeki iyi niyetli hedeflerine karşın, uygulama aşamasında ciddi aksaklıklar yaşandığını işaret etmektedir. Katılımcı görüşleri, üç ana sorunsalı net bir şekilde ortaya koymaktadır:

Öncelikle, bilgilendirme yetersizliği, devlet desteklerine yönelik düşük talebin temel nedenlerinden biridir. Desteklerin duyurulmasında kullanılan mecraların sınırlı kalması ve yerel düzeyde yeterli bilgilendirmenin yapılamaması, potansiyel girişimcilerin bu fırsatlardan haberdar olamamasına yol açmaktadır. İyi niyetli politikalar olsa bile, hedef kitleye ulaşamadıka etkileri sınırlı kalmaktadır.

İkinci olarak, destek süreçlerinin karmaşıklığı ve bürokratik yoğunluk, girişimcileri desteklerden uzaklaştıran en büyük engellerden biridir. Süreçlerin karmaşıklığı, gerekli evrakların çokluğu ve bürokrasinin yavaşlığı, özellikle yeni başlayan girişimciler için ciddi bir yüke dönüşmektedir. "Elindeki kaynakları geliştirmeye mi harcasın, destek süreçlerini mi araştırsın?" gibi sorular, girişimcilerin bürokrasi ile mücadele ederken asıl işlerine odaklanmakta zorlandıklarını göstermektedir. Bu durum, girişimciliğin doğasındaki hız ve çeviklikle tamamen çelişmektedir.

nc ve önemli bir sorun ise, mevcut desteklerin startup yapısına uyumsuzluğudur. Özellikle ihracat odaklı veya kurumsal düzeydeki işletmelere hitap eden desteklerin, erken aşama ve yüksek riskli startup'lar için erişilebilir olmaması, politikaların hedef kitlesini daraltmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmeler için tasarlanmış geleneksel destek modelleri, dinamik ve esnek startup'ların ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

Sonuç olarak, TR61 bölgesindeki girişimcilik ekosisteminin "Politikalar" boyutu, BAKA ve yerel yönetimlerin proaktif katkılarıyla güçlenirken, merkezi hükümet kaynaklı desteklerin uygulama, erişim ve uyumluluk sorunları nedeniyle potansiyelini tam anlamıyla kullanamamaktadır. Bölgedeki bu dinamik yapıya rağmen, merkezi politikaların revizyonu ve yerel ihtiyaçlara daha duyarlı hale getirilmesi, ekosistemin genel sağlığı ve büyümesi için hayati önem taşımaktadır. Destek süreçlerinin sadeleştirilmesi, bilgilendirme kanallarının güçlendirilmesi ve özellikle erken aşama girişimlere özel, esnek destek mekanizmalarının geliştirilmesi, politikaların girişimcilik ekosistemindeki kaldıraç etkisini artıracaktır.

2.7.2. Finansman

Girişimcilik ekosisteminin can damarını oluşturan finansman, yenilikçi fikirlerin hayata geçirilmesi ve girişimlerin sürdürülebilir büyümesinin sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. TR61 bölgesindeki finansman ortamı detaylı olarak incelendiğinde, kamu ve özel sektörden sağlanan destek mekanizmalarının etkinliği noktasında belirgin güçlükler ve geliştirilmesi gereken potansiyeller olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, ekosistemin genel sağlığını ve girişimcilik dinamiklerini doğrudan etkilemektedir.

Devlet destekleri, her girişimcilik ekosisteminde bir katalizör işlevi görerek yeni girişimlerin oluşumunu teşvik etme ve mevcut olanları güçlendirme potansiyeline sahiptir. Ancak TR61 bölgesinde bu desteklerin beklenen kaldıraç etkisini tam olarak gösteremediği, katılımcı görüşleriyle açıkça ortaya konulmuştur. Bu etkinsizlik, önceki "Politikalar" boyutunda ele alınan sorunlarla doğrudan ilişkili olup, finansal mekanizmaların tasarım ve uygulama süreçlerindeki yapısal eksikliklere işaret etmektedir. Bu bağlamdaki temel sorunlar, bilgilendirme mekanizmalarının yetersizliği, destek süreçlerinin bürokratik karmaşıklığı ve mevcut desteklerin startup dinamiklerine uyumsuzluğu olarak sıralanabilir. Özellikle, Katılımcı 10'un vurguladığı gibi, yerel basının ve diğer ilgili kanalların etkin kullanılmaması, potansiyel girişimcilerin mevcut finansal fırsatlardan haberdar olmasını engellemekte, dolayısıyla politikaların erişilebilirliğini kısıtlamaktadır. Dahası, on katılımcının ortak şikayeti olan süreçlerin çetrefilli yapısı, bürokratik yoğunluk ve belge yükü, girişimcilerin değerli zaman ve enerjilerini asli iş geliştirme faaliyetlerinden ziyade idari süreçlere harcamalarına neden olmaktadır. Bu durum, Katılımcı 3'ün deneyimli bir firma olarak dahi yaşadığı zorluklarla pekişirken, Katılımcı 1'in bürokrasi ile girişimcilik kültürü arasındaki çelişkiye dikkat çekmesi, finansal desteklerin uygulama modelinin girişimciliğin esnek ve çevik doğasına aykırı bir yapı sergilediğini göstermektedir. Son olarak, özellikle ihracat odaklı veya daha olgun kurumsal yapılara yönelik tasarlanmış desteklerin, erken aşama ve yüksek risk içeren startup'ların

dinamik ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalması, Katılımcı 12'nin dile getirdiği uyumsuzlukla netleşmekte ve finansal politikaların sektörel ve aşama bazlı adaptasyon kapasitesinin sınırlılığını gözler önüne sermektedir. Bu bulgular, kamu desteklerinin niceliksel varlığına rağmen niteliksel bir iyileştirmeye ihtiyaç duyduğunu ve finansal politikaların sadeleştirilmesi, şeffaflaştırılması ve özellikle erken aşama girişimlere yönelik esnek mekanizmaların geliştirilmesinin elzem olduğunu ortaya koymaktadır.

Kamunun sunduğu finansman kaynaklarının yanı sıra, özel sektörden gelen finansal ve tamamlayıcı desteklerin etkinliği de TR61 bölgesinde sınırlı kalmaktadır. Bu alandaki kısıtlamalar, bölgesel yatırım potansiyelinin tam olarak mobilize edilemediğini ve girişimcilik ekosisteminin çeşitlenmesinin önünde engeller bulunduğunu göstermektedir. Özellikle iş insanlarının girişimcilik ekosistemine olan ilgisizliği, Katılımcı 2'nin ifadesiyle sermaye sahiplerinin melek yatırımcılık veya startup destekleme gibi yenilikçi finansal araçlara yönelik düşük farkındalığıyla belirginleşmekte ve sermayenin geleneksel sektörlerde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, üç katılımcı tarafından vurgulanan yatırımcı eğitimlerinin gerekliliği, finansmanın sadece sermaye aktarımından ibaret olmadığını, aynı zamanda vizyoner bir bakış açısı ve stratejik rehberlik gerektirdiğini göstermektedir. İkinci kuşak yatırımcıların girişimcilik alanına daha fazla ilgi göstermesi, yeni nesil sermaye sahipleri arasında risk algısının ve yeniliğe açık olma eğiliminin arttığına dair olumlu bir sinyal verirken, melek yatırımcı ağının geçmişteki işlevsizliği, yapısal mekanizmaların kurulmasının tek başına yeterli olmadığını, bu yapıların aktif yönetilmesi ve başarılı hikayeler yaratması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu yapısal eksikliğe karşılık, yedi katılımcının desteklediği bölgesel bir yatırım fonunun kurulması önerisi, hem finansman açığını kapatma hem de yerel bilgi birikimi ve deneyimi girişimcilere aktarma potansiyeli sunmaktadır. Nitekim Katılımcı 13, fonun sadece mali destek sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda deneyim paylaşım ortamları yaratması gerektiği yönündeki vurgusuyla, bu tür fonların entelektüel sermaye aktarımındaki rolünü de ön plana çıkarmaktadır. Bazı katılımcılar ise, bölgedeki iç yatırım potansiyelinin sınırlılığı nedeniyle büyük ulusal veya uluslararası fonların bölgede şube açmasının daha gerçekçi bir çözüm olabileceğini ifade etmektedirler; Katılımcı 3, bölgedeki iş insanlarının ana odaklarının turizm ve tarım olmasını bu düşünceye dayanak olarak sunmuştur. Ayrıca Katılımcı 4'ün, bölgedeki yatırımcıların mevcut potansiyeli değerlendirmek yerine büyük ekosistemlere yönelme eğilimine işaret etmesi, bölgesel finansal altyapının güven ve kurumsal yeterlilik açısından gelişimine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Son olarak, finansal mekanizmaların etkinliğini tamamlayıcı nitelikte olan koçluk ve mentörlük yapılarının eksikliği, dört katılımcı tarafından önemli bir sorun olarak belirtilmiştir. Katılımcı 4'ün de altını çizdiği gibi, erken

aşama girişimcilerin sadece maddi desteğe değil, aynı zamanda tecrübe paylaşımına ve stratejik rehberliğe de yoğun bir biçimde ihtiyaç duyması, mentörlük ağlarının finansal kaynakların en verimli şekilde kullanılması ve girişimlerin başarılı bir şekilde büyümesi için kritik bir destek unsuru olduğunu göstermektedir.

TR61 girişimcilik ekosistemindeki finansman boyutu, hem kamu desteklerinin erişim ve uygulama sorunları hem de özel sektördeki yatırım iştahsızlığı ve yapısal eksiklikler nedeniyle kapsamlı bir gelişim alanı sunmaktadır. Bölgede, kalkınma ajansları ve yerel yönetimler aracılığıyla sağlanan bazı olumlu finansal adımlar bulunsa da, merkezi desteklerin bürokratik engelleri ve startup dinamiklerine uyumsuzluğu, potansiyel faydaları kısıtlamaktadır. Bu nedenle, kamu destek mekanizmalarının sadeleştirilmesi ve erken aşama girişimlerin ihtiyaçlarına göre yeniden tasarlanması elzemdir. Benzer şekilde, özel sermayenin girişimcilik ekosistemine entegrasyonunu sağlamak amacıyla yatırımcı eğitimleri, bölgesel fonların kurulması ve mentörlük ağlarının güçlendirilmesi hayati öneme sahiptir. Finansman, bir ekosistemin büyümesini ve inovasyonu doğrudan etkileyen bir faktör olduğundan, bu alandaki sistematik iyileştirmeler, TR61 bölgesinin girişimcilik potansiyelinin tam olarak açığa çıkmasında belirleyici bir rol oynayacaktır.

2.7.3. Kültür

Girişimcilik ekosisteminin en temel, ancak sıklıkla göz ardı edilen boyutlarından biri olan kültür, bireylerin risk algısını, yeniliğe olan yatkınlığını, rekabetçilik düzeyini ve girişimcilik faaliyetlerine genel yaklaşımını derinden etkileyen normlar, değerler ve inançlar bütünüdür. TR61 bölgesindeki girişimcilik ekosistemi bağlamında yerel kültür incelendiğinde, bu boyutun hem olumsuz yönde kısıtlayıcı unsurlar barındırdığı hem de belirli dinamiklerle canlanma potansiyeli taşıdığı anlaşılmaktadır.

Bölgedeki yerel kültürün girişimciliğe yönelik genel eğilimi, katılımcı görüşleriyle önemli ölçüde eleştirel bir perspektifle ortaya konulmuştur. Dokuz katılımcı, bölge insanının "sabit ve alışılmış gelir modellerine bağlı kalması" eğilimini, girişimciliğin önündeki temel kültürel bariyer olarak belirtmiştir. Katılımcı 2'nin gözlemleri, bölgenin toprak ve turizm gibi doğal kaynaklardan elde edilen düzenli gelir akışının, insanlarda yenilik arayışını ve risk alma hevesini azalttığını düşündürmektedir. Bu durum, Katılımcı 7'nin ifadesiyle, araziden elde edilen rahatlık ve refahın girişimcilik ruhunu köreltebileceği yönündeki tespitle örtüşmektedir. Benzer şekilde, Katılımcı 16, bölgenin hızlı zenginleşme sürecinin "Otel açayım, zengin olayım" gibi daha geleneksel ve az riskli yatırım modellerini teşvik ettiğini, buna karşılık Ar-Ge veya yazılım gibi yüksek inovasyon potansiyeli taşıyan alanlara yönelik bir kültürel

altyapının henüz oluşmadığını vurgulamaktadır. Bu bulgular, yerel kültürün, kısa vadeli ve garantili getiriye, uzun vadeli ve riskli inovatif girişimlere tercih etme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Yerel kültürün girişimciliği olumsuz etkileyen bir diğer önemli faktör ise "Akdeniz rehaveti" olarak tanımlanmıştır. Altı katılımcı, bölgenin iklimsel özellikleri ve yaşam tarzının insanları daha rahat ve dolayısıyla girişimcilik için gerekli olan dinamizmden uzaklaştırdığını ifade etmiştir. Katılımcı 7'nin "Antalya'nın havası, suyu, denizi insanı rehavete kaptırıyor" şeklindeki yorumu, coğrafi ve iklimsel koşulların bireylerin motivasyon ve eylem düzeyleri üzerindeki kültürel etkisini gözler önüne sermektedir. Katılımcı 8'in "Sıcak olduğunda insanlar biraz daha rahat oluyorlar, yapmak istediklerini zamana yayıyorlar" tespiti de, kültürel zaman algısının ve iklimsel koşulların girişimcilikteki hız ve aciliyet kavramıyla çelişebileceğine işaret etmektedir.

Ancak, bu kısıtlayıcı kültürel unsurlara rağmen, TR61 bölgesinde girişimcilik ekosistemini canlandırma potansiyeli taşıyan dinamikler de mevcuttur. Yedi katılımcının gözlemi, bölgeye göçmen olarak gelen bireylerin girişimcilik ekosistemine önemli bir canlılık kattığı yönündedir. Katılımcı 7'nin belirttiği üzere, "Dışarıdan gelen insanlar daha çok arayış içinde oluyor, çaba gösteriyor ve tutunma ihtiyacı duydukları için daha cesur davranıyorlar. Risk alıyorlar." Bu durum, dışarıdan gelen bireylerin ekonomik ve sosyal entegrasyon çabalarının, onları daha risk almaya ve yenilikçi çözümler üretmeye ittiğini göstermektedir. Bu kültürel dinamizm, yerleşik kültürel eğilimlerin ötesinde bir girişimcilik ruhu oluşturma potansiyeline sahiptir.

Ek olarak, iki katılımcı, yerel kültürün girişimciliğe yönelik tutumunun başarı hikâyeleri aracılığıyla olumlu yönde değiştirilebileceği tezini ortaya koymuştur. Katılımcı 9'un "Burada iyi bir başarı hikâyesi yakalanırsa, devamının geleceğine inanıyorum" şeklindeki görüşü, somut ve erişilebilir başarı örneklerinin, risk algısını düşürerek ve ilham vererek yerel halkın girişimciliğe yönelimini artırabileceğini ima etmektedir. Bu, kültürel değişimin pasif bir süreç olmaktan ziyade, stratejik müdahalelerle yönlendirilebileceği fikrini desteklemektedir.

Sonuç olarak, Batı Akdeniz bölgesinde yerel kültür, girişimcilik üzerinde hem olumsuz hem de olumlu etkiler barındıran karmaşık bir yapı sergilemektedir. Bölgedeki sabit gelir modellerine olan bağlılık ve "Akdeniz rehaveti" gibi kültürel faktörler, yenilikçilik ve risk alma eğilimini kısıtlayarak girişimcilik faaliyetlerini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, dışarıdan gelen göçmen popülasyonunun dinamizmi ve başarı hikâyelerinin yaygınlaştırılması potansiyeli, ekosistemi canlandırabilecek önemli kültürel unsurlardır. Bu nedenle, bölgedeki girişimcilik politikalarının ve destekleyici mekanizmaların, kültürel dinamikleri derinlemesine

anlayarak ve bu olumlu potansiyelleri harekete geçirecek stratejiler geliştirerek şekillendirilmesi, ekosistemin sürdürülebilir büyümesi için kritik bir öneme sahiptir.

2.7.4. Destekler

Girişimcilik ekosisteminin önemli bir bileşeni olan destekleyici kurumlar, kuluçka merkezleri, hızlandırıcılar, ortak çalışma alanları, teknoloji transfer ofisleri (TTO'lar) ve mentörlük ağları gibi yapıları kapsayarak, girişimlerin fikir aşamasından büyümeye geçiş süreçlerinde ihtiyaç duydukları çevreyi ve kaynakları sunar. TR61 bölgesindeki bu boyut incelendiğinde, belirli güçlü yönlerin yanı sıra, bölgesel farklılıklar ve bazı eksiklikler de dikkat çekmektedir.

TR61 ekosisteminde, destekleyici kurumların aktifliği ve mekanizmaları, girişimcilik için elverişli bir ortam yaratma potansiyeli taşımaktadır. Özellikle teknokentlerin ve onlara bağlı yapıların üstlendiği roller, bu boyutun en güçlü yönlerinden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Teknokentlerin sunduğu hızlandırma ve kuluçka programları, teknoloji tabanlı girişimlerin oluşumu ve büyümesi için hayati bir destek sağlamaktadır. Katılımcı 8'in "Şu andaki en güçlü yönümüz eğitim verme ve aynı zamanda TTO ve teknokentin hızlandırma programları, kuluçka programları itibarıyla teknoloji girişimcisi yetiştirme konusundaki çabamız" ifadesi, bu kurumların sadece fiziksel alan sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda eğitim ve bilgi transferi yoluyla insan kaynağının gelişimine de katkıda bulunduğunu açıkça göstermektedir. Bu tür yapılar, girişimcilere fikirlerini ticarileştirebilecekleri, prototip geliştirebilecekleri ve pazara erişim sağlayabilecekleri bir ekosistem sunmaktadır.

Ancak, TR61 bölgesi genelinde destekleyici kurumların homojen bir dağılım ve etkinlik sergilemediği, özellikle Burdur gibi bazı illerde bu altyapının daha zayıf olduğu belirtilmiştir. Katılımcı 16'nın "Her girişimciliğe yön verebileceğimiz, bunları karşılaştıracak bir mentörlük, iş birliğini buralar kuramıyoruz. Bu Antalya'da daha kolaydır" ifadesi, Burdur'da girişimcilik faaliyetlerini yönlendirecek ve destekleyecek yeterli mekanizma ve aktörlerin eksikliğine işaret etmektedir. Bu durum, ekosistemin bölgesel dengesizliğini ve belirli coğrafyalardaki girişimcilerin destekleyici ağlara erişim zorluklarını ortaya koymaktadır.

Destekleyici kurumların temel işlevlerinden biri olan koçluk ve mentörlük mekanizmalarının eksikliği de ekosistemdeki önemli bir boşluk olarak belirtilmiştir. Dört katılımcı, özellikle erken aşama girişimciler için deneyim paylaşımına dayalı yapıların oluşturulmasının kritik bir ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı 4'ün "Finansman kadar, özellikle startup'larda koçluk mekanizması çok önemli bir konu" şeklindeki yorumu, girişimcilerin sadece finansal desteğe değil, aynı zamanda tecrübeli profesyonellerden rehberlik

ve akıl almaya da yoğun biçimde ihtiyaç duyduğunu vurgulamaktadır. Bu türden bir mentörlük eksikliği, genç girişimcilerin karşılaştıkları zorlukları aşmalarını ve potansiyel hatalardan kaçınmalarını zorlaştırmaktadır. Metinde belirtildiği üzere, son dönemde mentor yetiştirme ve mentor havuzu oluşturma konusunda anlamlı çabaların olduğu, ancak henüz istenilen düzeye ulaşamadığı bilgisi, bu alandaki iyileşme sürecinin devam ettiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, TR61 girişimcilik ekosistemindeki destekleyici kurumlar boyutu, teknokentler ve TTO'lar aracılığıyla teknoloji tabanlı girişimlere yönelik önemli bir gücü bünyesinde barındırmaktadır. Bu kurumlar, eğitim ve altyapı sağlayarak ekosistemin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, bölgesel farklılıklar, özellikle Burdur gibi illerdeki destek mekanizmalarının yetersizliği ve genel olarak koçluk-mentörlük ağlarındaki eksiklikler, bu boyutun daha da güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Destekleyici kurumların coğrafi erişiminin artırılması, mentörlük programlarının yaygınlaştırılması ve yerel girişimcilerin ihtiyaçlarına özgü yeni destek modellerinin geliştirilmesi, ekosistemin tüm bölgedeki girişimciler için daha kapsayıcı ve etkin hale gelmesini sağlayacaktır.

2.7.5. İnsan Sermayesi

Girişimcilik ekosisteminin temel dinamiklerinden biri olan insan sermayesi, yüksek vasıflı, motive olmuş ve yenilikçi işgücünün mevcudiyetini ifade eder. Bu boyut, sadece girişimci bireylerin niteliklerini değil, aynı zamanda ekosistemdeki diğer aktörlerin (çalışanlar, mentorlar, yatırımcılar) bilgi, beceri ve deneyim düzeylerini de kapsar. TR61 bölgesindeki insan sermayesi incelendiğinde, bu alanda çeşitli zayıflıklar ve çelişkili dinamikler olduğu tespit edilmektedir.

Bölgedeki insan sermayesi bağlamında dile getirilen temel zayıflıklardan biri, genel olarak işgücü bulma güçlüğüdür. Bu sorun, sanayi ve girişimcilik faaliyetlerini doğrudan etkileyen ve hatta bazı işletmelerin faaliyetlerini farklı illere taşınmasına neden olabilen yapısal bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı 16'nın aktardığı "Personel bulamadığı için İzmir'e taşıdı fabrikasını" örneği, nitelikli işgücü arzındaki yetersizliğin bölgesel ekonomik aktivite üzerindeki olumsuz etkisini somutlaştırmaktadır. Bu durum, girişimlerin büyümesini ve istihdam yaratmasını engelleyen önemli bir darboğaz oluşturmaktadır.

Bu genel işgücü sorununun ötesinde, özellikle nitelikli girişimci göçü (beyin göçü) önemli bir tehdit unsuru olarak vurgulanmıştır. Altı katılımcının dile getirdiği üzere, özellikle yazılım ve teknoloji alanındaki yetenekli bireylerin, bölgedeki yaşam koşulları ve gelir düzeylerinin yetersizliği nedeniyle büyük şehirlere veya yurt dışına yönelmesi, ekosistemdeki insan sermayesi havuzunun erimesine yol açmaktadır. Katılımcı 8'in "Şu anda örneğin

yazılımcılar, bilgisayar mühendisleri bu bölgede İstanbul'a gidip ya da yurt dışında yaşayıp oradaki gelir düzeyini burada bulamıyorlar" ifadesi, Antalya gibi cazip bir yaşam kalitesi sunan bir şehirde bile, işinde büyümek ve yükselmek isteyenlerin bölge dışına göç etme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu durum, bölgenin teknoloji ve inovasyon potansiyelini doğrudan olumsuz etkilemektedir.

İnsan sermayesi bağlamında dikkat çeken bir diğer çelişkili dinamik ise yabancı göçün etkileridir. Bazı katılımcılar tarafından bir fırsat olarak görülse de, üç katılımcı yabancı göçü nitelikli işgücü piyasasında bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Katılımcı 3'ün "İş ilanı açtığımızda başvuruların önemli bir kısmı Rus veya Ukraynalı... Daha düşük ücretler talep ettikleri için de yerli yazılımcılar için rekabet ortamı zorlaşıyor" şeklindeki görüşü, yabancı işgücünün daha düşük maliyetli olması nedeniyle yerel nitelikli işgücü için ücret ve istihdam baskısı yarattığını ortaya koymaktadır. Bu durum, bir yandan ekosisteme yeni yetenekler katma potansiyeli taşıırken, diğer yandan mevcut yerel işgücünün motivasyonunu ve adil rekabet koşullarını olumsuz etkileme riski taşımaktadır.

Finansman boyutunda da değinildiği üzere, insan sermayesinin etkin kullanımı ve gelişimini destekleyen mentörlük ve koçluk yapılarının eksikliği de bu alandaki zayıflıklardan biridir. Katılımcı 4'ün "Finansman olduğu kadar, özellikle startup'larda koçluk mekanizması çok önemli bir konu" şeklindeki vurgusu, genç girişimcilerin sadece maddi desteğe değil, aynı zamanda deneyimli profesyonellerden bilgi ve rehberliğe de ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Bilgi ve deneyim aktarımının yetersizliği, insan sermayesinin potansiyelinin tam olarak kullanılamamasına ve girişimlerin karşılaştıkları sorunları aşmada zorlanmalarına neden olmaktadır. Her ne kadar son dönemde mentör yetiştirme ve mentör havuzu kurma konusunda anlamlı çabalar olduğu belirtilse de, henüz istenilen düzeye ulaşamaması, bu alandaki açığın devam ettiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, TR61 bölgesinin insan sermayesi boyutu, genel işgücü bulma güçlüğü, nitelikli işgücünün bölge dışına göç etmesi ve yabancı göçün yarattığı rekabet dinamikleri gibi sistematik ve yapısal sorunlar nedeniyle önemli zayıflıklar sergilemektedir. Bu durumlar, bölgenin girişimcilik potansiyelinin yeterince etkin bir şekilde kullanılamamasına neden olmaktadır. Ekosistemin insan sermayesini güçlendirmek için, nitelikli işgücünü bölgede tutacak yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, nitelikli göçün tehdit olmaktan çıkarılıp fırsata dönüştürülmesi için stratejiler geliştirilmesi ve mentörlük-koçluk ağlarının etkinliğini artıracak programların yaygınlaştırılması kritik öneme sahiptir. Bu alanlardaki yapısal iyileştirmeler, TR61 bölgesinin girişimcilik ekosisteminin genel direncini ve büyüme kapasitesini artıracaktır.

2.7.6. Piyasalar

Girişimcilik ekosisteminin son halkasını oluşturan pazarlar boyutu, yeni kurulan şirketlerin ve mevcut girişimlerin ürün veya hizmetlerini sunabilecekleri, potansiyel müşterilere, tedarikçilere ve stratejik ortaklara erişimini ifade eder. Sağlıklı bir pazar ortamı, girişimlerin hem yerel hem de uluslararası ölçekte büyümesini ve ölçeklenmesini destekler. Bu boyut aynı zamanda, girişimlere müşteri, tedarikçi veya ortak olarak destek olabilecek büyük şirketlerin varlığını da içerir. TR61 bölgesindeki pazarlar boyutu incelendiğinde, bu alanda önemli kısıtlamalar ve ulusal/uluslararası ekosistemlere kıyasla belirgin dezavantajlar tespit edilmektedir.

TR61 bölgesinde, özellikle Antalya veya Alanya gibi yerlerde geliştirilen ürün ve hizmetlerin büyük pazarlara, özellikle de uluslararası arenalara ulaşmasında ciddi zorluklar yaşandığı belirtilmiştir. Bu durum, bölgesel girişimlerin coğrafi konumları ve yerel pazar büyüklükleri nedeniyle ulusal ve küresel pazarlara entegrasyonunda karşılaştıkları yapısal engellere işaret etmektedir. Bölgesel düzeydeki bağlantıların ve erişim imkanlarının kısıtlı olması, yerel inovasyonların potansiyelini sınırlamaktadır.

Bu kısıtlı erişim, aynı zamanda "burada çıkardığınız bir ürünü İstanbul'dan bir girişimci keşfederse, yatırım yapıp ürünü sizden çok daha hızlı bir şekilde Avrupa'ya taşıyabilir" riskini de beraberinde getirmektedir. Bu ifade, güçlü pazar bağlantılarına sahip büyük ekosistemlerin, daha küçük ve izole ekosistemlerdeki inovasyonları daha hızlı ticarileştirme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, TR61 bölgesindeki girişimcilerin sadece ürün geliştirme yeteneğine değil, aynı zamanda pazara erişim ve ölçeklenme stratejilerine yönelik olarak da desteklenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, "bağlantı kurmak çok zor olarak adlandırılmış" tespiti, pazarlara erişimin önündeki en belirgin engellerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Alıntılar, Türkiye'deki genel girişimcilik ekosisteminin, uluslararası düzeydeki gelişmiş ekosistemlerle kıyaslandığında "daha geriden geldiği" yorumunu da içermektedir. Özellikle "yatırıma ulaşma, mentörlük desteği, networking" gibi konularda gelişmiş ülkelere kıyasla zorluklar yaşandığı belirtilmiştir. Bu durum, TR61 bölgesinin yaşadığı pazar erişim zorluklarının, aslında Türkiye genelindeki daha büyük bir yapısal sorunun yansıması olduğunu düşündürmektedir. Merkezi ekosistemlerin (İstanbul, Ankara) dahi uluslararası pazarlara erişimde kısıtlamalar yaşaması, bölgesel ekosistemler için bu zorlukların katlanarak arttığını göstermektedir.

Daha önceki "Kültür" boyutunda yer alan ve alıntılarda yer verilen "Batı Akdeniz bölgesinde yerel kültürün girişimcilik üzerinde hem olumsuz hem de olumlu etkileri

bulunmaktadır. Sabit gelir modellerine bağıllık ve Akdeniz rehaveti gibi faktörler girişimciliği zorlaştırırken, göçmenlerin dinamizmi ve başarı hikâyelerinin yaygınlaştırılması gibi potansiyel unsurlar ise ekosistemi canlandırma potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle, bölgedeki girişimcilik politikalarının bu dinamikleri göz önünde bulundurarak şekillendirilmesi önemlidir" ifadesi, doğrudan "Pazarlar" boyutuyla ilgili olmasa da, kültürel dinamiklerin girişimcilik ruhunu ve dolayısıyla pazar arayışındaki cesareti de etkileyebileceğine dair dolaylı bir bağlantı sunmaktadır. Eğer yerel kültür risk almaya ve yeniliğe daha az açıksa, bu durum girişimcilerin yeni pazarlara açılma çabalarını da olumsuz etkileyebilir.

Sonuç olarak, TR61 bölgesindeki Pazarlar boyutu, girişimcilerin ulusal ve özellikle uluslararası pazarlara erişiminde ciddi zayıflıklar göstermektedir. Coğrafi dezavantajlar, sınırlı bağlantı imkanları ve büyük ekosistemlere kıyasla daha yavaş ölçeklenme potansiyeli, bölgedeki girişimlerin büyümesini ve küresel rekabette yer almasını zorlandırmaktadır. Bu durum, sadece TR61 bölgesine özgü bir sorun olmaktan ziyade, Türkiye'deki genel girişimcilik ekosisteminin uluslararası pazarlara entegrasyonundaki eksikliklerin bir yansımasıdır. Bu alandaki iyileştirmeler için, bölgesel girişimlerin ulusal ve uluslararası pazarlara erişimini kolaylaştıracak ağların kurulması, dijital platformların etkin kullanımı, ihracat odaklı programların geliştirilmesi ve potansiyel büyük şirketlerle iş birliği fırsatlarının oluşturulması hayati öneme sahiptir. Bu sayede, bölgedeki inovasyon potansiyelinin yalnızca yerel değil, küresel ölçekte de değer yaratması mümkün hale gelecektir.

SONUÇ

Girişimcilik ekosistemlerinin sağlıklı şekilde gelişebilmesi, yalnızca bireysel aktörlerin çabalarıyla değil; kamu, özel sektör, akademi ve sivil toplumun senkronize şekilde çalıştığı bütüncül bir yapıyla mümkün olabilir. Isenberg'in (2010) ortaya koyduğu girişimcilik ekosistemi modeline göre, girişimciliğin gelişimi politika, finansman, kültür, destek, insan kaynağı ve pazar gibi altı temel boyutta işleklik kazanan bir etkileşim düzenine bağlıdır. TR61 Bölgesi özelinde gerçekleştirilen bu çalışmada, bölgesel girişimcilik ekosisteminin mevcut durumu söz konusu altı boyut kapsamında incelenmiş; güçlü yönler kadar sistemsel tıkanıklıklar ve yapısal eksiklikler de belirlenmiştir. Bu bölümde, analiz bulgularına dayalı olarak ekosistemin daha sağlıklı işleyebilmesi için politika yapıcılara ve ilgili kurumlara yönelik bütüncül ve birbirini tamamlayan öneriler sunulmaktadır.

TR61 Bölgesi'nin üç ili olan Antalya, Isparta ve Burdur'da girişimcilik faaliyetlerinin gelişimi yönünde ortak yapısal eksikliklerin olduğu gözlemlenmiştir. En dikkat çekici sorunlardan biri, bölgesel ölçekte dağınık halde bulunan girişimcilik girişimlerinin ortak bir vizyon ve strateji etrafında birleştirilememesidir. Her üç ilde de girişimcilik destekleri çeşitli kurumlar tarafından sunulsa da, bu çabalar çoğu zaman eşgüdümünden uzak, sınırlı etki yaratan ve süreklilikten yoksun kalmaktadır. Bu bağlamda, TR61 düzeyinde tüm aktörlerin katılımıyla oluşturulacak bölgesel bir "Girişimcilik Ekosistemi Strateji Belgesi" hem ortak hedeflerin belirlenmesine katkı sunacak hem de kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır. Bu strateji belgesinin yerel koşulları gözeterak esnek ama yönlendirici bir çerçevede hazırlanması, il bazlı farklılıkların bölgesel sinerjiye katkı sağlamasını mümkün kılacaktır.

Bölgede yatırımcılığın henüz olgunlaşmamış bir alan olarak kalması, girişimciliğin sürdürülebilirliğini tehdit eden temel dinamiklerden biridir. Her üç ilde de girişimcilerin finansmana erişim konusunda sınırlı imkânlarla sahip oldukları; mevcut sermaye sahiplerinin ise erken aşama girişimlere yatırım yapma konusundaki tereddütleri belirgin biçimde öne çıkmaktadır. Bu soruna çözüm olarak, Antalya merkezli ancak Isparta ve Burdur'u da kapsayan bölgesel bir erken aşama yatırım platformunun kurulması önerilmektedir. Bu yapı sadece finansal destek sağlayan bir mekanizma değil; aynı zamanda yatırımcı eğitimi, girişim değerlendirme süreçleri ve mentörlük gibi tamamlayıcı bileşenleri içeren bir kurumsal yapı olarak kurgulanmalıdır. Böylece bölgedeki sermaye sahiplerinin girişimcilik ekosistemine daha aktif biçimde katılımı teşvik edilebilir.

Girişimcilerin ihtiyaç duyduğu rehberlik ve bilgiye erişim noktasında yaşanan eksiklikler, girişimcilik kapasitesinin verimli şekilde kullanılmasının önündeki bir diğer

engeldir. Antalya, Isparta ve Burdur'da kamu desteklerinin yeterince tanıtılamaması, desteklerin girişimcilik yapısına uygun olmaması ve süreçlerin karmaşıklığı gibi nedenlerle destek kullanım oranı düşüktür. Bu bağlamda, kamu desteklerinin bölgeye özgü ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılması, destek süreçlerinin dijitalleşme ile sadeleştirilmesi ve bilgilendirme faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Kalkınma ajansı koordinasyonunda, il bazlı ama bölgesel çapta eşgüdümlü biçimde yürütülecek rehberlik toplantıları, seminerler ve danışmanlık oturumları; girişimcilerin desteklere erişimini kolaylaştıracaktır.

Mentörlük ve bilgi paylaşımına dayalı destek sistemlerinin TR61 Bölgesi genelinde kurumsallaşmamış olması, girişimcilerin ölçeklenme süreçlerinde yalnız kalmalarına neden olmaktadır. Oysa kaliteli mentörlük yalnızca teknik bilgi aktarımı değil; aynı zamanda girişimcinin vizyonunun genişlemesi, stratejik karar alma kapasitesinin gelişmesi ve sosyal sermayesinin güçlenmesi anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda, her üç ili kapsayacak biçimde tematik alanlara göre yapılandırılmış profesyonel mentör havuzlarının oluşturulması ve bu havuzların sürdürülebilir bir eşleştirme sistemiyle işletilmesi önerilmektedir. Üniversiteler, teknokentler, ticaret odaları ve sivil toplum kuruluşları bu yapının kurucu paydaşları arasında yer almalı; ayrıca mentörlük süreci düzenli olarak izlenmeli ve değerlendirilmelidir.

Son olarak, girişimciliğe yönelik toplumsal algının henüz yeterince gelişmemiş olması, bölgedeki potansiyelin etkin kullanılmasını sınırlandırmaktadır. Yerleşik iş yapma kültürüne sahip sektörlerin ağırlığı, risk alma eğilimini azaltmakta; girişimcilik çoğu zaman son çare olarak görülmektedir. Bu nedenle, TR61 Bölgesi'nde girişimciliği yaygınlaştırıcı ve görünür kılacak iletişim faaliyetlerine yatırım yapılmalıdır. Başarı hikâyelerinin kamuoyuyla paylaşılması, yerel girişimcilik aktörlerinin ulusal ve uluslararası düzeyde görünür kılınması, gençlerin ve potansiyel girişimcilerin rol modellerle tanıştırılması bu süreci destekleyecektir.

Tüm bu öneriler, TR61 Bölgesi girişimcilik ekosisteminin bütünsel biçimde güçlendirilmesini hedeflemekte; bölgesel düzeyde işleyen mekanizmaların il ölçeğinde farklılaşan ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesi gerektiğini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, bölgenin en büyük ili olan Antalya, sahip olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel kapasiteyle hem önemli fırsatlar barındırmakta hem de özgün zorluklar içermektedir. Dolayısıyla Antalya'ya özel önerilerin çok katmanlı ve sektörel dinamikleri dikkate alacak biçimde geliştirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Antalya, Türkiye'nin uluslararası bilinirliği en yüksek şehirlerinden biri olup, özellikle turizm ve tarım gibi geleneksel sektörlerdeki gücüyle ekonomik anlamda canlı bir yapı sergilemektedir. Ancak bu sektörlerin mevsimselliği ve görece düşük teknoloji yoğunluğu, girişimciliğin yenilikçilik ve katma değer üretimi açısından istenilen düzeyde gelişmemesine

yol açmaktadır. Antalya'daki girişimcilik ortamı çoğunlukla hizmet sektörüne sıkışmış, yenilikçi ve teknoloji odaklı girişimlerin sayısı sınırlı kalmıştır. Bu nedenle, Antalya'nın sahip olduğu marka değerinden ve küresel bağlantılarından faydalanarak yaratıcı endüstriler, sağlık turizmi, tarım teknolojileri ve dijital hizmetler gibi sektörlerde girişimciliği teşvik edecek özel programların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu programlar, Antalya'nın mevcut ekonomik yapısıyla uyumlu ancak yenilik kapasitesini artırıcı bir yönde kurgulanmalıdır.

Antalya'da dikkat çeken bir diğer unsur, kentteki nitelikli göç ve göçmen girişimciler potansiyelidir. Özellikle pandemi sonrası dijital göçebelerin ve yüksek nitelikli bireylerin Antalya'ya yerleşme eğilimi artmış; bu eğilim, girişimcilik açısından önemli bir fırsat alanı oluşturmuştur. Ancak bu potansiyelin henüz kurumsal yapılar tarafından yeterince değerlendirilmediği görülmektedir. Bu noktada çok dilli danışmanlık hizmetleri, göçmen girişimcilere yönelik rehberlik programları ve diaspora destekli kuluçka merkezleri gibi mekanizmaların geliştirilmesi önerilmektedir. Bu tür yapılar, yalnızca girişimcilik ortamını çeşitlendirmekle kalmayacak, aynı zamanda küresel bilgi akışının ve uluslararası iş birliklerinin güçlenmesine de katkı sunacaktır (Harima, 2022).

Kentteki yüksek yaşam kalitesi, yaşam maliyetlerinin artmasına rağmen hâlâ önemli bir çekim unsurudur. Ancak bu durum aynı zamanda “konfor alanına sıkışma” sendromuna da yol açmakta; özellikle genç bireylerde yenilikçi girişimcilik yönünde motivasyon eksikliği yaratmaktadır. Bu nedenle, Antalya özelinde girişimciliği görünür kılacak iletişim stratejilerine yatırım yapılmalı; başarı hikâyeleri, rol model girişimciler ve yenilikçi iş fikirleri kamuoyuyla sistematik şekilde paylaşılmalıdır. Sosyal medya kampanyaları, yerel basın iş birlikleri ve uluslararası tanıtım etkinlikleri ile Antalya'nın bir “inovasyon destinasyonu” olarak konumlandırılması sağlanabilir. Ayrıca gençlere yönelik ödüllü girişimcilik yarışmaları, lise ve üniversite düzeyinde proje kuluçkaları gibi yapılar, bu dönüşümü hızlandıracak kaldıraçlar olarak değerlendirilebilir.

Bu stratejilerin etkili biçimde uygulanabilmesi için, Antalya'nın uluslararası girişimcilik takviminde yer alan bir etkinlik merkezi haline getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Halihazırda turizm ve kongre altyapısı bakımından güçlü olan kent, uluslararası düzeyde startup yarışmalarına, yatırımcı buluşmalarına ve inovasyon temalı zirvelere ev sahipliği yapabilecek kapasitededir. Bu bağlamda, UNDP, OECD veya EIT gibi uluslararası kurumlarla iş birliği içerisinde geliştirilecek etkinlikler, hem bölgenin küresel bilinirliğini artıracak hem de yerel girişimcilik ekosistemine dışsal bilgi ve kaynak akışı sağlayacaktır. Antalya'nın uluslararası ekosistemle entegrasyonu, yalnızca girişimcilerin vizyonunu

genişletmekle kalmayacak; aynı zamanda bölgeye nitelikli yatırımcı, mentör ve uzman çekimini de kolaylaştıracaktır.

Sonuç olarak Antalya, sahip olduğu demografik dinamizm, marka gücü ve kurumsal altyapısıyla TR61 Bölgesi'nin girişimcilik odaklı dönüşümünde lokomotif bir rol oynayabilecek kapasitededir. Ancak bu potansiyelin tam anlamıyla harekete geçirilebilmesi için yalnızca mevcut yapıların desteklenmesi değil, aynı zamanda kültürel dönüşümü teşvik edecek uzun vadeli stratejilere ihtiyaç vardır. Bölgesel stratejiyle uyumlu ama Antalya'nın kendi dinamiklerini de göz ardı etmeyen bu tür müdahaleler, kentin girişimcilik açısından bir cazibe merkezi haline gelmesini mümkün kılacaktır.

Antalya özelinde geliştirilen bu öneriler, TR61 bölgesindeki diğer illerle kıyaslandığında daha ileri düzeyde bir ekosistem olgunluğu taşıyan yapıya yöneliktir. Ancak, girişimcilik ekosistemlerinin bölgesel ölçekte dengeli gelişimi açısından, diğer illerin de potansiyelleri doğrultusunda desteklenmesi kritik önemdedir. Bu bağlamda, Isparta ili, özellikle genç nüfus ve sektörel çeşitlilik bakımından dikkat çeken fırsatlar sunmaktadır.

Isparta'da öğrenci nüfusunun toplam nüfusa oranla yüksek olması, girişimcilik ekosisteminin gençlik temelli bileşenlerinin geliştirilmesi açısından önemli bir avantajdır. Süleyman Demirel Üniversitesi ve Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nin varlığı ve ilin eğitim odaklı sosyokültürel yapısı, özellikle üniversite öğrencileri arasında girişimcilik potansiyelinin yükselebileceğine işaret etmektedir. Nitekim, bölgesel düzeyde düzenlenen girişimcilik yarışmalarında Ispartalı öğrencilerin elde ettiği başarılar, bu potansiyelin yalnızca teorik düzeyde kalmadığını göstermektedir. Bu nedenle, Isparta'ya özel olarak tasarlanacak girişimcilik yarışmaları, fikir maratonları ve tematik inkübasyon programları, genç girişimcilerin sistemli biçimde ekosisteme dahil edilmesini kolaylaştıracaktır.

İlin sektörel dinamikleri de girişimcilik açısından değerlidir. Özellikle tıbbi aromatik bitkiler, kozmetik ve tarım alanlarında oluşmuş bilgi birikimi ve ürün çeşitliliği, bu alanlarda uzmanlaşmış tematik hızlandırma programlarının geliştirilmesine olanak tanımaktadır.

İlin teknolojik girişimcilik altyapısı da son yıllarda belirgin şekilde gelişme göstermektedir. Özellikle “Türkiye'nin İlk Metaverse Odaklı Ön Kuluçka Merkezi”nin Isparta'da kurulmuş olması, ilin teknoloji tabanlı girişimcilikte öncü bir rol üstlenme potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu merkezin sürdürülebilir biçimde işletilmesi, sadece yerel değil, ulusal düzeyde de görünürlük yaratabilecek bir strateji olacaktır. Öte yandan, “Siber Isparta” girişimi çerçevesinde oluşturulan yapılar da dijital güvenlik ve teknoloji okuryazarlığı konusunda önemli bir kaldıraç görevi görebilir. Bu merkezlerin yalnızca mekânsal değil,

içeriksel olarak da zenginleştirilmesi, etkinlik takvimleriyle desteklenmesi ve üniversite bağlantılarının kurumsallaştırılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, Isparta'nın sahip olduğu genç insan kaynağı, sektörel uzmanlık alanları ve gelişen dijital altyapısı, girişimcilik ekosistemi içerisinde özel bir stratejik konumlanmayı gerekli kılmaktadır. Bu potansiyelin etkin kullanımı, ilin TR61 Bölgesi genelinde dengeleyici bir aktör olarak öne çıkmasını sağlayacaktır.

TR61 Bölgesi'nin üçüncü ili olan Burdur, sahip olduğu stratejik potansiyellere rağmen bölgesel girişimcilik ekosistemi içinde görece daha geri planda kalmaktadır. Ancak gerçekleştirilen görüşmelerde, Burdur'un sahip olduğu bazı yapısal avantajların doğru stratejilerle değerlendirildiğinde bölge için tamamlayıcı bir rol üstlenebileceği dikkat çekmiştir. Özellikle Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nin (MAKÜ) yerel bilgi üretimindeki rolü ve BAKA ile ortak yürütülen BAKA-MAKÜ Teknokent girişimi, kentin girişimcilik potansiyelinin yapılandırılması açısından önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Büyükşehirlerdeki teknokentlerde yer bulmakta zorlanan girişimlerin Burdur Teknokenti'ni tercih ettiği, bu tercihlerin çoğunlukla mevzuatsal avantajlara dayandığı görülmektedir. Girişimcilerin çoğu, fiziksel olarak teknokentte yer almak yerine uzaktan çalışmayı tercih etmekte; bu durum ise teknokentlerdeki potansiyel etkileşim ortamının zayıflamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, yalnızca mekânsal tahsislere dayalı bir yapıdan ziyade, etkileşim odaklı hibrit programlarla desteklenen, girişimcileri fiziksel alanda da bir araya getiren etkinliklerin artırılması ekosistem gelişimi için gerekmektedir.

Öte yandan, ilde girişimcilik bilincinin artırılması ve yenilikçilik kültürünün yaygınlaştırılması adına düzenlenen HAYTEKFEST (Hayvancılık Teknolojileri Festivali), kent için örnek teşkil eden bir yapıdadır. Görüşmelerde bu etkinliğin daha kurumsal bir yapıya kavuşturulması, belirli aralıklarla ve daha geniş katılımı ile tekrarlanması yönünde beklentiler dile getirilmiştir. HAYTEKFEST'in, Burdur'un geleneksel olarak güçlü olduğu hayvancılık ve tarım teknolojileri alanlarında tematik bir marka etkinliğe dönüşmesi, girişimcilik kültürünün yerleşik sektörlerle entegrasyonu açısından büyük önem arz etmektedir. Bu tür organizasyonların hızlandırma programlarıyla desteklenmesi, hem bölgesel bilgi birikiminin ürüne dönüşmesini sağlayacak hem de yatırımcı ilgisini Burdur'a çekme potansiyeli taşıyacaktır.

Bununla birlikte, Burdur'daki paydaşlar tarafından sıkça vurgulanan bir diğer mesele, ilde yatırımcılık ve mentörlük kültürünün diğer illere göre zayıf olduğudur. Girişimciler, erken aşama rehberlik ve finansman bulma süreçlerinde ciddi zorluklar yaşamaktadır. Bu yapısal eksikliklerin aşılması için Antalya ve Isparta gibi bölgedeki diğer iki ilin deneyimlerinden

faydalanılması, paydaşlar arası daha yoğun iş birliği ve bilgi transferi mekanizmalarının kurulması önerilmektedir. Bölgesel düzeyde entegre çalışan mentör havuzları ve yatırımcı ağları, Burdur'daki girişimcilerin daha nitelikli rehberliğe erişimini mümkün kılarken, aynı zamanda bölge genelinde daha dengeli bir gelişim sağlamaya da katkı sunacaktır.

Sonuç olarak, TR61 Bölgesi'nin girişimcilik ekosistemi; Antalya, Isparta ve Burdur'un birbirini tamamlayan ancak farklı önceliklere sahip yapılarıyla bütüncül bir potansiyel taşımaktadır. Bölgesel gelişim yalnızca merkez iller üzerinden değil, çevre illerin aktif katılımıyla sağlanabileceğinden, ekosistemin tüm bileşenlerinin dengeli biçimde desteklenmesi önem arz etmektedir. Antalya'nın uluslararasılaşma potansiyeli, Isparta'nın genç insan kaynağı ve tematik uzmanlık alanları, Burdur'un ise alternatif yatırım ve yerleşim fırsatları gibi güçlü yönleri, doğru politika araçlarıyla sinerjiye dönüştürülebilir. Bu bağlamda; bölge içi eşgüdümün artırılması, tematik destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, dijital entegrasyon olanaklarının yaygınlaştırılması ve kültürel dönüşüm süreçlerinin stratejik iletişimle desteklenmesi gerekmektedir. Girişimcilik, yalnızca ekonomik bir faaliyet değil; aynı zamanda sosyal sermayeyi ve bölgesel dayanışmayı besleyen çok boyutlu bir dönüşüm alanıdır. Bu nedenle, TR61 Bölgesi'nde önerilen politika ve uygulamalar yalnızca bireysel başarı hikâyelerini değil, aynı zamanda daha dirençli, kapsayıcı ve yenilikçi bir bölgesel yapı inşasını hedeflemelidir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D. ve Robinson, J. A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Publishing Group, New York.
- Acs, Z. J. ve Audretsch, D. B. (2003). *Handbook of Entrepreneurship Research*. Springer, New York.
- Acs, Z. J., Autio, E. ve Szerb, L. (2014). “National systems of entrepreneurship: Measurement issues and policy implications”. *Research Policy*, 43(3): 476–494.
- Acs, Z. J., Estrin, S., Mickiewicz, T. ve Szerb, L. (2018). “Entrepreneurship, institutional economics, and economic growth: An ecosystem perspective”. *Small Business Economics*, 51(2): 501–514.
- Acs, Z. J., Szerb, L. ve Autio, E. (2014). *The Global Entrepreneurship and Development Index*. Springer, New York.
- Adner, R. (2017). “Ecosystem as structure: An actionable construct for strategy”. *Journal of Management*, 43(1): 39–58.
- Aspen Network of Development Entrepreneurs (ANDE). (2021). *Uganda Entrepreneurial Ecosystem Initiative: Phase I Summary Report*. Aspen Network of Development Entrepreneurs, Washington D.C.
- Atkinson, J. W. (1957). “Motivational determinants of risk-taking behavior”. *Psychological Review*, 64(6): 359–372.
- Atsan, N. (2023). Utilizing social networks in social entrepreneurship. In *Research Anthology on Approaches to Social and Sustainable Entrepreneurship* (pp. 258-276). IGI Global.
- Audretsch, D. B. (2007). *The Entrepreneurial Society*. Oxford University Press, Oxford.
- Audretsch, D., Belitski, M. ve Desai, S. (2015). “Entrepreneurship and economic development in cities”. *Annals of Regional Science*, 55(1): 33–60.
- Autio, E., Nambisan, S., Thomas, L. D. W. ve Wright, M. (2018). “Digital affordances, spatial affordances, and the genesis of entrepreneurial ecosystems”. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 12(1): 72–95.
- Bailetti, T. (2012). “Technology entrepreneurship: Overview, definition, and distinctive aspects”. *Technology Innovation Management Review*, 5(2): 5–12.
- Bal, H. (2019). “Antalya’nın tarihsel-toplumsal-kentsel analizi”. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri*, 5(8): 31–61.
- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA). (2023). *TR61 2024–2028 Bölge Planı*. BAKA, Antalya.

- Blank, S. (2010). *The Four Steps to the Epiphany: Successful Strategies for Products that Win*. Cafepress (kendi yayını), California.
- Bosma, N., Hill, S., Ionescu-Somers, A., Kelley, D., Levie, J. ve Tarnawa, A. (2020). *Global Entrepreneurship Monitor 2019/2020 Global Report*. Global Entrepreneurship Research Association, London.
- Bosma, N., Schott, T., Terjesen, S. ve Kew, P. (2012). *Global Entrepreneurship Monitor 2015 to 2016: Special Report on Social Entrepreneurship*. GEM Consortium, London.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* (Çev. R. Nice). Harvard University Press, Cambridge.
- Bruton, G. D., Ketchen, D. J. Jr. ve Ireland, R. D. (2013). "Entrepreneurship as a solution to poverty". *Journal of Business Venturing*, 28(6): 683–689.
- Cansız, G., Kurnaz, Ö. ve Yavan, E. (2018). "Türkiye girişimcilik ekosisteminin tarihsel perspektifi (2001–2020) ve ekosistem durum araştırması". *Türkiye Girişimcilik Ekosistemi Dergisi*, 3(2): 45–68.
- Cantillon, R. (1931). *Essai Sur la Nature du Commerce en General* (Çev. H. Higgs). Macmillan, London. (İlk yayımlanma: 1755)
- Cavallo, A., Ghezzi, A. ve Balocco, R. (2019). "Entrepreneurial ecosystem research: Present debates and future directions". *International Entrepreneurship and Management Journal*, 15(4): 1291–1321.
- Churchill, G. A. (1999). *Marketing Research: Methodological Foundations*. Orlando: Dryden Press.
- Cohen, B. (2006). "Sustainable valley entrepreneurial ecosystems". *Business Strategy and the Environment*, 15(1): 1–14.
- Cohen, S., ve Hochberg, Y. V. (2014). Accelerating startups: The seed accelerator phenomenon. *SSRN Electronic Journal*, 13(3), 32–51.
- Costanza, R., d'Arge, R., de Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K., Naeem, S., O'Neill, R. V., Paruelo, J., Raskin, R. G., Sutton, P., ve van den Belt, M. (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*, 387, 253–260.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. 2nd Edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Dees, J. G. (1998). The meaning of social entrepreneurship. Stanford University: Draft Report for the Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership.

- Demir, E. (2022). Antalya'nın nüfusu ve sosyal özellikleri üzerine bir değerlendirme. *Turkish Academic Research Review*, 7(1), 75–96.
- Drucker, P. F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*. Harper ve Row, New York.
- Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z., ve Ertuğrul, K. (2000). *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı*. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği.
- Ekin, R. (2013). Yörüklerin sosyal yapısı ve değişim süreci. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 25–43.
- Erdemir, A. (2010). Anadolu'da göçebe kültürü ve çağdaş etkileri. *Millî Folklor Dergisi*, 22(85), 90–104.
- Erkut, B. (2020). An analysis of Istanbul's entrepreneurial ecosystem using mixed methods. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 12(4), 611–635.
- Etzkowitz, H., ve Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: From National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy*, 29(2), 109–123.
- Feld, B. (2012). *Startup Communities: Building an Entrepreneurial Ecosystem in Your City*. Wiley Publications.
- Gartner, W. B. (1988). Who is an entrepreneur? Is the wrong question. *American Journal of Small Business*, 12(4), 11–32.
- Gawer, A., ve Cusumano, M. A. (2002). *Platform Leadership: How Intel, Microsoft, and Cisco Drive Industry Innovation*. Harvard Business School Press.
- Gawer, A., ve Cusumano, M. A. (2014). Industry platforms and ecosystem innovation. *Journal of Product Innovation Management*, 31(3), 417–433.
- GEM. (2021). *Global Entrepreneurship Monitor: Türkiye Ulusal Raporu 2021*. GEM Consortium.
- Giones, F., ve Brem, A. (2017). Digital technology entrepreneurship: A definition and research agenda. *Technology Innovation Management Review*, 7(5), 44–51.
- Gnyawali, D. R., ve Fogel, D. S. (1994). Environments for entrepreneurship development: Key dimensions and research implications. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(4), 43–62.
- Gorelova, I., Dmitrieva, D., Dedova, M., ve Savastano, M. (2021). Antecedents and consequences of digital entrepreneurial ecosystems in the interaction process with smart city development. *Administrative Sciences*, 11(3), 94.

- Granovetter, M. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.
- Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: The problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, 91(3), 481–510.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşğın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gültekin, E. (2022). Türkiye'nin endemik bitki zenginliği ve korunması. *Ekosistem Dergisi*, 19(1), 33–47.
- Harima, A. (2021). Transnational entrepreneurial ecosystems: Toward a conceptual framework. *Small Business Economics*, 57, 1023–1040.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Sage Publications.
- Ianioglo, A. (2022). “Entrepreneurial ecosystems: A systematic literature review and research agenda”. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 9(4), 274–297.
- Iansiti, M. ve Levien, R. (2004). *The Keystone Advantage: What the New Dynamics of Business Ecosystems Mean for Strategy, Innovation, and Sustainability*. Harvard Business Review Press, Boston.
- Ireland, R. D., Hitt, M. A. ve Sirmon, D. G. (2003). “A model of strategic entrepreneurship: The construct and its dimensions”. *Journal of Management*, 29(6), 963–989. Blackwell Publishing, Malden, MA.
- Isenberg, D. J. (2010). “How to start an entrepreneurial revolution”. *Harvard Business Review*, 88(6), 40–50.
- Isenberg, D. J. (2011). *The Entrepreneurship Ecosystem Strategy as a New Paradigm for Economic Policy: Principles for Cultivating Entrepreneurship*. The Babson Entrepreneurship Ecosystem Project.
- İpekyolu Kalkınma Ajansı. (2018). *Gaziantep Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Stratejisi*. İpekyolu Kalkınma Ajansı, Gaziantep.
- İZKA ve TEPAV. (2012). *İzmir Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Stratejisi*. İzmir Kalkınma Ajansı, İzmir.
- Kaya, P. H. ve Joseph, A. (2015). “Schumpeter's perspective on innovation”. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 3(8), 25–37.
- Kesken, J., Özhan Dedeoğlu, A., Susmuş, T. ve Çapraz, B. (2017). *Türk Üniversitelerinde İnovasyon Ekosistemi: Ortak Eylem Toplulukları ile Yaratıcılığın Güçlendirilmesi ve Ege Üniversitesi Modeli*. Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Raporu, İzmir.

- Kenney, M. ve Zysman, J. (2016). "The rise of the platform economy". *Issues in Science and Technology*, 32(3), 61–69.
- Kirzner, I. M. (1973). *Competition and Entrepreneurship*. University of Chicago Press, Chicago.
- Knight, F. H. (1921). *Risk, Uncertainty and Profit*. Houghton Mifflin, Boston.
- Kolvereid, L. (2016). "Preference for self-employment: Prediction of new business start-up intentions and efforts". *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 17(4), 295–302.
- Koolman, G. (1971). "Say's conception of the role of the entrepreneur". *Economica*, 38(151), 269–286.
- Kohler, T. (2016). "Corporate accelerators: Building bridges between corporations and startups". *Business Horizons*, 59(3), 347–357.
- Koltai, S. ve Muspratt, M. (2016). "Peace through entrepreneurship: Investing in a startup culture for security and development". *Small Business Economics*, 49(3), 717–720.
- "Kurumsal raporlama ekosistemi: Unsurlar, düzenlemeler ve dönüşüm". (2020). *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22(2), 1–25.
- Kuratko, D. F. (2016). *Entrepreneurship: Theory, Process, and Practice* (10th ed.). Cengage Learning, Boston.
- Malecki, E. J. (2018). "Entrepreneurship and entrepreneurial ecosystems". *Geography Compass*, 12(3), e12359.
- Mason, C. ve Brown, R. (2014). *Entrepreneurial Ecosystems and Growth-Oriented Entrepreneurship*. OECD LEED Paper.
- McClelland, D. C. (1961). *The Achieving Society*. Van Nostrand, New York.
- Miller, J. H. ve Page, S. E. (2007). *Complex Adaptive Systems: An Introduction to Computational Models of Social Life*. Princeton University Press, Princeton.
- Moore, J. F. (1993). "Predators and prey: A new ecology of competition". *Harvard Business Review*, 71(3), 75–86.
- Moore, J. F. (1996). *The Death of Competition: Leadership and Strategy in the Age of Business Ecosystems*. HarperBusiness, New York.
- Nambisan, S. (2017). "Digital entrepreneurship: Toward a digital technology perspective of entrepreneurship". *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(6), 1029–1055.
- Nambisan, S., Zahra, S. A. ve Luo, Y. (2019). "Global platforms and ecosystems: Implications for international business theories". *Journal of International Business Studies*, 50(9), 1464–1486.

- Naudé, W. (2014). "Promoting entrepreneurship in developing countries: Policy challenges". *IZA World of Labor*, 2014(8), 1–10.
- Neck, H., Greene, P. ve Brush, C. (2014). *Teaching Entrepreneurship: A Practice-Based Approach*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- OECD. (2017). *Entrepreneurship at a Glance 2017*. OECD Publishing, Paris.
- OECD. (2021). *Entrepreneurship at a Glance 2021*. OECD Publishing, Paris.
- OECD. (2023). *Entrepreneurship Policies Through a Systemic Lens: A Review of the Evidence*. OECD Publishing, Paris.
- Odum, E. P. (1971). *Fundamentals of Ecology* (3rd ed.). Saunders, Philadelphia.
- Özdemir, S. (2007). *Nitel Araştırma Yöntemleri ve Sosyal Bilimlerde Uygulama Örnekleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özgür, E. M. ve Deniz, A. (2020). "Mixed marriage and transnational marriage migration in the grip of political economy: Russian–Turkish case". *Turkish Studies*, 21(1), 1–25.
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research & Evaluation Methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Pugh, R., Mackinnon, D. ve Morgan, K. (2019). "Innovation ecosystems and regional policy: A place-based agenda for inclusive growth". *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 12(2), 179–194.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, Princeton.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon ve Schuster, New York.
- Ries, E. (2011). *The Lean Startup: How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses*. Crown Business, New York.
- Roundy, P. T., Bradshaw, M. ve Brockman, B. K. (2018). "The emergence of entrepreneurial ecosystems: A complex adaptive systems approach". *Journal of Business Research*, 86, 1–10.
- Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. Harper ve Brothers, New York.
- Scott, J. (2000). *Social Network Analysis: A Handbook* (2nd ed.). SAGE Publications, London.
- Shane, S. ve Venkataraman, S. (2000). "The promise of entrepreneurship as a field of research". *Academy of Management Review*, 25(1), 217–226.
- Smith, A. ve Jones, B. (2021). "Innovations during the COVID-19 pandemic: A review". *Journal of Digital Entrepreneurship*, 3(2), 1–10.

- Spigel, B. (2017). "The relational organization of entrepreneurial ecosystems". *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(1), 49–72.
- Spigel, B. (2020). *Entrepreneurial Ecosystems: Theory, Practice and Futures*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Spigel, B. ve Harrison, R. (2018). "Toward a process theory of entrepreneurial ecosystems". *Strategic Entrepreneurship Journal*, 12(1), 151–168.
- Stam, E. (2015). "Entrepreneurial ecosystems and regional policy: A sympathetic critique". *European Planning Studies*, 23(9), 1759–1769.
- Stam, E. ve Spigel, B. (2018). "Entrepreneurial ecosystems". In R. Blackburn, D. De Clercq, J. Heinonen ve Z. Wang (Ed.), *The SAGE Handbook of Small Business and Entrepreneurship* (böl. 8, ss. 407–422). SAGE Publications, London.
- Stam, E. ve Van de Ven, A. (2019). "Entrepreneurial ecosystem elements". *Small Business Economics*, 56(2), 809–832.
- StartupBlink. (2024). *Global Startup Ecosystem Index 2024 – Turkey*. StartupBlink, Tel Aviv.
- Startup.watch. (2025). *Startup Verileri*. Startup.watch, İstanbul.
- Stough, R. R. (2017). *Entrepreneurial Ecosystems and Economic Development: Implications for Policy and Practice*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Sussan, F. ve Acs, Z. J. (2017). "The digital entrepreneurial ecosystem". *Small Business Economics*, 49(1), 55–73.
- Swartz, D. (1997). *Culture and Power: The Sociology of Pierre Bourdieu*. University of Chicago Press, Chicago.
- Swedberg, R. (2000). *Entrepreneurship: The Social Science View*. Oxford University Press, Oxford.
- The Global Entrepreneurship and Development Institute. (2023). *Global Entrepreneurship Index Rankings*. GEDI, Washington D.C.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2024). *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2024–2028 (BGUS)*. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ankara.
- Turok, I. (2004). "Cities, regions and competitiveness". *Regional Studies*, 38(9), 1069–1083.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*. TÜİK, Ankara.
- Weber, M. (2002). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* (Çev. S. Kalberg). Roxbury Publishing Company, Los Angeles. (İlk baskı: 1905)
- Weiblen, T. ve Chesbrough, H. W. (2015). "Engaging with startups to enhance corporate innovation". *California Management Review*, 57(2), 66–90.

- Wirtz, B. W., Pistoia, A., Ullrich, S. ve Göttel, V. (2016). “Business models: Origin, development and future research perspectives”. *Long Range Planning*, 49(1), 36–54.
- World Bank. (2020). *Creating Markets: Economic Update and Reform Priorities*. World Bank Group, Washington D.C.
- World Economic Forum. (2013). *Entrepreneurial Ecosystems Around the Globe and Early-Stage Company Growth Dynamics: Report Summary for the Annual Meeting of the New Champions 2013*. World Economic Forum, Geneva.
- Wright, M., Lumpkin, G. T., Zott, C. ve Agarwal, R. (2017). “The evolving entrepreneurial finance landscape”. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 11(3), 306–330.
- Yıldız, R. ve Gök, M. Ş. (2021). Türkiye girişimcilik ekosisteminin dinamikleri: Kavramsal çerçeve ve uygulama alanları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 563–590.
- Yıldırım, E. (1999). “Anthony Giddens’in Yapılanma Teorisi”. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 25–44.
- Zahra, S. A. (1991). “Predictors and financial outcomes of corporate entrepreneurship: An exploratory study”. *Journal of Business Venturing*, 6(4), 259–285.

EK 1

MÜLAKAT SORULARI

Giriş

1. Kendinizi tanıtır mısın? Girişimcilik ekosistemindeki rolünüzü nasıl tanımlarsınız?

Girişimcilik Ekosistemi ve Paydaşlar

1. Şehrinizde girişimcilikle ilgili hangi faaliyetler yapılmaktadır? Geçmişten bu yana düzenli olarak yapılan girişimcilik etkinlikleri nelerdir? Hangi kurumlar girişimcilik faaliyetlerinde öne çıkmaktadır? Diğer illerle kıyasla bu faaliyetler nasıl değerlendirilmektedir?

2. Sizin kurumunuz girişimcilikle ilgili hangi faaliyetleri gerçekleştirmektedir? Bu faaliyetler ne zamandan beri sürmektedir? Kurumunuzun girişimcilik ekosistemindeki rolü nedir?

3. Girişimcilik faaliyetleri açısından Batı Akdeniz Bölgesi'ndeki diğer şehirlerle kendi şehrinizi karşılaştırdığınızda nasıl bir değerlendirme yaparsınız?

4. Sizce yerel kültür, girişimcilik faaliyetlerini nasıl etkilemektedir ve yerel kültürün girişimcilik için uygun olup olmadığını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ekosistemin Güçlü-Zayıf Yönleri / Fırsat-Tehditleri

5. Bölgenizdeki/şehrinizdeki girişimcilik ekosisteminin güçlü yönleri nelerdir? Batı Akdeniz Bölgesi için bu güçlü yönler nasıl tanımlanabilir? Hangi alanlarda daha fazla faaliyet yürütülmektedir?

6. Girişimcilik ekosisteminde eksik olan ya da zayıf görülen unsurlar nelerdir? Finansal desteklere erişim kolay mıdır? Sermaye ve yatırım olanakları nasıl değerlendirilmektedir?

7. Bölgenizdeki/şehrinizdeki girişimcilik ekosistemindeki fırsatlar nelerdir? Mevcut potansiyeller hangi alanlarda değerlendirilebilir?

8. Girişimcilik ekosistemindeki tehditler nelerdir? Bu tehditlerin ekosistem üzerindeki olumsuz etkileri nelerdir?

Ekosistemdeki Finansal ve Kurumsal Destek Mekanizmaları

9. Bölgenizde/şehrinizde girişimcilere yönelik verilen devlet destekleri hakkında bilgi sahibi misiniz? Bu destekler, girişimcilik ekosistemi açısından nasıl değerlendirilmektedir?

10. Bölgenizde/şehrinizde girişimcilerin başvurabileceği/destek alabileceği kurumsal destek mekanizmaları var mıdır? Yeterli midir? Ne tür etkiler yaratıyorlar?

10. Devlet destekleri dışında, şehrinizde girişimciliğin gelişmesi için neler gerekmektedir? Aynı soruyu Batı Akdeniz Bölgesi için sorarsak, bölgeye özgü ihtiyaçlar nelerdir?

Ekosistemin Başarıları ve Geleceği

11. Bölgenizin/shhrinizin girişimcilik ekosisteminde öne çıkan başarı hikâyeleri nelerdir? Bu başarılar nasıl yaygınlaştırılabilir?

12. Batı Akdeniz Bölgesi'ndeki girişimcilik ekosistemine baktığınızda, dönüm noktası olarak gördüğünüz olay ya da gelişmeler nelerdir? Bu olayların ekosistem üzerindeki etkileri neler olmuştur?

13. Gelecekte girişimcilik ekosisteminde nasıl dönüşümler öngörüyorsunuz? Bölgenizdeki/shhrinizdeki girişimcilikle ilgili kurumlar bu değişimlere ne kadar hazırlıklıdır?

Ek Sorular

14. Girişimcilik ekosistemindeki paydaşlar arasında iş birliğini artırmak için atılması gereken adımlar nelerdir?

EK 2

TR61 GİRİŞİMCİLİK EKOSİSTEMİ NİTEL ANALİZ KOD TABLOSU

Temalar	Kodlar	Temel Bulgular
1. Girişimcilik Ekosistemi ve Paydaşlar	Bölgedeki Ekosistem Dinamikleri	Antalya girişimcilik merkezi konumunda; Isparta gelişmekte, Burdur geri planda kalıyor.
	Öne Çıkan Paydaşlar	ATSO, BAKA, ANSİAD, KOSGEB, teknokentler ve üniversiteler aktif; ancak paydaşlar arası eşgüdüm eksikliği dikkat çekiyor.
	TR61 ve Ulusal Merkezler Kıyaslaması	TR61 Anadolu ekosistemlerine kıyasla daha üstün potansiyel taşısa da İstanbul ve Ankara gibi merkezlerle göre yatırım ve ağ yapıları açısından geride kalıyor.
	Yerel Kültür	Akdeniz rehaveti, memuriyet odaklı anlayış ve başarı hikâyesi eksikliği girişimciliği sınırlıyor; göçmen etkisiyle canlılık gözlemleniyor.
2. Güçlü ve Zayıf Yönler	Eğitim Kurumları	Bölgede üniversiteler girişimcilik eğitimi ve etkinlikleri sunmakta; öğrenci kitlesi potansiyel girişimci kaynağı oluşturuyor.
	Tarım ve Turizmin Yarattığı Girişimcilik Zemini	Tarım ve turizm alanlarında bölge ileride, bu sektörler girişimcilik için doğal bir zemin oluşturuyor.
	Gelir Seviyesi	Bölgede kişi başı gelir ortalamanın üzerinde, bu da yatırım ve tüketim kapasitesi açısından avantaj sağlıyor.
	Kurumların Aktifliği ve Destek Mekanizmaları	BAKA, ATSO, Teknokent gibi kurumlar aktif, fakat aralarındaki eşgüdüm eksikliği verimliliği sınırlıyor.
	Yaşam Kalitesi	İklim, sosyal yaşam ve ulaşım olanakları nedeniyle yaşam kalitesi yüksek, bu da yetenek çekiminde avantaj sağlıyor.
	İşgücü Bulma Güçlüğü	Nitelikli teknik eleman ve yazılımcı bulmakta zorluk yaşanıyor; gençlerin beyin göçü eğilimi yüksek.
	Sinerji Eksikliği	Kamu-özel sektör-STK iş birliklerinde dağınıklık var; ekosistem aktörleri arasında stratejik uyum eksik.
	Potansiyelin Avantaja Çevrilememesi	Bölgede mevcut potansiyel var ama sistematik destek eksikliği nedeniyle değerlendirilemiyor.
	Hayat Pahalılığı	Antalya’da kira ve yaşam giderleri yüksek, bu durum girişimlerin sürdürülebilirliğini olumsuz etkiliyor.

3. Fırsatlar ve Tehditler	Girişim Kalitesi	Başvuruların büyük kısmı fikir aşamasında kalıyor; ölçeklenebilirlik ve sürdürülebilirlik eksiklikleri mevcut.
	Yatırım Eksikliği	Melek yatırımcı sayısı sınırlı; girişimler fon bulmakta zorlanıyor.
	Uluslararası Antalya Algısı	Antalya, yabancılar ve yatırımcılar nezdinde tanınırlığı yüksek, bu durum küresel iş birlikleri açısından potansiyel sunuyor.
	Erken Aşama Ekosistemin Avantajları	Rekabetin görece düşük olduğu erken aşama ortamı, girişimler için esneklik ve öğrenme fırsatları sunuyor.
	Alınan Nitelikli Göç	Başka şehirlerden ve ülkelerden gelen tecrübeli girişimciler ve uzmanlar bölgenin dinamizmini artırıyor.
	Kırılgan Ekonomi	Türkiye genelindeki ekonomik dengesizlikler, girişimlerin sürdürülebilirliğini tehdit ediyor.
	Ekonomik - Siyasi Belirsizlik Ortamı	Mevzuatlar ve siyasi dalgalanmalar yatırım kararlarını olumsuz etkiliyor.
	İklim Krizi	Tarım ve turizme dayalı bölgede iklim değişikliği girişimcilik için ciddi bir tehdit oluşturuyor.
	Yabancı Göçü	Yabancı göç dalgası ile firmalar daha düşük fiyatlara yazılımcı bulabiliyor
	Artan Hayat Pahalılığı	Maliyetlerin artması girişimcilerin yaşamını ve iş kurma süreçlerini zorlaştırıyor.
4. Ekosistemdeki Destek ve Müdahaleler	Özel Destek Mekanizmaları	Bölgede tutunamayan başarılı girişimciler İstanbul gibi büyük merkezlere kayıyor.
		- Yatırımcı eğitimlerinin artırılması gerektiği belirtiliyor.
		- Melek yatırımcı ağı bölgesel düzeyde aktif değil, bu ağın güçlendirilmesi öneriliyor.
		- Yerel yatırımcılar büyük merkezlere yöneliyor, bölgesel girişimcilere yatırım yapma oranı düşük.
		- Mentorluk ve koçluk sistematik değil, mentorlara erişimde zorluk var.
		- Fonların Antalya'da şube açması gerektiği dile getiriliyor.
		- Aile işletmelerinde ikinci kuşak daha ilgili fakat yönlendirme ihtiyacı var.
		- İş dünyasının girişimciliğe ilgisizliği sıkça vurgulanıyor.
	Devlet Destekleri	- Bölgesel bir yatırım fonuna duyulan ihtiyaç öne çıkıyor.
		- Devlet desteklerine ilgi düşük, girişimciler karmaşık süreçlerden kaçınıyor.
		- Mevcut destekler startup yapısına hitap etmiyor.
		- Bilgilendirme yetersiz, girişimciler desteklerden habersiz.

		- Başvuru süreçleri zorlayıcı bulunuyor, bu da başvuru oranını düşürüyor.
5. Ekosistemin Başarıları ve Geleceği	Başarı Hikayeleri ve Yaygınlaştırma	- Başarı hikâyeleri sınırlı sayıda ve yeterince görünür değil.
		- Girişim başarılarının yaygınlaştırılması için sosyal medya, dijital platformlar ve geleneksel medya birlikte kullanılmalı.
		- Girişimci buluşmaları, deneyim paylaşımı açısından önemli ancak yeterince düzenlenmiyor.
	Dönüm Noktaları	- 2022’de Antalya’da düzenlenen Dünya Melek Yatırım Forumu (WBAF) bölge için önemli bir farkındalık yarattı.
		- Bilişim Zirvesi gibi etkinlikler bölgesel görünürlük sağladı.
		- ANSİAD girişimcilik etkinlikleri sayesinde önemli bağlantılar ve iş birlikleri kuruldu.
	Ekosistemin Geleceği	- İklim değişikliği ve sürdürülebilirlik odaklı girişimcilik artmalı.
		- Küresel rekabet karşısında bölge geç kaldığını düşünüyor.
		- Yapay zekâ ve dijital dönüşüm konusunda farkındalık var ama hazırlık yetersiz.
		- Kurumların bu hızlı dönüşüme direnç gösterdiği vurgulanıyor.
	Ekosistemde İşbirliğini Artırma Yolları	- Yol haritası ihtiyacı ortak şekilde dile getiriliyor.
		- Ortak platformlar (fiziksel ve dijital) eksik.
		- Etkinlik sayısı artırılmalı, yüzyüze toplantılarla güven inşa edilmeli.
		- Paydaşlar arasında düzenli bilgi alışverişi yapılmıyor.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Selin ŞEN YILDIZ
EĞİTİM DURUMU	
Lise	H.M.M. Bileydi Anadolu Lisesi
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler (2005-2010)
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
2010-...	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, Uzman (Antalya)
YAYINLAR	
-	